NORSKE
RETSKRIVNINGS-REGLER

MED

ALFABETISK ORDLISTE

AF

J. AARS

SEKSTENDE UDGAVE

AFTRYK AF ELLEVTE AUTORISEREDE UDGAVE

KRISTIANIA
FORLAGT AF W. C. FABRITIUS & SØNNER A/S.
1903

NORSKE

RETSKRIVNINGS-REGLER

MED

ALFABETISK ORDLISTE

AF

J. AARS

SEKSTENDE UDGAVE

AFTRYK AF ELLEVTE AUTORISEREDE UDGAVE

KRISTIANIA
FORLAGT AF W. O. FABRITIUS & SØNNER A/S.
1903

Trykt hos W. C Fabritius & Sønner A/S.

Fortale til IIte udgave.

Om de grundsætninger jeg har fulgt ved udarbeidelsen af denne lærebog og ved de ændringer som er gjort i de forskjellige oplag af den, henvises til fortalen til 9de udgave (1889). Jeg har der bl. a. forklaret, hvorfor det er nødvendigt at reglerne for «retskrivningen» nogenlunde følger vor sproglige udvikling, som for tiden gaar temmelig raskt og sikkert i retning af større norskhed og af større overensstemmelse mellem skrift og udtale, at de altsaa fra tid til anden forandres, — men naturligvis varsomt og hensynsfuldt.

Ogsaa i denne udgave er der da gjort nogle forandringer, flere end i den foregaaende. De er foretaget i samraad med andre sprogmænd (navnlig med professor *Moltke Moe* og skolebestyrer *S. W. Hofgaard*) og godkjendt af kirkedepartementet. Principet har været det samme som før: 1) reglerne skal fremstille skrivebrugen som den er; 2) hvor den er vaklende, foretrækkes hvad der stemmer med norsk udtale, som den almindelig høres i ukunstlet tale blandt dannede folk i vort land; 3) til «vaklende» skrivebrug regnes ikke bare de tilfælde hvor to skrivemaader er omtrent lige almindelige i litteraturen, men ogsaa de hvor en nyere skrivemaade i nogen større udstrækning har gjort sig gjældende ved siden af en ældre, som hidtil endnu er den mest brugte; i slige tilfælde har vi da valgt den som synes at have de bedste grunde for sig. Men, som sagt, der er her gaat varsomt frem. Saaledes har vi f. eks. endnu ikke paa langt nær vovet at optage de «haarde konsonanter» i den udstrækning hvori de lyder i vor tale, men bare i nogle faa flere ord end

hidtil (se § 5, anm.), eller at optage dobbelt-konsonant, særlig ll og nn istedenfor ld og nd, overalt hvor vi kunde finde det rigtigt og ønskeligt (se § 38).

Væsentlig bestaar forskjellen mellem denne udgave og den foregaaende deri, at der her i en del flere tilfælde er stillet valgfrihed mellem to former, en mere gammeldags, litterær, dansk, og en som svarer nærmere til det norske talesprog, — alt efter stilens medfør, tildels ogsaa efter de skrivendes (paa skolen efter lærerens) skjøn eller smag. Og dernæst i noget forandrede regler for brugen af komma, i større overensstemmelse med hvad der bruges i flere andre sprog, særlig fransk og engelsk, og med det krav som ogsaa hos os har gjort sig mere og mere gjældende i den senere tid, at tegnene skal svare til meningen og ikke bare til det formelt grammatiske forhold, og saaledes være til støtte og hjælp for en meningsrigtig læsning, mens de efter den ældre (tysk-danske) brug saa ofte er til hindring for den. Om dette punkt henvises særlig til et foredrag af cand. mag. *R. Flo* ved filologmødet i Stockholm 1886 (trykt i «Vor ungdom» 1893) og til dr. *Hj. Falk*: «Om en reformeret tegnsætning» (trykt som nr. 3 af «Norsk retskrivningssamlags smaaskrifter» 1893).

Baade om tegnsætningen og om de øvrige punkter hvori denne nye udgave af retskrivningsreglerne afviger noget fra de tidligere, vil der komme en udførlig redegjørelse, forsynet med en righoldig eksempelsamling, i en forestilling til kirkedepartementet fra undertegnede i forening med Moltke Moe og S. W. Hofgaard. Denne vil jeg bede de lærere som bruger mine retskrivningsregler gjøre sig bekjendt med, saasnart den blir trykt (i «Universitets- og skoleannaler»). Her skal bare anføres et par ord af den, nemlig af en slutningsbemerkning til afsnittet om brugen af komma: «En god tegnsætning» (nemlig mere efter logiske hensyn og ikke bare efter grammatiske) «vil vistnok stille større krav til agtpaagivenhed og forstaaelse, naar den skal læres til fuldkommenhed; men til gjengjæld vil den heller ikke kræve tilegnelsen af et helt apparat for at kunne praktiseres nogenlunde tilfredsstillende af folk med praktisk skjøn og sproglig sans, eller simpelthen sans for rigtig læsning.» Men forat der ikke skulde blive noget sterkt brudd med hvad der gjennem lang indøvelse er blevet tilvant for alle læsende og skrivende iblandt os, er det nye princip (komma hvor meningen kræver en liden stans, intet tegn hvor den

ikke tillader nogen stans) gjennemført med stor forsigtighed og kun der hvor det synes mest paakrævet; i de tilfælde hvor valget endnu kunde synes os tvilsomt, har vi heller villet beholde det gamle end optage noget nyt. For øvrigt er reglerne formet saaledes, at de for den aller største del ogsaa kan benyttes (bare med nogle indcirklinger) ved undervisning efter det ældre, rent grammatiske princip.

Baade i dette stykke og med hensyn til de andre her anbefalede eller tilladte afvigelser fra de ældre regler, vil det vel i almindelighed findes bedst at lade de elever som har en tidligere udgave og har indøvet dennes regler, holde fast ved hvad de engang har lært. Men om en skole skulde ønske i noget stykke at lære dem det nye, bør vel dette ikke være forbudt. Afvigelserne fra hvad der allerede i 10de udgave er «tilladt», er for resten ikke saa mange at det vil være synderlig vanskeligt at lade ogsaa ældre disciple lære dem (de bør vel i saa fald rette i sine bøger) eller at bruge begge udgaver ved siden af hverandre. Paragraftallene — og for det meste ogsaa deres underafdelinger — er de samme som i de foregaaende udgaver fra 7de af.

Fra fortalen til 9de udgave gjentages her, at § 6 nr. 3—4 (s. 11—14) for største del er afskrevet efter de af kirkedepartementet i 1883 udgivne forklaringer til regelen om store forbogstaver.

Jeg fremhæver paany, at det ikke er meningen at alle de mange enkeltheder i denne paragraf skal læres af eleverne; de er taget med som eksempler, eller som en veiledning lærere og elever kan ty til, hvis man er i tvil. Mulige feil mod reglerne i uvæsentlige punkter hvor brugen er vaklende, bør der ved eksamener ikke lægges vegt paa.

I ordlisten ved bogens slutning er ikke medtaget de i § 6 eksempelvis nævnte egennavne, og af eksemplerne paa sammensætninger og fremmedord (§§ 50—56) kun et udvalg. Ogsaa af de øvrige eksempler er der forbigaat mange, hvis skrivemaade aldrig nogen vil være i uvished om. Paa den anden side er der medtaget en mængde ord som ikke er nævnt i bogen, — med henvisning til den regel som bestemmer deres skrivemaade.

Om bogens brug i skolen merkes:

Lærerne bør ved sin rettelse af stile og diktater jevnlig tilføie henvisninger til de regler som der er feilet imod, og forlange disse regler lært; for øvrigt bør man leilighedsvis gjennemgaa de punkter som det viser sig mest nødvendigt at ind-

skjærpe eller nærmere forklare. I 1ste middelklasse[1] kan man indøve det vigtigste af §§ 1—6, 8—9, 12—13 og 15—49 og i 2den middelklasse[1] §§ 50—54 og 57—70, men kun hovedreglerne; i 3dje middelklasse[1] kan man tillige medtage § 55 og det vigtigste af § 56 samt enkelte af anmerkningerne, eftersom man faar brug for dem (f. eks. til §§ 6, 7, 11, 16 og 24); i de høiere klasser gjennemgaaes efterhaanden alt det som tidligere er forbigaat. — Reglerne bør, særlig i de lavere klasser, altid være gjennemgaat mundtlig og indøvet, førend de læses i bogen eller gives som lekse.

Kristiania i juni 1894.

J. Aars.

12te—15de udgave.

Disse fire udgaver indeholder ingen andre afvigelser fra den af kirkedepartementet autoriserede 11te udgave end rettelse af nogen trykfeil eller skrivfeil og af nogen faa andre uagtsomhedsfeil o. l. af liden betydning. Paa titelbladet er derfor nærværende udgave med departementets samtykke betegnet som «aftryk af ellevte autoriserede udgave».

August 1902.

J. Aars.

16de udgave.

Kirkedepartementet har ønsket at der for tiden ikke skulde gjøres en eneste forandring i retskrivnings-reglerne. Jeg har derfor bare rettet de faa trykfeil i 15de udgave som jeg har fundet. — Her kan jeg gjøre opmerksom paa at der paa vore pengesedler nu staar *tusen,* ikke tusend (§ 22, 1), og at det nu er mere almindeligt end for 10 aar siden at skrive imperfekter som *elsket, fisket* o. s. v. efter udtalen, sjeldnere at bruge former som *elsked, fisked* o. s. v. (se § 46, b, anm.).

December 1903.

J. Aars.

---

[1] 1 M. efter den tidligere ordning er lig den nuværende 4 F., 2 M. lig 3 F., 3 M. lig den nuværende 1 M. (Tilføiet 1903).

Indhold.

Bogstaverne . . . . § 1— 5
Store bogstaver . . . . § 6
Vokaler . . . . § 7—14
Den lukkede **o**-lyd . . . . . . § 8
Lyden **aa** . . . . § 9
E og **æ** . . . . § 10—14
Diftonger . . . . § 15—16
Konsonanter . . . . § 17—47
a) Stummme konsonanter . . . . § 17—35
d . . . . § 17—24
foran **s** . . . . . § 18—19
foran **t** . . . . . § 20
efter **l** . . . . . § 21
efter **n** . . . . . § 22
efter **r** . . . . . § 23
efter lang vokal . § 24
g . . . . § 25—27
h . . . . § 28—31
k . . . . § 32
l . . . . § 33
t . . . . § 34
v . . . . § 35
b) Konsonantfordobling . . . . § 36—38
c) Om betegnelsen af nogen enkelte lyd . . . . § 39—47
f . . . . § 39
j . . . . § 40
k . . . . § 41
kj . . . . § 42
skj . . . . § 43

ng . . . . § 44
p . . . . § 45
t . . . . § 46
v . . . . § 47
Norske egennavne . . . . § 48
Stavelsedeling . . . . § 49
Sammensatte ord . . . . § 50—54
Fremmede ord . . . . § 55—56
Skilletegnene . . . . § 57—71
Punktum . . . . § 58
Semikolon . . . . § 59
Komma . . . . § 60—65
Kolon . . . . § 66
Anførselstegn . . . . § 67
Spørsmaalstegn } . . . . § 68
Udraabstegn }
Tankestreg . . . . § 69
Parentes . . . . § 70
Andre tegn . . . . § 71
Ordliste.

Bogstaverne.

---

§ **1.** Vokalerne eller selvlydene er følgende: **a, aa, e, i, o, u, y, æ, ø.**

Anm. Istedenfor **aa** bruges ogsaa tegnet **å**. (Man maa enten bruge det ene eller det andet, men ikke begge om hverandre.)

§ **2.** Diftonger eller tvelyd er **ei, øi, au,** og i ord af fremmed oprindelse **ai, oi** og **eu**; om **ou** se § 16.

§ **3.** **A, aa, o, u** kaldes haarde vokaler; **e, i, y, æ, ø** bløde.

Anm. Den toneløse e (§ 10, 1) regnes som haard vokal.

§ **4.** Konsonanterne eller medlydene er følgende: **b, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, t, v.** — Desuden bruges i fremmede ord bogstaverne **c** (i regelen kun foran de bløde vokaler, med udtale som **s**) og **x**, der udtales som **ks**, samt de sjeldnere **q, w** og **z**; se § 56.

§ **5.** **B, d, g** kaldes bløde konsonanter i modsætning til de haarde **p, t, k.** Men efter lange vokaler skrives i mange tilfælde **b, d** og **g** istedenfor de tilsvarende haarde **p, t** og **k**[1]; saaledes i ord som *pibe*, *tabe*, *skab*, *baad*, *mad*, *blød*, *fløde* (subst.), *age*, *lege*, *bruge*, *syg*, *bøger*, *ryge*, *røge* (NB. røge tobak) o. s. v., som i den største del af vort land[2] udtales *pipe*, *tape*, *skap*, *baat*, *mat*, *fløte*, *ake*, *leke*, *bruke*, *syk*, *bøker* o. s. v.

---

[1] Efter lang vokal svarer **b** til oldn. **p**, **g** som oftest til oldn. **k**; **d** svarer dels til oldn. **t** og udtales da i regelen som **t**, dels til oldn. ð og udtales da som **d**, forsaavidt den ikke er stum (bad, god, oldn. bað, góðr); se § 24.

[2] Undtagelse gjør dog kyst-egnene i den sydlige del af Kristiansands stift.

Anm. **a.** I ord som bare hører det norske sprog til og ikke tillige er danske, skrives efter udtalen **p, t, k**; altsaa f. eks. *næpe, strype, stryk, stup, braak, staak,* at *like* (eng. like, ikke at forveksle med at lide), i sidste *liten,* det *leter* paa, en *bete* (dansk bid), *botemiddel, braate, saate,* at *fløte, gjæte, kyte, syte,* en *not,* flere *nøter, sæter, buskap; kviksølv, kvikler* (ikke kvægsølv, kvægler); ligesaa *vek* (som i dansk er forældet).

b. Ligedan i enkelte ord som i en bestemt betydning er særlig norske, f. eks. en *gap,* en *kryp,* en *leke,* en *kortlek,* stakkars *krok,* og i norske egennavne (se § 48 a).

c. Ogsaa i navne paa hjemlige dyr, planter og frugter kan der skrives efter udtalen: *gjøk, ek, kraake, løk, rype, gjet, oter, stut, nøtt (nøtter);* om *eple* og *æble* se § 14 1, a[1]. Ligesaa i ord som mest forekommer i dagligtalen eller bruges om hverdagslige ting; f. eks. en *tømmerflaate, skryte, sliten,* en *tut,* et *isflak* (men en vindflage), *bøke, bræke,* paa *huk, huke, sprake,* en baads*hake, speke*sild, *spiker* o. s. v. (Om *nøkkel* se § 15, s. 23[2].)

d. I mange «litterære» ord (saadanne som lidet forekommer i det daglige talesprog, eller som dog først fra skriftsproget er optaget i dette), og i nogen faa andre, har den bløde konsonant trængt igjennem ogsaa i udtalen, saa man ikke alene skriver, men ogsaa siger og læser **b, d, g** for p, t, k, efter lang vokal. Eksempler: *aabenbar* (uagtet aaben, aabne, udtales med p), *haab,* at *haabe* (i Bergen dog med p), *daaben* (men døbe med p), *skabelse, skaber* (men skabe med p), *kundskab, egteskab* (men troldskab og morskab med p), *foreløbig* (men løbe med p), gjøre *bod,* betale en *bod* (men *bote, botemiddel,* se a, og at *bøde* med t), *viden, videnskab, umaadelig, overmaade, overfladisk,* tale *flydende* (uagtet vide, jeg ved, maade, overflade, flyde udtales med t), et *rige* (uagtet rig med k; mange siger dog ogsaa et rike); *aag, sprog, læge, bæger.* Fremdeles kan merkes: *brøde, ubrødelig, forbryder,* (uagtet bryde med t). Om *bog* og *bøger, klog, koge* o. l., *græde* og *graate, raabe* og *rope, sæbe* og *saape* se § 9 a, anm., om *svøbe* og *svepe* § 11. At *lade,* jeg *lader,* udtales mest *la, lar* (se § 24, anm. 1, a), men med **t** at *lade som; forlade, forlod, efterlade* o. s. v. Derimod: *efterladende, nedladende, tilladelse, uafladelig* o. s. v. med d. — [Men **t** skrives i fremmedord som *kamerat, note, unoter.*]

e. En del ord har dobbelt udtale, nemlig dels saa, at den bløde konsonant høres naar de bruges i høiere stil, især

religiøs, og den haarde i mere hverdagslig, dels saa, at ordet har to forskjellige betydninger og i den ene faar haard konsonant i den anden blød. Eksempler: Hvo som *æder* mit *kjød* og drikker mit blod; at vandre efter *kjødet* (men i udtryk som at *kjøbe kjød, æde* = tysk fressen, en *storæder* bruges den haarde konsonant); *vige* (som intransitivt; ligesaa i udtryk som at vige sæde; derimod *vike* en hest); god *smag, smagfuld* og *smagløs* (men om legemlig *smag* og i verbet *smage* med k); *mage* = egtemage ogsaa med k-lyd; saaledes altid i «har du set *magen?*» o. s. v.

Store bogstaver.

§ **6.** Stor forbogstav bruges:

1. Ved begyndelsen af et afsnit — efter punktum — efter udraabs- og spørsmaalstegn, naar udsagnet derved afsluttes med samme vegt som ved punktum (§ 68, anm. 1), — samt efter kolon foran direkte anførsel.

Anm. I vers bruges undertiden stor bogstav ved begyndelsen af hver ny linje; men dette er gammeldags.

2. I pronomenet **I**; ligeledes i **De, Dem, Deres**, naar disse ord bruges i tiltale.

3. I egennavne, d. e. navne paa en enkelt person eller gjenstand af en hel art eller klasse. Eksempler:

a. Egennavne paa **personer:** *Henrik Ibsen, Terje Viken, Synnøve Solbakken; Snehvid og Rosenrød.*

Paa samme maade skrives ogsaa gjerne navne paa guddommen: *Gud, Herren, Vorherre, Gud Fader, Søn og Helligaand; Faderen, Sønnen, Frelseren.* (Derimod: Guds og Marias søn, vor herre og frelser; — en gud, guder.)

Anm. 1. Naar abstrakter bruges til at betegne personer, skrives ogsaa de med stor forbogstav: gudinden *Avind,* et tempel for *Endrægtigheden.*

Anm. 2. En historisk persons **tilnavn** der nu opfattes som hørende væsentlig med til navnet, skrives med stor for-

bogstav dersom det ikke er et **adjektiv med artikel**: *Harald Haarfagre, Magnus Barfot, Tore Hund, Harald Gille, Erik Emune, Fredrik Barbarossa, Karl Martel*; — derimod: *Oskar den første, Haakon den gamle.* — (NB. *Johan uden land.*)

Anm. 3. Naar et personnavn indgaar **sammensætning** med et bestemmende tillæg som kommer foran, bruges ofte bindestreg, og da skrives begge ord med stor forbogstav: *Vesle-Ola, Blind-Anne, Herre-Per, Slave-Bent,* men *Hellig Olav (St. Olav).*

Anm. 4. Særnavne som tillægges personer foruden deres rette navn, skrives, hvis de ikke er egennavne, med liden forbogstav: *snekongen, den sorte prins*; ligeledes skrives *de hellige tre konger.*

Anm. 5. Et substantiv som tilføies i **apposition** for at betegne en persons stilling eller virksomhed, skrives med liden forbogstav: *Sighvat skald, Per kræmmer, Aase gaasepige.* — Ligesaa **titler** foran personnavne: *kong Oskar, rektor Ørn.* (Saaledes ogsaa efter hr., fru o. l. i overskrift eller udenpaaskrift: *hr. kaptein Hansen, fru statsraadinde Riddervold.* Derimod pleier man endnu at skrive *Hans Majestæt* eller *H. M. Kongen* og over ansøgninger: *Til Kongen.*)

Anm. 6. **Personnavne i flertal** skrives med stor forbogstav, ikke alene naar de bruges om enkelte individer (begge *Ørstederne*; Norges *Olaver,* Sveriges *Karler*), men ogsaa naar de betegner den hele *slegt* (*Guiserne, Stuarterne, Bourbonnerne, Bernadotterne, Wedelerne* — ligesom en *Wedel* = en som heder Wedel); i lighed hermed skrives ogsaa andre **slegtnavne** (dannet ved afledning af person- eller stedsnavne) med stor bogstav, uagtet de ikke er egennavne: *Kapetingerne, Oldenborgerne, Hohenstauferne.*

Derimod skrives navne paa **folkeslag** og racer, religiøse samfund, politiske partier o. l. med liden forbogstav: *tyrk, neger, europæer, spanier*; *de hvide, de sorte,* (d. e. den hvide, den sorte race); *baptist, legitimist* o. s. v.

b. Egennavne paa **dyr** eller **ting**: hunden *Trofast,* hesten *Brunen*[1]; — skibet *Brødrene*; sverdet *Tyrving;*

[1] *Veslebrunen, Storesvarten* eller *Vesle-Brunen, Store-Svarten.* (Egennavne paa dyr maa vel adskilles fra artsnavne, som hunden, hesten, gulspurven.)

skyttelaget *Friskytten.* Herhen hører ogsaa titler paa bøger, digte, blade: Snorres *Heimskringla*, Moes *Ungbirken*, bladet *Krydseren;* ligesaa *Fadervor.*

Anm. 1. Dersom et saadant navn bestaar af flere ord, pleier man at skrive det første med stor forbogstav, de andre med liden, hvis de ikke selv er egennavne: briggen *Den gode hensigt;* opdragelsesanstalten *Tofles gave;* Bjørnsons *De nygifte, En Fallit;* Moes *I brønden og i tjernet;* Munchs *En aften paa Giske; Den vestlandske tidende;* tidsskriftet *For hjemmet.* (Saadanne titler kan man ogsaa udhæve ved anførselstegn.) Dog skrives almindeligst: *det nye testamente, den hellige skrift* (ligesom et testamente, skriften, bibelen), *koranen.*

Anm. 2. Navne paa begivenheder og tilstande (som krige, fredsslutninger og forbund, sygdomme m. m.) skrives med liden forbogstav: *grevefeiden, den sicilianske vesper; sortedøden, den gule feber; de røde hunde* o. s. v. (Om «*Kielerfreden*» o. l., se 4 a og b, anm., s. 14.)

c. **Geografiske** egennavne, d. e. navne paa verdensdele, lande og landskaber, have, fjelde, elve, fosse, fjorde, indsjøer, byer, gader, gaarde, overhovedet stedsnavne: kongeriget *Norge*; *Lister og Mandal* amt, *Oplandene*, *Vestlandet*, *Nordsjøen; Gaustad*, *Krokkleven; Laagen*, *Rjukan*, *Folden*, *Sognefjorden*, *Mjøsen; Kristiania; Storgaden; Østraat.* (Saaledes ogsaa stjernebilledet *Krebsen* o. l.)

Anm. 1. Naar et geografisk egennavn indgaar **sammensætning** med et bestemmende tillæg som sættes foran, og sammensætningen betegnes med en bindestreg, skrives begge ordene med stor forbogstav (smlg. a, anm. 3): *For-Indien*, *Vest-Indien*, *Nord-Amerika* (men ogsaa *Nordamerika*, *Vestindien* o. s. v.), *Nord-Ishavet*, *Nedre-Italien*, *Lille-Asien*, (eller *Lilleasien*), *Lille-Elvedalen*, *Øster-Risør* (eller *Østerrisør*); men *Øvre Romerike*, *Nordre Helgeland*, *Vestre Aker* o. l., der i almindelighed ikke udtales som sammensætninger. (Merk *det vestenfjeldske Norge.*)

Anm. 2. Naar et fællesnavn som er bestemt ved et adjektiv eller ved et andet fællesnavn i genitiv, bruges som geografisk navn, skrives ikke stor forbogstav: *det hellige land*, *de forenede stater*, *det sorte hav*, *de kanariske øer*, stjernebilledet *den store bjørn*, *tyrens øie; det gode haabs forbjerg.* I den slags

navne paa gader og pladse bruger man dog at skrive det første ord med stor bogstav: *Kongens gade, Grev Wedels plads;* ligesaa løkken *Alders hvile* (sml. b, anm. 1). Er den bestemmende genitiv selv et egennavn, beholder det selvfølgelig stor bogstav: *Van Diemens land, Orions belte.*

Anm. 3. *Solen, maanen, jorden, syden, østen, vesten, orienten, levanten, ækvator, polarcirkelen* o. l. regnes ikke som egennavne; saaledes heller ikke *norden,* naar det betegner de nordlige egne i almindelighed; men naar det bruges som egennavn (med betydning af de tre nordiske lande), skrives *Norden.*

4. **a.** Naar de ved sammensætning med egennavne dannede substantiver selv er egennavne, skrives de med stor forbogstav: *Gudbrandsdalen*, *Sognefjorden*, *Dovrefjeld*, *Granlisæteren*, *Peterskirken*, *Krohgstøtten ; Sinklarvisen.*

b. Naar de ved sammensætning med egennavne dannede substantiver er fællesnavne, skrives de med liden forbogstav: et *kristusbillede; kristtorn, balderbraa ; sanktveitsdans; ostindiefarer.*

Anm. til a og b. Man kan ogsaa skille egennavnet fra fællesnavnet ved bindestreg og skrive egennavnet med stor, fællesnavnet med liden forbogstav (sml. nr. 3 a, anm. 3; b, anm. 2; c, anm. 1): *Smaalens-banen; Hardanger-øl; Eskilstuna-varer; Lofot-fisket; Solbakke-folket; Vasa-slegten; Isted-slaget; Kieler-freden; Buddha-læren.*

c. De af egennavne afledede fællesnavne og adjektiver skrives med liden forbogstav: en *kristen*, et *kristent* folk, *kristendom*, *grundtvigianer*, *grundtvigianisme ; jakobiner*, en *cicerone* (men en *Cicero*); *englænder*, *bergenser*, (sml. 3 a, anm. 6, slutn.); den *bergenske* dialekt; det *norske*, *franske* sprog; tale *norsk*, *fransk.* En undtagelse se 3 a, anm 6.

Anm. Navne paa ugedage, maaneder og høitider skrives med liden forbogstav: *søndag, torsdag, januar, jul, paaske, pinse, helligtrekongersdag, allehelgensdag, fastelavn, sankthansdag,* (sjelden skrives *St. Hans' dag*), *mikkelsdag, jonsok.*

Vokaler.

§ 7. **Lang og kort vokal** betegnes almindelig ved samme tegn: *dal* (dalen), *hal* (hallen), *sten* (stenen), *ven* (vennen). I nogen faa tilfælde hvor dette kan volde tvetydighed, bruges undertiden en akcent over lang vokal; oftere bruges konsonantfordobling efter kort (se § 38): *fór* af fare eller sammendraget af foder, *vis* flert. *vise*, *viss* flert. *visse*. I ordet *en*, *et* betegnes det større eftertryk paa samme maade: *én mand, ett tilfælde* (forskjelligt fra *en mand*, *et tilfælde*, hvor eftertrykket ligger paa substantivet).

Anm. Tidligere brugte man ved nogen vokaler at betegne længden ved fordobling; man skrev f. eks. steen, huus; ligeledes brugte man i visse tilfælde en saakaldt «stum» e til betegnelse dels af udtalen, dels af grammatiske former; man skrev f. eks. han foer, at boe, at gaae. Dette er nu i det hele gaat af brug; men noget lignende sidder igjen i former som boede, naaede og lign., boet, naaet, gaaet, seet; sml. Hofgaard, Norsk grammatik § 93, anm. og § 94, anm. 1. Det er dog nu ogsaa her saa almindeligt at skrive efter udtalen, at man godt kan følge den regel: svage verber hvis stamme ender paa vokal, faar i imperf. **-de** og i perf. part. **-d** (*bodde — bod, naadde — naad, saadde — saad, snudde — snud, sydde — syd, trodde — trod,* paa samme maade *betyde* (udt. *bety*) — *betydde — betyd, lade,* (et fartøi udt. *la*) — *ladde — lad, bry — brydde, bryd* (det bryr mig; jeg bryr mig ikke om det; sml. § 24, anm. 3), sterke verber af samme sort faar i perf. part. **t** (f. eks. *faat, gaat, set, staat;* undtagelse *le — led;* om *seede, gjennemgaaede* se § 46, anm.). — Der bør skrives *knær, rær, tær, trær, kjør, klør* (ikke knæer o. s. v.); disse ord har nemlig ogsaa i flertal enstavelses (enkelt) tonelag (se Hofgaard, Norsk grammatik § 30 og § 36). Derimod *bræer, ljaaer* (eller *ljaer*), *sjøer* (eller *søer*), *øer, sneen, troen* (men en *trossag*). Merk ogsaa adjektiver paa -elig, afledet af verber som ender paa betonet **aa**: *forstaaelig, paastaaelig, uundgaaelig;* derimod *undselig, trolig.* Ligesaa i passiv af verber paa betonet vokal: *saaes, sees, befries, troes* (men *slaas* med kort vokal, sml. § 24, anm. 1, b) samt i flertal og den bestemte form

af adjektiver paa betonet vokal: *frie* mænd (dog ogsaa *fri* mænd; *stø* eller *støe* folk), det *nye* testamente.

§ 8. **Den lukkede o-lyd** (som i vort sprog udtales med sterk runding af læberne) betegnes altid ved **o** naar den er lang: *god*, *stor*, *rose*, og i mange tilfælde ogsaa naar den er kort; *borte*, *sort*, *ost; lomme*, *tomset*, *bonde*. I mange ord skrives dog **u**, hvor der i norsk tale høres kort lukket **o**; saaledes altid foran *ng* og *nk* og i regelen foran *mp* og *ml* samt foran *f*, *k* og *gt* (sml. § 41 c.): *klunger*, *lunge*, en *unge*, *blunke*, *dunk*, *lunken*, *dumpe*, *humpe*, *lumpen*, *pumpe*, *stump; humle, rumle;* en *muffe*, *kuffert; buk*, *sukker; fugtig*, *lugt;* (undtagelser: *pomp*, *trompet*, *somle*, en *tromle*, en *kof*, *koffardi*, en *smok*, *pokkenholt*); fremdeles skrives u i:

dum	*krum*	*lumsk*	*skum*
grumse	*kul*	*nummer*	*sluppet*
gumme	*kum*	*rum*	*spuns*
hummer	*lummer*	*rumstere*	*trumf.*

Merk ogsaa de fremmede ord *humør* og *kulør*. — I *bryllup*, *sirup* og *multer (molter)* udtales ofte aaben *o*-lyd. Istedenfor dansk *huld* (subst.) skrives rettere *hold* [1]; omvendt: norsk *kufte*, dansk kofte; *kunst*, dansk konst.

Anm. Ligesom kort **u** ofte udtales som **o**, saaledes bliver i nogen ord kort **y** i daglig tale undertiden udtalt som **ø**, især foran kk, st og tt; saaledes i: *lykke*, *stykke*, *trykke*, et *bryst* (men en brøst = feil), *lyst*, *flytte*, *spytte*, *bryllup* (sml. *løkke* [2], *dølge*, *følge*, *spørge*, en *bøtte*, *støtte*). Denne udtale af y som ø kan imidlertid ikke godkjendes som landsgyldig undtagen i talordene *fyrti* eller *fyrretyve* (oldn. fjórir tigir), *sytten* og *sytti*. (Omvendt udtales *løbsk*, se § 45, alm. *lybsk* og kan ogsaa skrives saa.)

---

[1] Oldn. *hold* kjød, *við góða holdi* kjødfuld; saaledes ogsaa i folkesproget godt grohold, millom hold og skinn.

[2] Løkke paa et taug, et indhegnet engstykke, et landsted.

§ 9. **Lyden aa** (den aabne **o**-lyd, i ord som *graa*, *slot*) betegnes forskjellig efter som den er lang eller kort.

a. Den lange **aa**-lyd betegnes i regelen ved **aa**: *aal*, *daad*, *graa*, *haard*, *maal*, *vaad*, *vaaren*, *aaben*, *baaren*, en *baae*, *skaate*[1], *taale* (oprindelig *o*).

Undtagelser: Foran **g** og **v** skrives dog i de fleste ord **o**; saaledes: *over*, *doven*, et *hov*, *hoven*, at *love*, at *sove*, *alkove*, at *vove*, en *vove*, (opr. aa, sml. svensk våg), men: en *haav* (oldn. háfr), en *laave* (oldn. láfi); *og*, *dog*, *broget*, *sprog*, et *drog*, et *skrog*, et *tog;* fremmede ord paa -log: *dialog*, *teolog*. Naar **g** udtales som **k** (se § 5), skrives **aa**: taage, at *vaage*, *vaagen;* ligeledes (uagtet der udtales *g*) i navnet *Laagen*, *briskelaag*, en *vaag* (bugt), men en *vog* (som vegt); folkesprogets *vaage* (= at vove; findes hos Bjørnson o. a.). Særskilt merkes: en *fole*, en offer-*gode*, *orfugl*, *orhane* (folkesproget: *orre*), *torsdag*, (udtales almindelig med aa-lyd, uagtet det kommer af Tor), pronomenet *vor* (trods oldn. várr, og adverbiet *fore* (i: forestille, forekomme o. l.); i *mose* udtales o dels lukket, dels aabent.

Anm. Ordene *bog* (paa dyr) og *plog* (dansk bov, plov) har paa norsk lukket o. (I hverdagslig tale siges dog ogsaa bau, plau; om *baug* [et fartøis forstavn] se § 25). Folkesprogets *skog* (med lukket o) bruges af nogen forfattere istedenfor *skov*, (**aa**-lyd; hverdagslig ofte skau). Ordene *bog* (oldn. bók), *klog*, *koge*, *krog*, *nogen*[2], *hob* har i dansk udtale **aa**-lyd, i norsk lukket **o**: bók, klók, kóke, krók, no'en, hóp; ordene nogen og hob faar dog i byerne ofte den danske udtale; det samme gjælder *bog* i ental, saa der siges en *baag*, men flere *bøker*. I høiere foredrag og i overført betydning skrives og udtales *raab*, *raabe*, men ellers siges *rop*, *rope*, og saa kan ogsaa skrives, naar det passer i stilen; altsaa *raabe* til Gud, hans blod *raaber* om hevn;

[1] En *skaate* (dansk skodde eller skaade), at *skaate* (dansk skodde eller skaadde).

[2] Alm. udtalt *noen;* ogsaa som flertal kan nu skrives efter talesproget *nogen* istedenfor nogle; saaledes altid naar det er = nogen som helst.

anraabe, beraabe sig paa; et *opraab;* derimod siges baade «utrop» og *udraab;* de *ropte* og skreg. (Ligedan er det med græde og *graate, blæse* og *blaase.* Om *saape* se § 14, 1, a[1].)

b. Den korte **aa**-lyd betegnes i regelen ved **o**: en *brod,* et *lod, lodden, skodde* (= taage), *holde,* en *holk,* et *folk, konge, orke,* et *bor,* en *fos,* et *brott,* en *skrott,* en *vott* = vante, *fonn, onn* (se § 38, skrives dog ofte ogsaa *aann*), *otte* (trosk oldn. átta); en *torsk* (i overført betydning *tosk*).

Undtagelser: **aa** skrives i nogen ord foran **nd** (*aand, baand, haand, vaand, vaande*), i ordene *aadsel, fraadse, raadden* og *naar* (adv. og konj.), samt i ord hvis stamme har lang vokal: *blaat* (af blaa, men adv. *blot* = kun), *braat* af braa, *graat, haardt, vaadt,* at *maatte, maaltid, taalmodig, vaagne;* af haal (= glat) *haalke* og af stammen traa (= træde, se § 24, anm. 2) *traadte, traadt, traak(ke),* af traad *traakle;* særskilt kan merkes: et *saald* (oldn. sáld, dels et kar med hullet bund, dels et kornmaal, omtr. 1/2 tønde), et *laag* (efter den danske udtale med lang *aa* og *g;* norsk udtale lŏk) og jeg *aatte* (= eiede).

§ 10. E og æ. Ved bogstaverne **e** og **æ** betegnes fire forskjellige lyd:

1. Den saakaldte toneløse e i endestavelser og mellem to konsonanter; skrives altid **e**: *hoppe, bibel, timen.*

2. Den lukkede e, lang i ord som *le, sne, tre, fæ, træ, leve, fed, bleg,* kort i *bredde, et, fedt.*

3. Den aabne e (kaldes ogsaa **æ**-lyd) i ord som *blæk, fjeld, nemme, mænd, hænge, seng, let, mæt.*

4. Den aabne (eller brede **æ**) foran **r** i ord som *er, her, være,* alm. ogsaa i bogstavnavnet **æ.**

Anm. Naar lang **e**-lyd er opstaat af diftongen ei, er den altid lukket og skrives **e**: *bred, sved*[1], *ek, vek, hel, sen, sten, ler* eller *lere;* i pronomenet *de, De* er den i udtalen gaat over til *i.* (Undtagelse: *hæder* af oldn. heiðr). Ellers er det saa, at mange ord som i en del af landet og navnlig i hovedstaden har lukket

[1] Substantiv; adjektivet heder *svedt* (§ 20).

e, i flere andre landsdele udtales med aaben e (eller æ); den aabne e-lyd (nr. 3) findes i Kristiania kun som kort, den tilsvarende lange er gaat over til lukket e (*glæde, læge, læse, fæl, væn)*. Omvendt findes kort lukket e i den østlandske byudtale kun i faa ord, navnlig hvor den er opstaat af **ei** eller af en lang **e** (*et bredt*); mange udtaler den selv i saadanne ord aabent.

§ 11. Hvor der overalt i landet høres **lukket e**, skrives **e**; saaledes i de fleste ord som ender paa betonet e, som at *le*, *se*, *ske*, *sne*, *te*, talordet *tre* (undtagelser er: en *bræ*, et *fæ*, *knæ*, *kræ*, i *læ*, i ny og *næ*, et *træ*); ligesaa foran en konsonant, naar lang e i skriftsproget svarer til **ei** (eller **i**) i dialekterne eller oldsproget (§ 10, anm.): *reb* eller *rep* (forskj. fra dansk reb = norsk *rev*, i seil), *bred* (dial. brei), *hvede* (= kveite), *led* (= lei), *lede* (= leie), *fed*, *gjed*, *hed*[1], *lede* (udt. fet, jet, het, lete = feit, gjeit, heit, leite), *bleg*, *ek*, *vek* (= bleik, eik, veik), *hel*, *sen* (heil, sein); *bede* (*be*, oldn. biðja), *sed*, flert. *seder* (siðr), en *bever*, at *leve* (liva, udtales dog mangesteds med aaben **e**), *en svepe* (oldn. svipa; i overført betydning bruges den danske form *svøbe*, f. eks. Guds svøbe).

Anm. Merk **æ** (ifølge oprindelsen) i de fremmede ord *atenæum*, *trokæ*, *trofæ*, *europæer*, derimod **e** i *museum*, *odeum*, *spondé*.

§ 12. For de ord som enten i hele landet eller i enkelte dele deraf har **aaben e-** eller **æ**-lyd (se § 10, anm.), gjælder som hovedregel: hvis vokalen er lang, skrives **æ**; hvis den er kort, skrives **e**. Men herfra er der mange undtagelser, især efter følgende regel:

§ 13. Naar i vort skriftsprog enten samme ord i en anden form eller et andet, nær beslegtet ord har **a** eller **aa**, skrives næsten altid **æ**, hvad enten lyden er lang eller kort: *fædre*, *færd*, *hjælpe*, *hvæsse*, *stæder*, *stænger*,

[1] Ligesaa *hede* = varme (subst. og verb.) og *hede* = kaldes (NB. ikke hedde).

(fader, fare, hjalp, hvas, stad, stang); *gjæs, hænder, mæle, sæd* (gaas, haand, maal, saa).

§ 14. Nærmere om e og æ.

1. **Foran b** og **p** følges hovedregelen i § 12 uden undtagelse. Eksempler:

a) Lang vokal[1]: *dræbe, stræbe, klæbe, næpe.* (Efter § 11 skrives med **e**: *greb,* et *reb* o. l.)

b) Kort vokal: *neb, hveps, kjep, skreppe.*

2. **Foran d** og **t.**

a) Lang vokal: alm. æ efter hovedregelen i § 12: *glæde, slæde, spæd, gjæte, sæter.* Særskilt merkes: *et bed,* et (en) *kjede, kjedel,* en *reder,* et *sted*[2]. Efter § 11 skrives med **e**: *bred, sved, sed* (skik, men *sæd* af at saa), en *ed,* et *rede,* jeg *red* o. fl. I fremmede ord skrives almindelig **e**: *pietet, potet;* merk dog: *diæt, majestæt, æter.*

b) Kort vokal (efter hovedregelen i § 12): en *bred, gjedde, vedde, kjetting, netop, slet.* Undtagelser: *ræd, træt, tæt;* — *forjætte*[3], *mæt, slæt*[4] o. fl. efter § 13.

3. **Foran f.** Altid kort vokal (undt. i det fremmede ord *chef*). Eksempler efter regelen: *bjeffe, efter, lefse.* Undtagelser: *kræft, bekræfte, beskjæftige, kjæft, tæft; kræfter* og flere efter § 13.

---

[1] I oprindelig norske ord findes ikke **b**-lyd efter lang vokal. Regelen er, at om der skrives **b**, skal der udtales **p**, se § 5; herfra undtages dog nogen ord; *klæbe* og *stræbe* er saaledes tyske, *ræbe* en dansk form (sml. norsk *klabbe,* om sne, *stræve, rape*); *læbe* og *æble* har i norsk udtale kort vokal: *leppe, eple; skjæbne* og *væbne* udtales med **b** ligesom g og d i *sprog, viden,* se § 5, anm.; egte norsk er hverken sæbe eller sæpe, men *saape.*

[2] Flertal *steder,* derimod *stæder* af *stad; ladesteder, landsteder,* af et ladested, et landsted, men *kjøbstæder* af en kjøbstad.

[3] Gammeldags ord = love; derimod *forgjette* = glemme, det tyske «vergessen».

[4] Islæt, klokkeslæt (af slaa).

4. **Foran g** og **k.**

a) Lang vokal: *bæger*, *kvæg*, at *spæge*[1], *præke*, *en ræke;* særskilt merkes: et *neg*, *neger*, *forlegen*, *regel*, og fremmede ord som *apotek*, *bibliotek*. (Efter § 11: *bleg*, *leg*, jeg *skreg*, *ek*, *kveke*.)

b) Kort vokal: Foran **g** følges i de fleste ord regelen i § 12, foran **k** skrives oftere **æ.** Eksempler efter regelen: en, et *egg*, en *legg*, *slegt*, *gjek*, *vekst;* om ord som *egn*, *hegn* se § 15. Undtagelser: en *dræg*, en *væg*, *blæk*, *lække*, *spræk* o. fl.

5. **Foran l.**

a) Lang vokal: *dvæle*, *fjæl*, *hæl*, *tæle*. Undtagelser: *ihjel*, *mel*(-et), en sand-*mel;* *kamel*, *kanel*.

b) Kort vokal: en *elling*, et preste*gjeld*, en *hjell*, *hjelm*, *smelde* (mod § 13), *skjel*[2], *velte*. Undtagelser: en *fælle*, *hvælv*, *kjælke*, *sælsom*, *træl*, *væld;* *fælde*, *gjælde og* mange andre efter § 13.

6. **Foran m.** Lang vokal forekommer kun i fremmede ord, hvor der almindelig skrives **e**: *system*, *tema;* merk: *dæmon*, *anæmi*, *præmie*.

Kort vokal: *gjemme*, *hjem*, *skjemt*, *fornemme* (mod § 13). Undtagelser: *dæmre*, *kæmner*, *skræmme;* *dæmme*, *skjæmme* o. fl. efter § 13.

7. **Foran n.**

a) Lang vokal kun i faa ord: en *kvæn*, *læne*, *væn* (og i fremmede ord: *fontæne*, *hyæne*, en *plæn*, *porcellæn*, *træn*). Undtagelser: *len*, *pen*, *pren* (tysk Pfriem, syl). Efter § 11: *ben*, *gren*, *ren*, *sten* o. fl.

b) Kort vokal: *almenning*, *entre*, *nenne*, *skjende* (og i fremmede ord: *centrum*, *tendens*, se § 56, 8, *instrument*,

---

[1] *Spæge* af spag, spæge sit kjød, *spægelse*, oldn. spekja, spæge, tæmme; derimod *speken* = tørret, *spekelaks*, oldn. *spikilax*.

[2] Ret og *skjel;* *skjels* aar, *grænseskjel*, *forskjel*, *skjellig* grund, *skjelne;* derimod *skjæl*, f. eks. paa fisk, af skal.

student). Der er mange undtagelser, især paa grund af § 13: *frænde*, *tænke*, *mænge*[1], *ænse; faafængt*[2], *hænge*, *ændre*.

8. **Foran r.**

a) Lang vokal: *blære*, *fjære*[3], *kjær*, *lære*, *nær*, *ære; militær*, *atmosfære*. Undtagelser: *der*, *er*, *erende*, *her*, *fjerde*, *igjerde*, *jern*, *jertegn;* særskilt merkes: *veir*, udt. vær. (Efter § 11: *ler*, *mer* o. fl.; *officer*, *maner*, *regjere* o. l.)

b) Kort vokal: *berserk*, *bjerge* (*berge*, *berje*), *ert*, *sterk*, *verk*. Undtagelser: *fordærve*, *forfærde*, *kjærre*, *et kjærr; mær*, *stær*, *særdeles*, *værd*, *værre; færre*, *kjærring* o. fl. efter § 13; fremdeles, som afledet af ord med lang **æ**: *kjærlig*, *lærd*, *nærmere*, *ærgjerrig* o. fl.

9. **Foran s.**

a) Lang vokal: *blæse*, *hæs*, *kjæse*[4], *læse*. Undtagelser: *flest*, *mest* og det fremmede ord et *best* (disse ord udtales ogsaa med kort vokal).

b) Kort vokal: *es* (være i sit es), *esle*, *hesje*, *hespel*, *nes* (ogsaa nēs), *prest*. Undtagelser: *blæst*, *græs*, *hæslig*, *lemlæste*, *næst*, reise-*væske; fæste* o. fl. efter § 13.

10. **Foran v.**

a) Lang vokal: *bæve*, *forgjæves*, *næve*, *svæve*. Undtagelser: *brev*, *eventyr*, *snev*, *vever*. (Efter § 11: *drev*, *bever*, *kjevhændt*, en *klev*, en *lev*, at *leve*).

b) Kort vokal: *evje*, *hevn*, *trevl*. Undtagelser: *bævre*, *hævd; nævne*, *stævne*, *sevje* o. fl. efter § 13.

---

[1] Forældet ord; ligesaa bemænge, haandgemæng.

[2] Og *forfængelig* (for faa-fængelig).

[3] D. e. ebbe; ogsaa = fjærestrand.

[4] Dansk osteløbe; sml. caseus, tysk Käse.

Diftonger.

§ 15. Istedenfor **ei, øi, ai** og **oi** skrives af nogen ej, øj, aj og oj; men dette er ikke rigtigt[1]; man bør skrive en *vei*, at *eie*, *høi*, et *øie*, *hai*, *haloi* o. s. v. (Merk ordene en *leir*, at *leire* sig, at *leire*, men almindeligst en *seier;* om *veir* se § 14, 8 a, Undt.)

I pronomenet *jeg* skrives **eg**, og i *mig*, *dig*, *sig* skrives **ig**, uagtet disse ord udtales med diftongen **ei.** I *seksten* udtales **ek** som **ei**, og den samme udtale bruges i store dele af landet i mange ord med *egl* og *egn: kegle*[2], *negl*, *segl*, *forsegle* (men *seil* paa et fartøi, at *seile*), *snegl* (ogsaa *snile*), *tegl;* (derimod: *hegle*, at *kjegle*, en *regle*, med g-lyd); *egn*, *bregne*, *fregne*, *hegn*, *regn*(*e*), *tegn*(*e*), *vegne* (se § 44). Paa lignende maade udtales oftest ordene *døgn* og *løgn* med diftongen **øi.**

Anm. 1. Mens de haarde konsonanter har holdt sig i talen, trods den danske skrivemaade (se § 5), er derimod de oprindelige diftonger i de fleste ord fortrængt af enkelt vokal; **ei** er saaledes baade i tale og skrift blevet til **e**, men **øi** og **au** til **ø**: *stenrøs*, *grød* (for steinrøis, graut). Mange særlig norske ord er dog optaget i skriftsproget med diftong: *beite*, *hvitveis*, den store *bøigen*, en *røi*, en *gaupe*, en *sau;* i flere andre ord begynder norsk udtale og skrivemaade at gjøre sig gjældende ved siden af den danske form og tildels at fortrænge denne:

[1] I vort sprog er nemlig i disse forbindelser den anden lyd utvilsomt vokalisk (maaske anderledes i dansk, hvor der ogsaa skrives ikke blot ej o. s. v., men ogsaa av, f. eks. tavs). Se *Joh. Storm* i tidsskriftet «Norvegia» I, s. 23, og den der citerede litteratur.

[2] I matematiken skjelnes mellem en *kegle*, udt. *kjeile* (lat. conus; keglesnit) og en *kile* (lat. cuneus); i almindelig brug er disse ord gaat sammen i udtalen (tildels ogsaa i skrift): baade *kilebane* (for keglebane) og *kilenot*, at slaa *kiler* og slaa en *kile* ind i væggen. — *Nøgel*, *nøgler* udtales af nogen nøiel, nøiler; men *nøkkel*, *nøkler* er rigtigere, og saa kan ogsaa skrives.

lei — led, *leie* ved haanden — lede, *greie* — rede, en *mei* (dansk en mede); *høi*, at *høie* — hø; *maur* — en *myre*, et *naut*, som skjeldsord; i egentlig betydning et *nøt*, *nøtehaar*.

Anm. 2. **Ei, øi** og **au** er foruden i de særlig norske ord, se ovenfor, oprindelige diftonger ogsaa i nogen fremmede ord: *keiser*, *søile*, *pause*, *sauce* (*saus*). Ellers er almindelig *ei* og *øi* og tildels ogsaa *au* opstaat af oprindelig enkelt vokal med efterfølgende konsonant: *vei* (oldn. vegr), *drøi* (oldn. drjúgr), *møie* (oldn. mœða), *traug* (oldn. trog)[1]. I *jeg*, *mig* o. s. v. og i ord som *negl*, *egn*, *løgn* o. s. v. er forandringen til diftong kun foregaat i udtalen. *Bygd* udtales helst som det skrives.

§ 16. Istedenfor diftongen **au** skrev man før i nogen faa ord *ou*; men denne skrivemaade kan nu betragtes som forældet; man skriver altsaa *baug* (se § 9, anm.), *baute*, *braute*, *haug*, *staut*, *taug*, *traug*. (Merk: et haandverks-*laug*, men at holde *lag*, og *bolag*, *samlag*).

Anm. 1. Der siges baade et *fortau*(g) og et **fortaag**; det sidste maa ansees for rigtigere, da ordet rimeligvis kommer af oldn. tá = vei.

Anm. 2. Diftongen **eu** bruges i nogen fremmede ord, især navne af græsk oprindelse: *Zeus*, *Achilleus*, *Euripides*, *efeu*; den udtales almindelig som *ev* (kun i *Europa* som diftongen *au*); i tyske navne skrives eu for lyden af *øi*: *Preussen*, i franske navne for lyden af *ø*: *Honfleur*; (i de franske navne *Eugen* og *Eugenie* samt i de latinske ord *neutrum* og *neutral* og i det græske *farmaceut* bruges dog mest den tyske udtale med *øi*).

Konsonanter.

a) Stumme konsonanter.

§ 17. Stum d bruges i mange ord: a) **foran s**, §§ 18, 19; b) **foran t**, § 20; c) **efter l**, § 21; d) **efter n**, § 22; e) **efter r**, § 23; f) **efter lang vokal**, § 24.

---

[1] Derimod en (grise-)*tro* af oldn. þró.

§ 18. **Foran s** skrives stum **d** efter kort vokal i følgende ord (de fleste af dem er afledet af ord med en lydelig d eller t i stammen):

bedst	*hidsig*	*puds*(e)	*studs*(*e*)
bidsel	*jydsk*	*pudsig*	*vadsæk*
bidsk	*karuds*	*rids*(*e*)	*vidst*(*e*), *bevidst*[1]
gjødsel	en *klods*	*sidst*	*vædske* (vaad)
gods	*kryds*(*e*)	*skudsmaal*	*ældst*.
hadsk	*nidsk*	*skyds*(*e*)	
hidse	*plads*	*spids*	

Om *kradse*, *morads*, *smuds*, *trods* o. l. se § 46.

Desuden skrives undertiden stum *d* i endelsen *-ads* (med lang *a*): seilads, stillads, strabads, dog heller *seilas*, *stillas*, *strabas*, ligesom *spas*, *stas* og *fjas*, gaa i *knas*, have *mas* = *mase* med noget; fremdeles i det fremmede ord *spadsere* og altid (efter lang *o*) i *lods*, at *lodse* (men *los* paa jagt). Derimod uden d: *blusel* (af blues), *trusel* (af true), *gissel*, *trisse*, *klos*[2], *kyras*, reise-*væske*, *siris*, *skusle*, *tysk*, *vaske*, *vask* (sml. *vasdrag*, *Vasbotten*), *viske* og *hviske* (§ 29), *pisk*, *smiske*, *sviske*, *søskende*, *trosse*; og saaledes mange andre (se ordlisten).

§ 19. **Mellem n** og **s** skrives stum **d**, naar ordet er tydelig afledet (eller sammensat) af en stamme paa *nd*, ellers ikke; altsaa: *bindsel*, *bændsel*, *bændsle*, *brændsel*, *skjendsel*, *landsmand*, inden*lands* og inden*landsk*, *mindske*, *mindst*, *spændstig*; *tresindstyve* (dansk = *seksti*, af *sinde*, sml. nogensinde); *ondskab*, *sindssyg*; merk *kundskab* (som kundgjøre). Derimod ikke stum **d** i: *dans*, *glans*, *grænse*, *hanske*, *sans*, *stanse*[3], en *unse*, (men at *undse* sig), *ænse*; merk: *kansler*, *panser*, *pinse*, *vals*, en *valse*[4].

---

[1] Af *vide*. (Derimod *bevist* af *bevise*.)
[2] Adv. *klos* indpaa, *klos* bidevind.
[3] Er ikke afledet af *stande* (= staa), men af *stanna* = stadna.
[4] Skrives af mange med stum t.

§ **20.** Naar en **d** i ordets stamme ved bøining kommer **foran t,** kan den ikke udtales, men beholdes dog i skrift, f. eks. god — *godt*, rød — *rødt*, lide — *lidt*, udbrede — *udbredte*. Ved afledning beholdes ogsaa *d*, naar bare en *t* tilføies, f. eks. *fedt*, bly-*hvidt* (ogsaa at *hvidte*), *midt* (i, paa o. l.; deraf *midte*), et *ridt* (men efter det tyske: *ritmester*), *skidt* (men *skidden*), *skridt* (at *skridte*), *svedt*; men naar der tilføies en stavelse som begynder med *t*, som *-te, -tig* o. l., gaar *dt* over til **tt,** f. eks. *gotte* sig, *lytte*, *skytte; flittig*, *vittig*, *hvitting*, *kjetting; grætten;* merk ogsaa *vilter* (af vild)[1].

Kun naar en *d* i stammen efter disse regler skal beholdes, skrives **dt efter l** og **n;** altsaa: jeg *faldt*, jeg *holdt*, (men et *holt*), jeg *spildte* (af at spilde), det *voldte* (af at volde; men en *volte*); jeg *fandt* (men en *fant*), det *hændte* (men at *hente*), jeg *vandt* (men *vant* af vænne, et *vant*, en *vante*), jeg *vendte* (men at *vente*); *blandt*, *bundt*, *fiendtlig*, *letvindt*, *nethændt*. Derimod uden *d* i stammen: *malt*, *skalte* og *valte*, *felt*, *telt*, *velte*, *filt*, *skilt*, *sylte; finte*, *kant*, *tant*, *tante*, *jente*, *sint*, *svint*, *lunte*, *pynt*, ***skjønt, endskjønt*** *o. fl.*

Merk: *krid*, *krud*, *ukrud* rigtigere end *kridt*, *krudt*, *ukrudt*, som dog ogsaa er brugeligt (men altid *kridhvid*); skrive *klad*, en *kladdebog*; men en *blækklat* og «hele *klatten*»; *kit*, at *kitte*; *kvit*.

§ **21. Efter l** med forudgaaende kort vokal skrives stum **d** i mange ord, baade saadanne som oprindelig har havt *ld* (med lydelig *d*), og saadanne som oprindelig har havt *ll* (og hvor altsaa *d* ikke er egte). Eksempler:

1. Med egte *ld*: *feld*, *sjelden*[2], *skyld*, *snild*[3].

---

[1] Sml. «assimilation» i udtalen af *dk* til *kk* i *snedker* (kan dog ogsaa skrives *snekker*, ligesom *snekre*) og tildels i *bødker*; ligesaa af *db* til *bb* i *fladbrød*.

[2] Udtales baade *sjellen* og *sjelden*.

[3] I betydningen venlig, god (udtales i større dele af landet med d).

2. Med uegte *ld:* en *bold*[1], *fuld*, *skjelde*, *snild*[2], *spilde* (sin tid), *uld*, *told*, *trold*, *vold*[3].

3. Af ord som skrives uden *d*, merkes: et *bolverk*, *skral* (adj.), at *skralle*, en *hal* (kongehallen), *Oskarshal*; derimod af navnet Halden *Fredrikshald*; at **skulle** (men jeg **skulde**); at *skille* (og *adskilt*, *særskilt*, se § 20); at *skylle*, *regnskyl;* at *spille* (piano, kort); *stalbroder*; at **ville** (men jeg **vilde**); *tilfals*, *falbyde.*

Om **ld** foran **t** se § 20.

4. I en del ord bliver d efter l som oftest udtalt; saaledes i *alder*, *bulder*, *buldre*, *gilde*, *hildre*, *hildring*, *ælde*, *ældre*, *vælde*, *hulder*, *skulder*, en *fylde*, at *hyldre*, *olde*-fader o. s. v., *olden*(-borre), *olding*, en *skald*, *skildre*, *silde*, *soldat.* Ligeledes udtales den foran afledningsendelser som begynder med vokal: *gylden*, *tolder*, *fyldig*, *heldig*, *vældig*, *sildig*, *vildelse.* Hvor der findes et saadant afledet ord med lydelig d, kan dette tjene som merke paa at stamordet skal skrives med **d**.

§ 22. Med **d efter n** har det sig paa samme maade som med *d* efter *l*. Eksempler:

1. Med egte *nd:* *aand*, *haand*, *tusend*[4], *unda*[5], *unddrage*, *undgaa* o. s. v., *vind*; fremdeles i endelsen *-ende* i ordenstal og participier (*syvende*, *gaaende*; dog er d'en her ikke altid stum).

2. Med uegte *nd:* *endnu*, *grande*, *kind*; *kvinde*[6], *sind*[7], *søskende*, *tand*; fremdeles i endelsen *-inde:* *grevinde*, *løvinde.*

---

[1] Dansk form; norsk en *ball.*

[2] I betydningen listig, slu (dansk).

[3] Baade sæter*vold* (Eids*vold* o. l.) og fæstnings*vold*; to forskjellige ord.

[4] Skrives ogsaa *tusende* (ligesom *hundrede*, *aarhundrede*, almindeligere end *hundred*).

[5] Af *undan*; skrives ofte feilagtig undaf.

[6] Af *kvinna* (kvenna), ikke af *kvendi*; det udtales dog ofte *kvinde* med lydelig d.

[7] Have i *sinde.* (Derimod *sinne*, sml. § 20).

3. Af ord som skrives **uden** *d*, merkes: sammensætninger med *an* (ankomne, antage, anse, ansigt, ansvar o. s. v.); sætte i *ban*; *bønner* (baade af *bøn* og af *bønne*; derimod *bønder* af *bonde*); en *finne*; *finte*; at **kunne** (men jeg **kunde**), pronomenet *man;* **skin** (= glans, *skinbarlig, skindød*), at *skinne*; *ransage*; *redebon*; *vantro*, *vanmagt* o. l. (derimod *vandstand* o. l.). Merk *skinsyg* (nagtet ordet skal komme af skind).

Merk ogsaa fremmede ord sammensatte med *in-*, f. eks. *inkassator*, *insekt*, *insistere*, *installere*, *instrument*, *interessant*[1], derimod i nordiske ord *-ind*, som *indkalde, indsigt, indstændig*, *indtrænge*.

Om **nd** **foran** **s** se ovenfor § 19, og om **nd** **foran** **t** § 20.

4. I en del ord bliver d efter n **udtalt**; saaledes altid mellem n og r og meget ofte foran afledningsendelser (dog ikke foran -ing): *andre, ændre, hinder, hindre, indre, inderlig, mindre, tindre, handel, vandel, bændel, klander, klandre, sondre, fiende, frænde*, et *under*, at *undre, flyndre, ynde, kyndig*, at *synde*, en *synder*, *synderlig, spindel* (-væv), *mandig, sandig, vindig, hændig, endelig, sandelig, hændelse;* (derimod siges *vinning, spænning,* skjønt man skriver *vinding, spænding*); i et par ord bliver d'en lydelig i **flertal** af ord hvor den er stum i ental, f. eks. *aander, synder* af aand, synd. — Merk: *andøve*, et *vindu*. Merk ogsaa **endog** (*endogsaa*) af *end-og* (ogsaa) men *enddog*, forældet konjunktion = om end, af *end-dog*, sv. ändock[2]. (Om afledede ord som kjendemerke paa skrivemaaden af stamordet gjælder ved *nd* det samme som ved *ld*, se § 21, 4, slutn.)

§ **23.** 1. **Efter r** skrives i mange ord en stum **d** efter forudgaaende lang vokal; (oldsproget har i tilsvarende ord ð og kort vokal). Eksempler: et *bord*, *fjerde*, en *fjord* (men *ifjor*), *gaard* (men igaar), et *gjærde*, *igjerde* (men *gjær*, at *gjære*), jeg *gjorde*, *jord*, et *jorde*, *jordmor*, *karde* (en *karde*, *karde* uld, men *kare* i ilden), en *varde*, *nord* (*nordmand*

[1] Maa vel adskilles fra substantivet *interessent*.

[2] Eksempel af bibeloversættelsen: *Hvo kan lægge en alen til sin vekst, enddog han bekymrer sig derfor?*

med forkortet *o*, men *Norge*), et *ord*. I et *skar*, *en ur*, *nadver* (f. *natverd*), fleske-*svor*, er *d'*en bortfaldt. (I *færdsel*, *verdslig* falder d bort i udtalen ligesom t i vertshus o. s. v., se § 34.)

2. I nogen ord er d'en (tilligemed den korte vokal) bevaret ogsaa i udtalen, nemlig i enkelte stamord, og regelmæssig foran afledningsendelser som begynder med vokal. Eksempler: en *bord*, *byrd*, *færd* (men oftest lang vokal og stum d i *ligfærd*, *brudefærd* og altid i *paafærde*), *hjord*, Haakon *Herdebred*, at *hærde*, *lærd*, *mord*, *orden*, *ordne*, *sverd*, *torden* (men *tordne*, oftest udtalt som *torne*), *verden*, at *vorde*, *værd*, *værdig*; at *gjorde*, *omgjorde* (dog ogsaa udtalt jōre, og altid med lang o og stum d en *gjord*), at *jorde* = begrave; *haardelig*, *jordisk*, *nordisk*, *Norden* (som et geografisk navn; nordenfra, nordenfjelds o. s. v. udt. nōren). Derimod udtales d'en ikke i bøiningsformer af ord hvor den er stum i grundformen; altsaa ikke bŏrdet, ŏrdet, jŏrden, găărden, hăărde, men bōret, ōret, jōren, gāāren, hāāre.

Merk vel: *gjøre* — *gjorde* — *gjort*.

Anm. I dansk skrives *uvorren* eller *uvoren*; efter ordets oprindelse skulde det egentlig skrives *uvyrden*; men det rimeligste for os er at skrive **uvøren**, da dette kommer den almindelige udtale nærmest; saaledes ogsaa jeg *vører* (for *vyrder*) det ikke.

§ **24.** Efter en **lang vokal** skrives i mange ord en stum *d* (svarende til oldnorsk ð, se s. 9[1]); undertiden høres dog *d'*en i høitideligere foredrag, selv om den altid er stum til hverdags. Saaledes:

jeg *bad*	*god*	*slæde*	*svide*, *sved*
blid	*kjed*	*smed*	*traad*
blod	et *lade*	*smidje*[1]	*vad*
bred	*med* (præp.)	*sprid*(-stage)	*ved* (subst.)
brød	*mjød*	*sprod*	*ved* (præp.)
død (adj.)	*rød*	*stod*	*vid*.
glad	*sid*	*strid*[2]	

[1] *Smidje* (rigtigere end smedje) udtales *smie* og kan ogsaa gjerne skrives saa; sml. *vidje*, almindelig udtalt *vie*.

[2] Substantivet *strid* udtales ofte med d, især i betydning af kamp; i adjektivet er d'en altid stum (og det kan ogsaa skrives uden d).

Anm. 1. **a.** Naar en saadan **d** kommer foran endelsen **-er** eller foran **e** som infinitiv-endelse, bliver i den almindelige udtale baade **d** og **e** stumme (naar **i** er rodvokal ofte bare d), mens de i høiere foredrag kan udtales. Ligesaa d foran vokal i enkelte andre tilfælde. Oftere bruges den kortere form ogsaa i skrift, især i jevn og hverdagslig stil, i nogen ord ogsaa ellers. I de følgende eksempler opføres begge «dobbeltformer» jevnsides, i parentes sættes til venstre side af stregen former der maa betragtes som forældede i vort sprog, til høire saadanne som kun er udtaleformer, men ikke gjerne bruges i skrift:

bede — (be); *bløde* — (blø); *brede* — (bre)
betyde, betydde, se § 7, anm. — (bety)
(bryde) — *bry*, se § 7. anm.
broder, *fader*, *moder* — *bror*, *far*, *mor*
(foder, fodre) — *fór*, *fore*; flaskefór, fórnød; men *foderal* (futteral)
glide, *gled* — (udt. glie eller oftere gli; gle); sml. at *skli* og en *sklie* (for sklide)
gnide, *gned* — (udt. gnie eller oftere gni; gne)
(klid) — *kli*
klæde, *klæder*, at *klæde* — (klæe), *klær*, at *klæ*[1]
knade — *kna*
lade, lod, se § 5, anm. d — (la), *lar*
lade, ladde, se § 7, anm. — (*la*)
(læder) — *lær*; sml. Peter (Peder) — *Per*
prædike, en *prædiken* — *præke*, en *præken*[2]
raade — (raa)[3]
ride, *red* — (udt. rie, sjeldnere ri; re)
sadel, at *sadle* — *sal* eller *sale*, at *sale*[4]
at *skade*, en *skade* — (udt. at ska, en skae er vulgært)
(skedevand) — *skevand*
(at smide, dansk smede) — *smie* (smi)

---

[1] Men i regelen siges *klædning* og altid *klædebon* og *klædelig* (se anm. 2); derimod en *klæsfrak*, *klæskammer*, *klæsbørste* o. s. v. (og et *forklæ*, *haandklæ*).

[2] I sammensætninger præke: *prækestol*, *prækensøndag*; i afledninger derimod prædike, f. eks. *prædikant*, *prædikerens* bog.

[3] Derimod almindeligt et *raad*; men raad som fælleskjøn udtales altid *raa*, f. eks. der er ingen *raad* med ham, du har god *raad*.

[4] *Salmager*, *salgjord*, *kløvsal*; men *sadelfast*.

at *stride* — (stri)
vride, vred — (udt. vrie eller vri, vre)
at *spade*, en spade — (udt. at spa, en spae)
en *væder* — (undertiden udt. vær).

[b. Paa lignende maade er det i en del ord med g og v:
drage, drog, draget — (dra, dro, drad)[1]
tage, tog, taget — (ta, tok, tat)[1]
have (haver), *havde, havt* — (ha), *har* (hadde, hat)[1]
slog — (slo); (de sloges) — de *slos*
sige, siger — (sie eller si, sier)[2]
at *stige* — (stie); om en stige se § 25
blive, bliver, blev, blevet — (bli), *blir*,[1] (ble, blit)
give, giver, gav, givet — (gi), *gir*[1] (ga, git)
flyve, flyver[3] — (flye eller fly, flyr).

Sammenlign *hoved*, som i egentlig betydning udtales (men sjelden skrives) *hode*; der siges altsaa staa paa hode, hodepine, men en hovedsag, overhovedet (udtales dog ogsaa overhóved eller overhóde).]

Anm. 2. I ord som mest hører den høiere stil til, og i en del andre, bliver oftest d'en udtalt: et *bad*, at *bade*, en *bod*, et *bud*, *byde* (= befale, men by = tilbyde og gjøre bud), *daad*, *døden*, *ed*, en *flod* (= elv; *flo* modsat fjære helst uden d; sml. det *flør*), *fraade, fred, føde* (men i bet. ernære udt. *fø*), *grøde Gud, hæder*, adj. *led* (men almindeligere i formen *lei*), *lyd, naade, odel, ridekunst, berider, siden, skride, stad, stride, syde, tid*, (dog siges ogsaa ofte *ti*, saaledes *go' ti, alti*), *træde* (vulg. *traa*); at *tyde*, (*udtyde, betyde*)[4]. Ligeledes udtales d'en i afledede ord:

---

[1] Der skrives altid *har*, mindre hyppig *drar, tar, blir, gir*, skjønt det findes f. eks. hos Holberg (som ogsaa har *lar* og *ber*); endnu sjeldnere er dra, ta, bli, gi, drat, tat, blit, git; i de øvrige former af disse verber beholdes altid g og v: *dragende, blivende, blev, havde, havt.*

[2] Imperf. *sagde* — *sa*, ligesom *lagde* — *la*. Der siges aldrig andet end *sa* og *la*, og man kan ogsaa godt skrive saa, ialfald i jevn stil.

[3] Imperf. fløi, perf. part. fløiet; derimod fly, undfly — flydde, flyd (se § 7, anm.).

[4] Eks.: «Jeg *betydede* ham at han maatte gaa.» Om bety(de), imperf. *betydde*, se § 7, anm.

bryderi, glæde, fredelig, klædelig, lidelse, modbydelig, et *gode*, og i flertalsformerne *fædre, mødre, brødre.*

Anm. 3. **I nogen ord er denne d ganske bortfaldt, ogsaa i skrift (især i norske ord som først i senere tid er begyndt at komme ind i skriftsproget); saaledes: *braa, grei,* en *groe, lei,* (dansk led), *sta, stø,* en *baae,* en *glo,* flert. *glør* (derimod *glød* = sterk hede: solens glød; glødende kjærlighed), en *li,* en *sau,* en *tiur,* at *bie, kvae,* at *kvie* sig, *lee* paa sig, *lye* = *lytte; tiere, tiest* (posit. *tit*); man kan skrive: det *lier* frem eller det *lider* frem, dagen *li*(d)*er* o. s. v., men: jeg *lider* ondt; om *flø* se anm. 2.**

§ 25. **Stum g** bruges i enden af ord efter en diftong: *baug* (se § 9, anm.), *haug, taug*; undertiden skrives ogsaa *plaug* (udt. plau), for *plog* (se § 9 a, anm.); *deig*; *seig* (adj. derimod fisken *sei*). Merk ogsaa: *rug*, udt. *ru* (sjeldnere *hug* for *hu*[1]); *stig*-bøile, en *stige* (stie). Om stum g og *ge* i verber se § 24, anm. 1, b; om *nogen* se § 9 a, anm.

§ 26. Fremdeles bruges stum **g** i de ubetonede afledningsendelser **-ig** og **-lig** i adjektiver og adverbier: *evig*, flert. *evige*, *mægtig*, *mærkelig*, *aldrig*, *nemlig;* ligesaa i ord som er afledet af saadanne adjektiver, f. eks. *evighed*, *forevige.* (I høiere foredrag bliver dog denne g undertiden udtalt.) Om neutrum af adjektiver paa -ig og -lig se § 34.

§ 27. Stum **g** skrives undertiden inde i ord efter lang vokal, især foran **l**: *fugl*, *kugle*, *prygl*; dog heller *kule*, *pryl*, ligesom *pæl* (før pægl eller pægel); om *kile* se § 15[2]. Derimod med kort vokal og lydelig g: *hagl* (ogsaa *hagel*), at *hagle*; *skagler; baglerne*; *smugle; øgle.* Fremdeles er g oftest stum i *morgen* og altid i *elgsdyr*, *fulgte*, *spurgte*, *spurgt*, *spørgsmaal*, *solgte*, *solgt.* Der skrives dog ogsaa undertiden, spurte, spurt og især *spørsmaal* og jeg *spør*; derimod at *følge*, *sælge*, *spørge*, hvor g'en ikke er «stum», men assimileret med den foregaaende konsonant, altsaa udt. følle, sælle, spørre; (i præs. part., i afledninger og i

---

[1] Deraf *huske* (ved omsætning af hugse) eller (kun i talesproget) *huse.*

sammensætninger er g'en lydelig (foran **t** som k): *følgende*, *spørgende*, en *sælger*, *følgesætning*; ligesaa i *dølge*, *dulgte*, *valg*, og som oftest i *vælge*, *valgte*).

Om stum g foran **j** se § 40, 3; om *ng* se § 44.

Anm. Af *bevilge* er dannet *bevilling* (tilladelse), men *bevilgning* (af penge).

§ **28.** **Stum h** bruges i nogen ord foran **j**:

hjalte	*hjelm*	*hjerte*	*et hjul*[3]
ihjel	*hjem*[1]	*hjord*[2]	*hjælp(-e)*
hjell	*hjerne*	*hjort*	*hjørne.*

Egennavne: *Hjalmar*, *Hjalte*, *Hjartdal* o. fl.

Anm. Denne **h**, som i de tilsvarende oldnorske ord blev udtalt, gjenfindes tildels i beslegtede ord enten i vort eget eller i andre sprog: hjord — *hyrde*, hjælpe — t. *helfen*, hjørne — sv. *hörn* (af horn), hjem — sv. *hem*, oldn. *heimr*.

§ **29.** Stum **h** bruges i nogen ord foran **v**:

hval[4]	*hverdag*	*hvil-(e)*	*hvisle*
hvalp	*hverken*[5]	*hvin(-e)*[8]	*hvitting*
hvas, *hvæsse*	*hverv(e)*[6]	*hvirvel*	*hvælv(-e)*
hvede	*en hvid*	*hvis* = dersom[9]	*hvæse.*
hveps	*hvid*, *hvidte*[7]	*hviske*[10]	

Fremdeles i følgende pronomener og pronominale adverbier: *hver*; *hvo*, *hvem* og *hvad*, *hvilken* og *hvis*; *hvi* og *hvor* (*hvorfor*, *hvorledes*, *hvorom* o. s. v.).

---

[1] *Hjemme* (men at *gjemme*), *hjemlig*, *hjemmel*, *hjemle*.
[2] Beslegtet med *hyrde*; om *gjord* og *jord* se § 40, 3.
[3] men *julen*.
[4] *Hvalfisk*; derimod *val*-plads.
[5] *Hverken—eller*; men en *verkenskjole*.
[6] Ogsaa *solhverv*.
[7] *Hvid* udt. *vit*; derimod *vid* (oftest udt. *vi*) af udstrækning (eks.: han havde et par *hvide* bukser, som var altfor *vide*).
[8] Men *vin*, *vindrue* o. s. v.
[9] Saaledes ogsaa genitiven *hvis*; men *viss* (§ 38) = sikker, og *vis* = klog.
[10] At tale uden stemmelyd; derimod *viske* ud med viskelær.

Anm. Disse ord (eller deres stamord) havde i vort gamle sprog en lydelig **h**, som senere er faldt bort i udtalen; i de fleste norske dialekter er den gaat over til **k**: en *kval, kvas, kvit*; i pronomenerne er **v** ofte faldt bort: *kem, ko, kor.*

§ **30.** Stum **h** efter **t** bruges i konjunktionen *thi.*

Anm. Lyden þ (= det haarde engelske th) var almindelig i vort gamle sprog, men er nu forsvundet (ordene *tag, taale, tjene, tør, tre, træl, tyr* havde paa oldnorsk þ); foruden konj. *thi* er det kun et *ting* (*storting, lagting* o. s. v.) og nogen faa navne (*Tor, Trondhjem*) og deraf afledede ord (*torsdag*) som endnu tildels skrives med th; men dette er inkonsekvent og overflødigt; alene i *thi* kan denne stumme h muligens komme til nytte (til at forebygge forveksling med talordet *ti* eller med imperativen *ti* af at *tie*).

Om **th** i fremmede ord se § 56, 5.

§ **31.** Ordene *ane, ur, len, red, reder* skrives endnu af nogen med stum h: ahne, uhr, lehn, rhed, rheder; men dette er overflødigt og b ø r i k k e efterlignes.

§ **32.** **Stum k** skrives i de fremmede ord *auktion* (se § 56, 3), *mulkt* (men *multer* eller *molter*, se § 8), samt i *engelskmand* og *franskmand.*

Om nk foran **t** se § 44.

§ **33.** **Stum l** skrives i *lja* eller *ljaa* (dansk *le*) og *ljore*, samt i gaardsnavnet *Ljan.*

Anm. 1. Merk dansk en *karl*, norsk mest en *kar* (*storkar,* Bamse *brakar, karslig*; men *huskarle*); dansk *stakkel,* norsk *stakkar* (oldn. stafkarl, tigger), dansk *kjælling*, norsk *kjærring.*

Anm. 2. Om **stum r** i bestemt flertal af substantiver se Hofgaard, Norsk grammatik § 43, anm. 2. Man bør dog i k k e bruge denne stumme **r** i bestemt flertal af ord som efter den gamle, litterære skrivemaade har ubestemt flertal paa *e* (f. eks. aase, heste, stokke, stole, nu alm. *aaser, hester, stokker, stoler)*; heller ikke i særlig norske ord som lidet har været brugt i litteraturen; altsaa *aasene, hestene, stokkene, stolene*; — *haugene, sauene, staurene* o. s. v.; men i ord som allerede efter den ældre skrivebrug har ubestemt flertal paa *r*, bruges ogsaa i bestemt form endnu mest *r*, selv om den som oftest ikke høres i

talen: *gutterne, piyerne, stængerne*; men aldrig i *menneskene.* (Merk *skallene* af skal, *skallerne* af skalle).

§ 34. **Stum t** skrives i *det* (pronomen og adjektivisk artikel); ligesaa i substantivernes bestemte artikel *-et*; eks.: *bordet*, *huset*, *livet*; (i høiere foredrag høres dog ofte denne *t*). I ord som *gjestgiver*, *kostbar*, *vertshus* bortfalder *t* almindelig i udtalen. (Merk: *beise, sveise*, ikke beitse o. s. v.) I adjektiver paa *sk* med en konsonant foran tilføies i almindelighed ikke *t* i neutrum; f. eks. *norsk* tømmer, *fransk* klæde, et *engelsk* skib; dog skrives gjerne *harskt* smør og et *barskt* udseende; efter vokal i enstavelsesord *skt*, som *friskt, raskt*, derimod et *partisk* raad, et *komisk* drama. (Det har *lykkets* — sml. Hofgaard, Norsk grammatik § 97 — udtales lykkes.) — Adjektiver paa **-ig** og **-lig** danner **neutrum paa t** ligesom andre adjektiver; men denne **t** bortfalder ofte i udtalen sammen med g'en; dog høres i høiere foredrag tildels *kt*; f. eks. *et evigt liv*; derimod skrives **adverbier** paa -ig og -lig **uden t,** altsaa: *jeg vil oprigtig* tilstaa, *nemlig*, *virkelig*, det smager *fortræffelig* men: det er *fortræffeligt*; saa meget som *muligt* (nl. er); det er *sedvanligt*; som *sedvanligt* (er); men: *sedvanlig* (eller *sedvanligvis*) sover han paa denne tid; merk ogsaa: *for øvrigt*, *i øvrigt* (hvor nemlig *øvrigt* er adjektiv, sml. *i alt øvrigt*).

§ 35. **Stum v** skrives efter **l** i *halv*, *selv*, *sølv, tolv*, *tolvte*, *tylvt*; derimod udtales v'en i *selve*, ligesaa i *halvére* (sjeldnere i *halve* og *sølvet*); fremdeles stum *v* i det fremmede ord *provst* og i *luv*, tage *luven* fra en (dog ogsaa *lu*, *luen*; dansk stuve, norsk *stue*, *stuing*). — (Om stum *v* og *ve* i verber som *bliver*, *giver* o. l. se § 24, anm. 1, b.) — *Tvil*, at *tvile* bør ikke skrives med v. — Der skrives baade *bra* og *brav* (flert. *bra* og *brave*), det første især i hverdagslig og gemytlig stil.

b) Konsonantfordobling.

§ 36. En konsonant efter en kort, betonet vokal udtales lang. Naar der kommer en vokal bagefter, betegnes dette ved at skrive konsonanten dobbelt: *bredde*, *offer*, *gammel*, *dommen*, *ussel*; skik, *skikken*; top, *toppen*. [Undtagelse: *moro*, ikke morro; dette ord har oprindelig havt lang vokal; *furu* udtales baade med lang og med kort u; *abor*, *ekorn*, *lever*, *gide*, *niding*.] — *Smør* har nu i bysproget kort vokal og i bestemt form *smørret*; (saaledes ogsaa *smørrebrød*[1]; men at *smøre*, *smørelse* o. s. v.); ligesaa *tyttebær*; derimod *smal*, *smale* og rigtigst *øl*, *ølet*; *pepper* rigtigere efter norsk udtale end *peber*[2]; *ørret*. — I *guddom*, *bløddyr*, *uddø*, *bleggul* o. l. er der ikke «konsonantfordobling», men sammensætning. — Fordoblingen beholdes om ordet bliver andet led i en sammensætning og der faar svagere betoning; altsaa f. eks. ikke alene *leddet*, *dommen*, *glasset*, men ogsaa *knæleddet*, *guddommen*, *speilglasset* o. s. v. — Om konsonantfordobling i fremmede ord se § 56, 13.

Anm. Merk: alene, men allerede, alligevel.

§ 37. En konsonant ved siden af en anden fordobles ikke; naar der altsaa foran endelserne **el**, **en** og **er** staar en dobbelt konsonant, bortkastes den ene saasnart endelsens **e** ved bøining eller afledning udstødes; f. eks.: gammel — *gamle*, datter — *døtre*, dobbelt — *fordoble*, krydder, krydderi — *krydre*, vissen — *visne*; man bør saaledes ogsaa skrive *ytre*, ikke *yttre*; (men *attraa* paa grund af sammensætningen; ligesaa *manddrab*, *manddom*[3], *inddrage*, *uddrive* (altsaa forskj. fra *udrive*), *jorddrot*, *bleggraa*, *iagttage* o. l.).

§ 38. Konsonantfordobling i enden af ord bruges undertiden:

---

[1] Eller *smørbrød* (med enkelt tonelag).

[2] Merk: *Sverige*, ikke *Sverrige*, *danerne*, *Danebrog* (men en *dannemand*, *dannis*, forældede poetiske ord).

[3] Derimod skrives trods sammensætningen *lærdom*, *troldom*.

1) hvor der kan opstaa tvetydighed (se § 7);

2) i særlig norske ord; dog fordobles aldrig **f, p** og **m**, sjelden **b** og **r** i udlyd. (NB. Istedenfor ll, nn, tt og ss bruges i fælles dansk-norske ord *ld*, *nd*, *dt* og *ds*; se §§ 21, 22, 20 og 18.)

Eksempler:

1) en *bredd*, et *brudd*, *dugg* (men en *dug*), *egg*, *flagg*, *legg* (fordi der skrives en leg og almindeligst tillige en eg, et flag, istedenfor en lek, en ek, et flak, se § 5, anm. c), *hugg*, *slagg*, *stegg*, *tagg*; *viss*, *skrott* (forskj. fra skrōt); *sprækk*; en *finn*; *skabb*; et *arr*, et *kjærr*, *surr*, (I de fleste af disse ord er dog fordoblingen endnu ikke sedvanlig i litteraturen.)

2) *ball* (se § 21, 2), et *brott*, *fonn*, *gløtt*, *hjell*, *kagg*, (= kagge), et *lass* (dansk læs), *onn* (eller *aann*, se § 9, b), *radd*, *ragg*, en *stakk*, *toll*, *vott*; stedsnavne som *Moss*, *Voss*, *Foss*, *Kinn*, *Tinn*, *Sell*, *Klepp*; ligedan i nogen personnavne og i det fremmede ord *dress*.

c) Om lydene **f, j, k, kj, skj, ng, p, t** og **v**.

§ **39. Lyden f.** a) Foran **t** efter kort vokal betegnes lyden **f** ved **v** i bøiningsformer af ord hvis stamme har v: *havt*, *stivt*, *grovt* (af *have*, *stiv*, *grov*); i ord som er afledet af stammer med v, gaar derimod v'en ikke alene i udtalen, men ogsaa i skrift over til **f**: *drift*, *skrift*, *grøft*, *løfte*; i *ellevte*, og *tredivte* beholdes dog v. Sml. § 20.

b) Foran **s** betegnes lyden **f** efter kort vokal med **v** naar ordets stamme har v: *havsens*, *livsens*, *skrævs*. (Derimod bør helst skrives *krafse*, *glefse*, *lefse*, *refse*.)

§ **40. Lyden j** kan betegnes paa flere maader:

1. Ved **j**: *ja*, *jeg*, *jern*, *jonsok*, *jul*, *mjød*, *kastanje*, *linje*, *olje*, *silje*, *tilje*, *vilje*, *tredje* (tildels udtalt tredde).

Anm. Skrivemaaden *miød, linie, olie, villie, tredie* strider mod udtalen og kan nu betragtes som forældet[1]; derimod: *familie, reptilie, komedie, tragedie, religion* som alle mest udtales som firstavelses ord); man skriver *million, billion* trods udtalen *miljon* o. s. v.; derimod *kanalje, karjol,* (og *linjal,* ikke lineal).

2. a) Ved **g** i en del ord efter **l** og **r**: *galge, helg, svelge, dorge, færge* (ofte høres dog i disse ord **g**); *Sverige* udtales *Sverje*.

b) Ved **g** foran **i** og **y**: *gift, gik, gild, gylden, begynde*; (men en *jyde, Jylland*).

Anm. I fremmede ord har g foran visse vokaler sin sedvanlige udtale (f. eks. *religion, Ægypten*).

3. Ved **gj** i mange ord foran de øvrige vokaler: *gjalde, gjedde, igjen, gjerne,* jeg *gjorde, gjæld, gjær, gjøk.* Merk; en (liv-)*gjord*, at (om-)*gjorde*, men *jord, jorden* (jordkloden) og at *jorde* (begrave).

4. Ved **hj**, se § 28.

5. Ved **lj**, se § 33.

§ **41. Lyden k** betegnes ogsaa ved **g**, nemlig:

a) I mange ord efter lang vokal, se § 5.

b) Foran **s** efter kort vokal, naar ordets stamme har g: *slags, rigsdag, bygsel,* — *krigstid, dagsreise.*

c) Foran **t** efter kort vokal: *magt, sagte, dragt,* en *tragt* (vulgært ogsaa *trægt*), at *tragte, fegte, digt, vigtig, togt, flugt, prægtig, løgt* (dansk *lygte*). I norske ord bruges **kt** kun i ord hvis stamme ender paa k, og hvor t er bøiningsendelse: *vakt, smukt, kjækt;* anderledes i fremmede ord: at *diktere, subjekt,* en *trakt* (= egn; *skovtrakt*), *nøktern,* et *punkt*; en *pakt* heller end pagt; (NB. gen. *pakts*, ikke paktes).

---

[1] Kun i nogen familienavne er *i* beholdt i lignende tilfælde, f. eks. *Morgenstierne* (men en *stjerne*). *Hiort, Kielland, Kierulf, Kiær* o. s. v. skrives i nogen slegter med i, i andre med j.

Anm. Tidligere skrev man **qv** istedenfor **kv** og **x** for **ks** — ikke alene i fremmede ord, men ogsaa i norske; men dette kan betragtes som forældet; altsaa: *kvinde, kvæde — okse, straks.* Om q og x i fremmede ord se § 56, 10 og 6. Om **c** for k i fremmede navne se § 56, 1, anm. 2.

§ **42.** **Lyden kj** (den første lyd i ordet *kjær*) betegnes:

1. Ved **k** foran **i** og **y**: *kirke*, *kyndig*, *forkynde*, *kys*, *kyst*; merk ogsaa: en *kegle*, *kemi*, *kerub*. (Derimod udtales *keiser*, som nærmest kommer af det tyske Kaiser, med *k*; ligesaa det danske *keitet*; overhovedet beholder k sin udtale uforandret i de fleste fremmedord, f. eks. *monarki*, *kyras*.)

2. Ved **kj** foran de øvrige vokaler: *kjake*, *kjende*, *kjole*, *kjær*, *kjøre*; *Kjartan*, *Kjus*[1].

3. Ved **tj** i nogen faa ord: en *tjeld*, et *tjern* (forskj. fra et *kjærr*, smaakrat), *tjor*, *tjore*, *tjære*. (I *tjald*, *tjælde*, *tjene* høres derimod t og j; ligesaa i dansk *tjørn* = *torn*, f. eks. *hvidtjørn*, norsk *hagtorn*.)

Anm. Om **ch** i nogen fremmede ord se § 56, 2.

§ **43.** **Lyden skj** (den første lyd i *skjær*) betegnes:

1. Ved **sk** foran **i** og **y** samt foran lukket **e**: *ski*, *skyde*, *skyld*, en *ske*, at *ske* (om *maaske* og *kanske* se § 51, a), *afsked*, *besked*, *skele*, *skelet*; merk ogsaa: et *skei*, at *skeie* ud; en *skøite* (men *skøi* og *skøier* med haard udtale af k).

2. I andre forbindelser:

a) Oftest ved **skj**: *skjangle*, *skjeppe*, *skjelne*, *skjorte*, *skjule*, *skjæl* (se s. 21[2]), *skjære*, *skjøn*.

b) Ved **sj** i følgende ord:

sjal (= shawl)	***sjelden***	*sjuske*	*hesje*
sjap	*sjette*	*sjæl*	*Lesje*
sjaske	*sjofel*	*sjø*	*Nesje*
sjau(-er)	*sjokke*		*Sjona* o. s. v.

---

[1] Om *Ki* i familienavne se s. 38[1].

Fremdeles: *Sjur*, *Sjælland*; særskilt merkes det sammensatte ord *nysgjerrig*.

Anm. I fremmede ord bruges ogsaa **ch**, **sch**, **g** og **j**, se § 55 og 56, 2, b, samt **ti**, **si** eller **ssi**, se § 56, 3.

§ **44.** **Lyden ng** (den sidste lyd i ordet *stang*) betegnes ogsaa ved **g** alene, nemlig foran **n** (*agn*, *vogn*; *-egn*, *-øgn*, udtales dog mest som *ein*, *øin*, se § 15; *ugagn* bliver ofte i udtalen til ugang); fremdeles ved **n** alene, nemlig foran **k** (*tanke*, *enke*) og i franske ord (*entré*, *façon*); endelig ved **nk** foran **t** (*tænkte*, *punktum*).

§ **45.** **Lyden p** kan betegnes ved **b**, nemlig:

a) I mange ord efter lang vokal, se § 5.

b) Foran **s** og **t** efter kort vokal, naar ordet er afledet af en stamme med b: *glubsk*, *knibsk*, *lybsk* eller *løbsk*; (desuden i *krebs* og *ribs*; derimod: *kapsel*, *kvapset*, *rapse*, *hveps*, *gips*, *knips*, *mops*); *tabt*, *dræbt*, *kjøbt*.

Anm. *Plomme, pudding* heder paa dansk blomme, budding.

§ **46.** **Lyden t** kan ogsaa betegnes ved **d**, nemlig:

a) I mange ord efter lang vokal, se § 5.

b) Foran **s** efter kort vokal: *aadsel*, *kreds*, *tilfreds*, *pludselig*[1], *struds*, *rædsel*, *fødsel*, *ødsel* (sml. § 18 om stum d foran s); ved nogen ord er udtalen vaklende, f. eks.: *kradse*, udt. kratse eller krasse, *morads*, *tidsel*, *trods*, *trodsig*, *smuds*, *smudsig*, at *ødsle*. Merk *spotsk* med t. (Om stum d foran t se § 20.) Merk ogsaa d (dd) udtalt som t (tt) efter kort vokal i ordene *fremmed*, *lerred*, *linned*, *raadden*, *sidde*, *fødder*, *rødder*.

Anm. Naar imperfektum af svage verber dannes med bindevokal (se Hofgaard, Norsk grammatik § 94), har det i udtalen **t** som endelse, men der skrives **de** eller bare **d**; det sidste har før bare været sedvanligt i vers, men kan nu ogsaa bruges i prosa; altsaa: *elsked*, *fisked*, *lytted*, *prated*, *vandred*,

---

[1] De to sidste ord udtales dog paa nogen steder tilfress, plusselig.

(udt. elsket, fisket o. s. v., som enkelte ogsaa skriver). — Nogen verber, som ogsaa har *-ede* i den ældre litterære form, har i den almindelige udtale ingen bindevokal, f. eks. *svarte*, *sølte*, *tælte*, og saaledes kan ogsaa skrives. (Merk: *leved* eller levde, *prøved* eller prøvde, *stræved* eller strævde.) — Om troet, boet o. l. for trod, bod se § 7, anm. — Adjektiver og participier paa *-et* faar i bestemt form og i flertal i regelen *-ede;* (i udtalen har adjektiverne mest *-ete*): *klodsede* manerer; den *elskede; anseede* mænd, det *gjennemgaaede* pensum (af det ældre *anseet* og *gjennemgaaet;* «litterære» former). Men de adjektiver paa *-et* som svarer til folkesprogets paa *-utt*, kan dog i jevn og folkelig stil ogsaa skrives med t i bestemt form og i flertal: *den fillete gutten, borkete hester.* (Men aldrig naar ordets form for øvrigt er fordansket: *brogede blade.*)

§ 47. **Lyden v** betegnes ved **f** i ordet *af*, som udtales *av* (i daglig tale forkortet til *a*, undtagen i sammensætning, hvor der altid lyder *av*).

Anm. Skrivemaaden *af* er saa enestaaende og urimelig, at *f* helst burde ombyttes med **v** ligesaa vel i dette ord som i alle lignende tilfælde hvor den før brugtes, som *haf, gif, gaf,* — *hafvet* eller *haffuet*, *lifvet* eller *liffuet* o. s. v.; men i *af* er dette endnu kun gjort af faa forfattere. I nogen fremmede ord skrives **sf**, hvor vi udtaler sv, f. eks. *sfinks*, *sfære*.

Norske egennavne.

§ 48. a) Norske **stedsnavne** skrives efter den udtale de har paa stedet selv[1]: en vig, men *Brevik*, *Gjøvik*, *Sandviken;* et bjerg, men *Ekeberg;* et rige, men *Ringerike;* en hammer, men *Hamar* by; en ager, men *Akershus*, *Ullensaker; Eker* prestegjeld, men *Egersund;* der skrives baade en sø og en sjø, men altid *Norsjø, Mosjøen*, og almindeligst *Nordsjøen.* (Merk: *Fredrikstad, Kristiansand*, *Kristiansund; Røros; Son; Larvik* rigtigere end *Laurvik* eller *Laurvig,* oldn. *Lagarvik.*)

[1] Denne regel er ogsaa gjennemført i Norges statskalender.

b) **Personnavne** som i det gamle sprog har þ, bør skrives med **t**, ikke med **th** (se § 30, anm.); altsaa *Tor*, *Torbjørn*, ikke Tor o. s. v.; ligesaa *torsdag*, ikke thorsdag. Merk ogsaa: *Alv*, *Fridtjov*, *Halv*, *Leiv*, *Olav*, *Rolv* (ikke Alf, Fridtjof, Half o. s. v.[1] ligesaa lidet som et gulf, haf, lif, se § 47, anm.). Naar man ved hvorledes en person eller slegt selv skriver (eller skrev) sit eget navn, bør man følge denne skrivemaade (sml. s. 38[1]).

Stavelsedeling.

§ **49.** a) En enkelt konsonant mellem to vokaler hører til den sidste vokals stavelse: *be-de*, *fø-re*.

b) Af to eller flere konsonanter mellem to vokaler regnes i regelen bare den sidste til den efterfølgende stavelse: *hol-de*, *hav-de*, *skil-le*, *læg-ge*; *spænd-te*, *falsk-ner*, *vars-le*.

Undtagelser: **sk, sp, st** og **str** regnes altid til den følgende stavelse: *hvi-ske*, *le-spe*, *ha-ste*, *fal-ske*, *før-ste*, *blom-stre*. **Dr, gr, kr, pr, tr** skilles naar den første konsonant er lang (se § 36), men ellers gaar de sammen til den følgende stavelse: *kryd-re*, *flag-re*, *vak-re*, *tap-re*, *bit-re*, *døt-re*; derimod: *be-dre*, *hæ-dre*, *ma-gre*, *mæ-kre*, *ka-pre*, *tea-tret*, *an-gre*, *an-dre*, *ær-gre*, *klim-pre*, *kan-tre*. (Merk *ma-krellen*.)

c) Sammensatte ord deles efter sammensætningen: *for-agte*, *for-evige*, *hus-eier*, *kongs-emne*; *Frid-tjov*; saaledes ogsaa *ven-inde*, *lærer-inde* o. l.

---

[1] Udtalen *Olaf*, *Rolf*, *Fritjof* o. s. v. er opstaat af skrivemaaden med f.

Sammensatte ord.

§ **50. Sammensætning og sammenskrivning.** Naar der ved sammensætning af to eller flere ord dannes et nyt ord, opstaar en egte sammensætning. En saadan egte sammensætning har sin egen bestemte ordtakt og sit eget bestemte tonelag, og skrives altid i ett ord[1]. Den regelmæssige «sammensætnings-betoning», som man i almindelighed kan kjende slige sammensætninger paa, er i norske ord: første led har hovedtrykket og i regelen sammensat tonelag, andet led har bitryk. (Sml. Hofgaard, Omrids af lydlæren, § 32, § 35—37, og § 48).

En egen slags egte sammensætning har vi i substantiver med bestemt artikel (*dagen*) og i ord som *rigtignok* (egtl. rigtigt nok), *vistnok, alligevel* (ligevel, lel; egtl. alt lige vel), *kanske, rødgrød* (se § 52). Her er det en forbindelse af ord som paa grund af hyppig brug virkelig er gaat sammen til ett ord baade i tale og skrift.

Men efter den alminaelige brug skrives ogsaa sammen som ett ord en hel del ofte forekommende ordforbindelser som ikke kan siges paa den maade at være smeltet sammen, og man har herved faat mange uegte sammensætninger (§ 53). En saadan sammenskrivning af ordforbindelser bør imidlertid ikke overdrives, og hvor brugen ikke bestemt kræver den, bør man vistnok heller skrive hvert ord for sig.

Anm. Eksempler paa egte sammensætninger med hovedtryk paa andet led: *smaapiger, skomager, budeie, bogstav* (*bogstaver*), *veltalende, skjærtorsdag, langfredag.* Egte sammensætning men enkelt tonelag findes især i ord af fremmed oprindelse eller indvirkning: *dampskib, pragtverk, byfolk.* (Se Hofgaards lydlære § 49).

§ **51.** I en oprindelig sammensætning af to (eller flere) ordstammer er det første (eller de første) led en nærmere bestemmelse til det sidste, og det nye ord hører til samme ordklasse som sidste led. Eksempler:

---

[1] Det samme gjør naturligvis afledninger, hvad enten de dannes med afledsendelse eller med forstavelse.

byfolk, *guldarmbaand*, *langskib*, *nyaar*[1], *trekant*, *hanløve*, *modvind*; *aarviss*, *graableg*, *lærvillig*, *overtræt*; *maalbinde*, *renskrive*, *snorksove*.

Særlig merkes adverbier (og præpositioner) som er dannet ved sammensætning af et pronominalt adverbium eller et retningsadverbium med et andet adverbium eller en præposition, f. eks.: *derhen*, *herhen*; *hidtil*; *hvorhen*; *forud*, *udpaa*, *bortover*; *nordpaa*, *nordenfra*; *ovenpaa*; *foruden*, *bortenfor*, *ovenfor*[2], *bagom*.

Nogen konjunktioner er dannet ved sammensætning med som: *dersom*, *saasom*, *eftersom*[3].

Flere eksempler er medtaget i ordlisten.

§ **52.** En ordforbindelse er ofte gaat over til sammensætning, især i følgende tilfælde:

a) naar ordforbindelsen under bøining behandles som ett ord (f. eks.: *rødgrød*, *stormand*);

b) naar et af dens led enten slet ikke bruges alene, eller ialfald ikke i den form det har faat i ordforbindelsen (f. eks. *istad*, *især*, *fordi*);

c) naar ordforbindelsen haar faat en ny betydning som ikke kommer frem ved sammenstilling af de enkelte led (f. eks. *idag*, *efterhaanden*); saaledes naar en ordforbindelse bruges som navn for noget (f. eks. en *forglemmigei*).

En sammensætning som er opstaat paa denne maade, beholder i mange tilfælde ordforbindelsens betoning, f. eks. *maaské*; men ikke sjelden faar den en ny sammensætnings-betoning, f. eks. *kànske*[4]. Hvad ordklasse det nye ord hører til, kommer an paa forbindelsens betydning og anvendelse.

---

[1] Men nytaar hører under § 52.

[2] *Lige overfor* skrives helst som to ord, men ofte ogsaa som ett.

[3] Som aarsagskonjunktion. Forskjelligt herfra sammenlignings-konjunktionerne *efter som* og *efter hvert som*.

[4] *Kan hænde*, *tør hænde* skrives helst som to ord.

Flere eksempler:

1. Substantiver: en *haandfuld*, en *tiøre*, et *fadervor*; *øllebrød* (= øl og brød); *godtfolk*, *tyndtøl*.

2. Adjektiver: *gammeldags*, *ligefrem*[1], *tilfreds*.

3. Talord: *femti*, *seksti* o. s. v. (men en og tyve, en og tyvende o. l.).

4. Pronomener: *hinanden*, *hverandre* (men: hver anden, hvert andet, hver tredje o. s. v.), *enhver* (ethvert); *hvemsomhelst* o. s. v.

5. Adverbier: *engang*[2], *dengang*[3]; *desuagtet*, *desværre*; *ligesaa*, *noksaa*; *saagodtsom*; *altfor*; *afsted*, *tilstede*, *isteden*; *paafærde*, *ifærd*[4] (med); *igjerde* (ogsaa *igjære*); *ifjor*, *igaar*, *imorgen*, *inat*, *iforgaars*[4], *iovermorgen*[4]; *imidlertid*; *ialfald* (derimod *i alle fald*); *ihjel*, *itu*; *aldeles*, *saaledes* o. s. v.; *saavel* (som); *nogenlunde*, *nogensinde* o. s. v.; *nogensteds*, *andensteds* o. s. v.; *nuomstunder*; *omsider*, *ombord*, *omkuld*; *ovenikjøbet*; *overalt*, *overens*, *overhovedet*; *overmaade*; *overvættes*; *paany*; *underhaanden*, *undertiden*; *tilovers*, *tilsammen*; *tilsidst*, *tildels*, *tilfods*, *tilgavns*, *tillands*, *tilsjøs*; *baglængs*; *halvveis*, *midtveis*, *underveis*; *midtvinters*, *senhøstes*; *udenlands*, *indenskjærs*, *nordenfjelds*.

6. Præpositioner: *ifølge*, *istedenfor*, *imod*, *imellem*, *igjennem*, (= mod o. s. v.)[5], *tilligemed*.

7. Konjunktioner: *idet*[6], *ifald*, *ligesom*, *førend*, *imedens* (= medens), *endskjønt*, *omendskjønt* (men *om end*),

---

[1] Ogsaa adverbium.

[2] Men: «*én gang* er ingen gang»; — «jeg gik mig i skoven saa ensom en gang».

[3] Ogsaa i to ord: «den gang ei, sa Tordenskjold»; — og altid «den gangen» og «denne gang».

[4] Ogsaa i to ord.

[5] Derimod: *i kraft af, i anledning af, paa grund af.*

[6] Men: *paa det at.*

efterat, forat[1], *saafremt, saavelsom, saasandt, saavidt, (forsaavidt, foraasvidtsom*[1]), *saasnart, medmindre.*

8. Nogen hilsningsord og lignende (som egentlig er forkortede sætninger): *goddag, godnat* o. s. v., *farvel, velkommen*[2].

§ **53**. Ved mange — især adverbiale — udtryk (ogsaa saadanne som gaar ind under § 52, b og c) er skrivebrugen vaklende; det er nu mere almindeligt end før at skrive dem adskilt.

Eksempler:

I hu, i land, i morges (sml. § 52, 5), *i aften, i aftes,* (i gaar aftes — eller med forandret tonelag — igaaráftes), *i formiddag, i aar, i vaar, i vaares, i sommer* o. s. v.; *i stand; i grunden, i gang, i vei, i veien, i forveien; i al verden; i det hele, i det mindste; i alle fald* (sml. § 52, 5); *for det meste, for resten, for øvrigt* (*i øvrigt*); *over styr; om kap*[3]; *til pas, til slut; ad aare, af dage, af gaarde, fra borde, i blinde, i hænde, i live, i sinde, i søvne, i tide, i utide, med rette,* holde *ved lige* (men vedligeholde), *til bedste, til døde, til fulde, til gode, til haande, til live, til mode, til orde, til tinge,* bringe *til veie* (men tilveiebringe); *i søndags, til alters, til bens* (men udtilbens), *til baads, til bunds, til himmels, til kjøbs, til salgs, til sengs; paa langs, paa tvers,* (*kryds og tvers*); *somme tider; saa længe; saa ofte, saa snart* (som adv. sml. § 52, 7); *al den stund* (som konj.); *hver gang; lige fuldt, lige godt, lige meget;* des med komparativ (undt. desværre, se § 52, 5); *aller* med superlativ;

---

[1] Ogsaa i to ord (*efter at, for at* se § 64, III, anm.; *forsaavidt som*); om *saa at* se § 62, II, f.

[2] «*Et venligt godmorgen*». Der kan dog ogsaa skrives i to ord: *god dag, god kveld* o. s. v. ligesom *god middag.* Og der maa skrives: «*Jeg giver ham en god dag*».

[3] Substantivet *kap* (= kamp) findes i kapløb, kapgaa o. s. v.

alle vegne; adjektiviske udtryk: *alt sammen, alle sammen.* — (Gradsadverbiet *for* bør ikke skrives sammen med det følgende ord: *for stor*, *for lidet*, *for længe.*)

§ **54**. Leddene i en substantivisk sammensætning kan adskilles ved b i n d e t e g n, naar ordet ellers vilde se uformeligt ud; navnlig bruges dette ofte naar der er vokalsammenstød (hiatus), eller det ene led selv er sammensat; f. eks. *skole-examen*, *have-anlæg*, *sindssyge-asyl.* (Derimod *landsmand*, *barnestreger*[1], *fødselsdag.*)

Fremmede ord.

§ **55**. Fremmede ord skrives ligefrem efter vor udtale af dem, naar de er saa almindelig kjendt og brugt blandt os at de kan betragtes som optaget i vort eget sprog (især naar ogsaa u d t a l e n er væsentlig forandret). Saaledes: *eksempel*, *fiol* (*fiolet*, *fiolin ;* nogen skriver dog endnu disse ord med *v;* saaledes almindelig *violoncel*); *inspektør*, *kaptein*, *kontor*, *lekse*, *løitnant*, *paraply*, *religiøs*, *sjal*, *tur*. I andre beholdes det fremmede sprogs skrivemaade: *façade*, *bureau*, *chef*, *genere*, *geni*, *bagage*, *etage*, *page*, *logi*, *jaloux*, *journal*, *present*, *sujet*, *gentleman*, *jury.* I ord som en *kompliment*, et *ræsonnement* (udtalt -mang) skrives *-ment*, uagtet ordets skrivemaade for øvrigt er fornorsket. (Merk at *centner, centimeter*, *differens* bør udtales som de skrives). Ord som anføres af et fremmed sprog med bibehold af dettes bøiningsformer, skrives som i det fremmede sprog; altsaa: *candidatus*

---

[1] *Barnestreger*, *barnebal*, *barnebog*, *barnelærdom*, *barnehjem*, o. s. v. er bedre norsk end børnestreger o. s. v.; man siger et ***barnebarn***, men flere ***børnebørn*** (i daglig tale dog ogsaa flere barnebarn); *bondegaarde*, *bondekoner* o. s. v. (ikke bøndergaarde).

philologiae (men *filologisk kandidat*), *examen artium*. Ligesaa udenlandske egennavne: *Quatrefages*, *Newcastle*, *Chile*. (Om k og ch i græske navne se § 56, 2, a.).

§ **56**. Særskilt merkes følgende (foruden hvad der allerede er omtalt i flere af de foregaaende paragrafer):

1. Græsk ϰ (k) og latinsk **c** har man tidligere brugt at gjengive med **c** overalt, baade foran de bløde vokaler, hvor den udtales som **s**, og foran de haarde, hvor den udtales som **k**; men da det ikke er heldigt at samme bogstav betegner forskjellige lyd, er det i den senere tid blevet regel at **c** kun beholdes der hvor den har faat udtalen af **s** (f. eks. *ceder*, *ceremoni*, *cirkel*, *cypres*, *cæsur*, *cølibat*, *discipel*, *scene*), mens man skriver **k** overalt hvor **k** høres (f. eks. *kritik*, *kandidat*, *direkte;* saaledes ogsaa *akcent*, *konkurrence*). Merk: *elektrisere*, *gymnastisere*, *kritisere*, *magnetisere*, *moralisere* o. s. v.; derimod *musicere*[1].

Anm. 1. I almindelig brugte og kjendte fremmedord skriver i den senere tid mange **s** ogsaa der hvor grundsproget har **c**: *offiser*, *sigar*, *porsellæn*.

Anm. 2. Tidligere brugte man altid at gjengive græske ord og navne i latinsk form (*Cimon*, *Cyrus*, *Macedonien*, *Alcibiades*, *cynisk*); men nu bruser man helst den oprindelige græske form (altsaa **k** og ikke **c**): *Kimon*, *Kyros*, *Makedonien*, *Alkibiades*, *kynisk*. Derimod **c** i antike latinske egennavne efter § 55): *Catilina*, *Marcus Porcius Cato*, *Cannæ*.

2. a) Græsk χ og latinsk *ch* gjengives ofte med **ch**; men da ogsaa dette i vort sprog lyder som *k* (og foran de bløde vokaler som *kj*), er det nu blevet almindeligt at skrive **k**, og denne skrivemaade bør foretrækkes: *karakter* (tidligere *charakter*), *kemi*, *kirugr*, *kor*, *kristelig;* kun i græske navne, hvor der nemlig maa gjøres forskjel i udtalen, bør man

---

[1] Ligesom *deducere*, *docere*, *explicere*, *klassificere*, *kommunicere*, *publicere* og andre som svarer til latinske verber paa *-care* og *-cere*.

beholde skrivemaaden **ch**, hvor græsken har χ (mens man som sagt gjengiver $\varkappa$ med **k**); altsaa: *Achilleus*, *Aischhylos*, *Chalkidike*, *Andromache* o. s. v.[1]

Anm. *Kristus* og deraf afledede ord (som *kristen, kristelig, Kristian, Kristiania*) skrives helst med **k**, da den oprindelige udtale (gr. χ) her er forsvundet.

b) I ord som er optaget fra fransk, bruges **ch** for at betegne lyden *skj*: *chef*, *chocolade; **galocher*** (ikke galoger! da heller efter udtalen *kalosjer*). Det franske ord marche har hos os faat den tyske form *marsch;* ligesaa skrives *bresche*, *brosche*, *drosche*, *dusch*, *kalesche*, *kaschemir* (eller *kassemir*), *manschet*, *marschal* (dog ogsaa *marskalk*; oftest *feltmarschal*, men *hofmarskalk*), *nische*, *punsch*, *schak*, *scheik*, *tusch*. Merk **g** og **j** i ord som *genere*, *geni*, *journal* o. s. v. (se § 55).

Anm. I de mest kjendte ord bruges tildels ogsaa *sj* for *sch*, f. eks. *kalesje*, *mansjet*.

3. I mange ord af latinsk (fransk) oprindelse betegnes lyden **sj** foran en vokal ved **ti**: *multiplikation*, *addition*, *restauration*, *revolution*, *subtraktion*, *direktion*, *auktion* (sml. § 32), *konvention*; undertiden udtales **tsj**, f. eks. *nation* udt. natsjon eller nasjon, det sidste hyppigst; i *kvotient*, *konsortium* siges *tsi*. (Men i *politiet*, *profetien* o. s. v., *Bøotien*, *Miltiades* o. s. v. *ti*.)

Hvor der i grundsproget ikke er nogen t, men *s* eller *ss*, skrives **si** eller **ssi**; saaledes *division*, *revision*, *illusion*, *læsion*, *diskussion*; merk vel ***reflexion*** eller *refleksion*, men ikke *reflektion*[2].

---

[1] I græske navne udtales nemlig **k** ogsaa foran de bløde vokaler som k, men **ch** som kj eller som det tyske ch.

[2] Ordet er nemlig ligefrem det atinske *reflexio*, fransk *réflexion*.

4. Lyden **f** blev før i regelen betegnet med **ph** i mange fremmede ord, især græske (fordi det græske φ paa latin blev gjengivet med **ph**); men dette er forældet; man skriver nu efter udtalen **f** ogsaa i græske (og orientalske) ord: *filosof, Farao.*

5. Lyden **t** har det været regel at betegne med **th** i en del fremmede ord, navnlig græske som i grundsproget har ϑ (sml. § 30, anm.); nu skriver man dog helst efter vor udtale **t** overalt: *teater, teolog, bibliotek, trone, Aten, Demostenes,* ligesaa vel som *telegraf, Platon.*

6. Lydforbindelsen **ks** betegnes i fremmede ord som ikke er fuldstændig indgaat i vort sprog, ved **x**: *ortodox, oxyd,* og mange andre som begynder med *ex,* som *excellence, expedition, extrakt*; ligesaa *extraordinær, extraskriver* o. l. Men i meget brugte ord skrives gjerne **ks**: *lekse, tekst, eksempel*; derimod *examen philosophicum* (se § 55, slutn.), og derfor gjerne *examen* (flert. *examina* eller *examener*), at *examinere*; dog ogsaa med ks[1]. Merk **x** i begyndelsen af nogen fremmede ord, hvor der i regelen udtales **s**: *xylograf, Xantippe, Xerxes.*

7. Forbindelsen **ps** (græsk ψ) i begyndelsen af ord beholdes i *Psyke, psykisk, psykologi, pseudonym, psalter* (ψαλτήριον); derimod skrives nu *salme.*

8. Lydforbindelsen **ns** i enden af ord (svarende til lat. -ntia eller -ncia) betegnes ligefrem ved **ns** (ikke nts eller nds, sml. § 19): *audiens, differens, instans, intelligens, konsekvens, tendens, provins*; saaledes ogsaa *prins.* I de fleste franske ord paa **-nce** beholdes dog denne skrivemaade: *balance, konkurrence, nuance, excellence* (dog ogsaa nærmere vor nuværende udtale *excellens*), *konference* (udt. *angse-*), men *konferens* (udt. som det skrives) og *finanser.* Merk *bronce.*

---

[1] Valget mellem **ks** og **x** bliver altsaa en skjønssag (og har liden betydning).

9. Ord som paa latin har endelsen *-itia*, skrives med **is**: *justis*, *notis*; ligesaa **as** i *disputas* (lat. *-atio*) og *fundas*. (Derimod navnene *Horats*, *Properts*, fordi de udtales i denne form, som egentlig ikke er rigtig. *Mars* maaned er rigtigere end marts, lat. Martius, fr. mars.)

10. Det fremmede **qu** ombyttes saagodtsom altid med **kv** (undtagen i egennavne): *kvadrat*, *kvantitet*, *kvæstor*.

11. Bogstaven **w** bruges kun i egennavne (især svenske, tyske og engelske, som *Wallin*, *Wikner*, *Württemberg*, *Wales*, *Wilson*), samt i de engelske ord *whist*, *whisky*.

12. Bogstaven **z** bruges (foruden i navne) i sammensætninger med *zoo* (*zoolog*, *zootomi*), i *czar*, *influenza*, i det tyske *zahlkasse* samt i nogen italienske udtryk, især fra musiksproget (*intermezzo*, udt. intermedso, *scherzo*, udt. skertso, ikke skjertso); ellers skrives helst **s**: *magasin*, *basar*, *dusin*, *selot*, *siffer*, *sirat*, *sink*, en *sone*.

13. I fremmede ord bruges i regelen konsonantfordobling der hvor den findes i det sprog som ordet er taget fra, men ellers ikke (altsaa uden hensyn til om stavelsen er betonet eller ikke). Eksempler: 1) konsonantfordobling i ubetonet stavelse: *akkord*, *akkurat*, *annamme*, *appellere*, *assessor*, *assistent*, en *ballet*, *billet*, *fallit*, *galleri*, *grammatik*, *kapellan*, *kasserer*, *kolossal*, *kommando*, *kommission*, *kommode*, *kommune*, *konkurrent*, *korrekt*, *parallel*, *portemonnæ*, *sukcessiv*, *tallerken*, *terrasse*; *litteratur*, *litterær* (efter oprindelsen rigtigere end literatur o. s. v.; omvendt er af samme grund *galop*, *karikere*, *karikatur*, *debatere*, *diskutere*, *kompletere*, *kontrolere*, *kreditere*, *rekrutere*, rigtigere end gallop o. s. v.); 2) ikke konsonantfordobling i betonet stavelse med kort vokal: *akkusativ*, *amen*, *artikel*, *dadel*[1], *discipel*, *eko*, *enklitisk*, *kapital*, *konditor*, en *kritiker*, *parallele*, en *politiker*, *relativ*, *rute*, *titel*, *type*. Dog fordobles oftest efter vort eget sprogs regler (§ 36) i ord som er saa tilvante at de

[1] Tysk Tadel. (Derimod *daddel* — frugt —, t. Dattel.)

ikke længer opfattes som fremmede: *kammer* (men en *kamerat*, fr. *camerade*, ital. *camarata*), *nummer*[1], *tobakken*, *kaffe* (og *kaffeen*, men en *kafé* og *kaféen*). Det samme gjælder ved tilføielse af artikel eller bøiningsendelse til fremmedord som ender paa **l**, **m**, **s** eller **t** med kort, betonet **a**, **e** eller **o** foran: *krystaller*, *kapellet*, *protokoller*, *telegrammer*, *kompasset*, *profossen*, *debatten*, *billetten*; ved andre endelser fordobles derimod i almindelighed ikke: *filosofer*, *butiker*, *musiken*, *grammatiken*, *republiken*, *antike*, *appetiten*, *meriter*, *absolute*, *minuter*; i afledning: *kritisk*, *politisk*, men *biskoppelig* (derimod *biskopen*, fordi hovedakcenten her er paa første stavelse).

Skilletegnene.

§ 57. Skilletegnene bruges for at gjøre det skrevne tydeligere og lette læsningen; ofte viser de hvor der skal gjøres en længere eller kortere stans, ofte giver de veiledning med hensyn til tonefaldet.

Anm. Dersom der sættes tegn paa urette sted, kan meningen blive ganske forandret; saaledes f. eks. hvis negtelsen henføres til urette sted i følgende udtryk: «*Hæng ham ikke; vent til jeg kommer.*»

Skilletegnenes betydning for tonefaldet kan sees af en sætning som: «*Nu gjør du dig umage.*» Ved punktum betegnes den som en udsagnsætning, ved udraabstegn som en viljesætning, ved komma efter *nu* og spørsmaalstegn som en spørgesætning.

§ 58. **Punktum** bruges som skilletegn naar det skal betegnes at en mening er afsluttet. (I talen svarer hertil i regelen sænkning af tonen.)

---

[1] Naar dette ord forkortes, bør man skrive **nr.**, ikke no., hvilket betegner det latinske ablativ *numero* (flert. *numeris*; saaledes skrives i svensk n:o og n:is).

Anm. Punktum bruges ogsaa ved overskrifter og ved forkortelser: f. eks. = for eksempel.

§ **59. Semikolon** er et svagere skilletegn end punktum og udhæver ikke stansningen saa sterkt; det bruges navnlig i saadanne tilfælde hvor den grammatiske sammenhæng er afsluttet, men der i det følgende kommer et tillæg som hører nær sammen med det foregaaende, enten som en nærmere forklaring eller begrundelse deraf, eller som en modsætning dertil. Ofte henvises da efter semikolon til det foregaaende ved aarsags- og følgeadverbier som *derfor*, *altsaa*, *følgelig*, *saaledes* o. l., eller ved modsætnings-adverbier som *dog*, *alligevel*, *desuagtet*, *derimod*, *imidlertid* o. l. Eksempler: *Spis ikke kirsebær med de store*; *du faar bare stenene i ansigtet. — Det gjør Viggo ham aldrig efter*; *han er for liden. — Hun havde faat ny hue*; *derfor satte hun hovedet ind gjennem døren og nikked hid og did. — Han var sunket dybt*; *dog reiste han sig igjen.*

Særlig merkes semikolon foran en hovedsætning som tilknyttes ved den modsættende konjunktion ***men*** (§ 65) eller ved den begrundende konj. ***thi*** (undertiden ogsaa ved ***for***, sml. § 61, II): *Rent fattig er ingen*; *thi tiden er penge*; ***men*** *ikke som disse den gjemmes kan længe. — De spiste og levde vel, og der var næsten ingen bund i fjeld-musen*; ***for*** *slig kost havde hun aldrig smagt.*

Anm. Den sætning som tilknyttes ved *men*, hører undertiden saa nær sammen med den foregaaende at det ikke falder naturligt at sænke tonen; da sættes komma, ligesom naar man tilknytter et enkelt led (se § 61, I, b): *Ude er godt, men hjemme er bedst.* Sml. § 61, II, anm.

§ **60. Komma** bruges paa to maader: A. Mellem sideordnede led. B. Til at udskille et led fra den øvrige sammenhæng.

Anm. Ogsaa mellem led som i meningen hører nær sammen, gjøres i talen ofte en kort stans; men ved en saadan stansning, hvor meningen ikke er afsluttet, sænkes ikke tonen;

den holdes enten svævende eller den hæves, naar der udtrykkelig skal henvises til det som kommer efter. Til at betegne en saadan stansning bruges som skilletegn komma. Dog ikke altid. Der stanses saaledes næsten altid foran verbet i sætningen, naar enten subjektet har mange nærmere bestemmelser, eller et andet led af nogen større længde eller vegt er stillet først i sætningen; navnlig sker dette, naar det ord som kommer foran verbet, skal udhæves som rimord; men i saadanne tilfælde sættes intet skilletegn: ***De græsklædte, bakkede gaarde i Nordfjord og fjeldbeiterne der er hjemsted for det man kalder Nordfjord-racen. — Godt lag gjør kortere dag. — Morgenstund har guld i mund. — Med raad og lempe kommer en kryb saa langt som en kjæmpe.***

§ 61. Komma mellem sideordnede led.

I. I den enkelte sætning sættes komma mellem sideordnede led i følgende tilfælde:

a) Naar de sideordnede led stilles ved siden af hinanden uden konjunktion: *Løven, tigeren, ulven, bjørnen er rovdyr. — Besætningen bestod dels af indfødte, dels af fremmede. — Jeg kom, saa og vandt.* (Altsaa ogsaa naar der efter subjekt og prædikat tilføies et nyt subjekt uden bindeord: *Torolf var smuk og lystig, Skallagrim styg, sortsmusket og grætten*).

b) Naar det andet led tilknyttes ved den modsættende konjunktion ***men:*** *Han er ikke rig, men heller ikke fattig.* (Undertiden ogsaa ved den forbindende konjunktion *samt: Han indbød faderen, sønnen, samt hele den øvrige familie*).

c) Ogsaa naar det andet led tilknyttes ved konjunkttionen ***og,*** kan der undertiden bruges komma, nemlig naar der maa gjøres en stans foran *og*, fordi det andet led skal særlig fremhæves, eller fordi et eller flere ord fra det foregaaende maa tænkes til («elliptiske» led): *Jenten hun gjæter, og gjæter sig vild ogsaa. — Høken brugte vinger, og neb ogsaa. — Først kom menigheden ud par om par, og saa presten i samtale med sin gamle klokker.* —

En morgen budeien skulde i fjøset, var buhunden borte, og alle kjørne og alt ungfæet med den.

Anm. 1. Ligedan bruges ofte komma foran **og** mellem grupper af sideordnede led: *Store fiske gik ind i skibsrummene der nede og snuste paa saltet, og blev furtne og braavendte og gik ud igjen. — De skjendte og godsnakked, og lokked og sang, og klapped og slog.*

Anm. 2. Der kan ogsaa sættes komma foran **og**, naar der er et sterkt sprang i tanken fra det ene led til det andet (*Han var kjendt over hele verden, og døde borte i Amerika*), eller naar der til det andet af de sideordnede led slutter sig et underordnet (*Hun græd dag og nat, og følte at hun havde gjort galt*).

Anm. 3. Saaledes ogsaa ved andre tilføiede bestemmelser som bare hører til det andet af de sideordnede led (naar det er naturligt i læsningen at stanse foran dette): *Øivind hedte han, og græd da han blev født. — Bare fanter, og folk som aldrig havde set et skib før.*

Anm. 4. Naar **og** er udeladt mellem de foregaaende led, og disse altsaa skilt ved komma, kan man ogsaa sætte komma mellem de to sidste led, selv om der staar **og** imellem dem (hvis de ikke hører særlig nær sammen): *Gisle gik ind, lukked efter sig i ro og mag, og lytted om nogen var vaagen. — Han havde ingen søster, ingen bror, og ingen kamerater.*

Anm. 5. Som eksemplerne i anm. 1—4 viser, er det især sideordnede prædikater som har en saa selvstændig stilling overfor hinanden at de hensigtsmæssig kan skilles ved komma. Anderledes er det, naar prædikaterne er nogenlunde ensartede, og især naar det første verbum er foreløbigt eller omskrivende; f. eks. *sad og læste*; — *gik og drev*; — *han blev staaende og lytted, om nogen var vaagen.* — Ligesaa naar en efterfølgende bestemmelse hører til begge prædikater. *Renen fælder sine horn og faar nye hvert aar.* (Saaledes ogsaa ved sideordnede sætninger, se II, slutn.)

Anm. 6. Mellem to adjektiver som hører til samme substantiv, sættes i regelen komma naar de virkelig er sideordnede, saaledes at det vilde passe ligesaa godt at sætte **og** imellem dem. Men naar det første adjektiv hører som nærmere bestemmelse til det andet i forening med substantivet, sættes ikke komma: *En kraftig ung mand* (= en kraftig yngling); *de vigtigste*

tyske byer (= de vigtigste byer i Tyskland).. Saaledes sættes heller ikke komma naar et pronomen eller talord staar som bestemmelsesord foran et adjektiv: *Min gamle ven. Denne hæderlige mand. Hvilket besynderligt sprog! Tre gode mænd.*

II. Mellem sideordnede hovedsætninger som hører saa nær sammen at et sterkere tegn ikke passer, sættes komma, baade naar sætningerne sættes ved siden af hinanden uden bindeord, og naar den anden sætning knyttes til ved en sideordnende konjunktion som **og, eller, for:** *Snart kom en ud af døren, snart var der en fremmed, snart stod Anders ude og hug ved. — Saa nøs hesten, og saa nøs den Tommeliden ud, for han havde sat sig i det ene næsebor paa den. — Skjuler nu nordmændenes konge sig, eller er han flygtet, eller hvor er guldhjelmen?* — Men naar en efterfølgende bestemmelse hører til begge prædikater, kan komma sløifes: *Han bruger sten og han bruger ler til alle murene sine.*

Anm. Det almindeligste er, at hovedsætninger som hører saa nær sammen, enten sideordnes ved adverbierne *dels—dels, snart—snart*, eller sammenknyttes ved en sideordnende konjunktion, især *og*. Ved *for* bruges almindelig komma, sjeldnere semikolon; ved *men* er det omvendt, se § 59 og anm. Foran thi sættes ikke komma; men baade ved *og*, *men* og *thi* sættes punktum naar større stansning kræves af sammenhængen; dette træffer sjelden ved *thi*, oftere ved *og*, og temmelig almindelig med men. (I Asbjørnsens «En nat i Nordmarken» findes punktum foran *thi* 1 gang, foran *og* 9 gange, foran *men* 20 gange). Sml. ogsaa § 63.

III. Mellem sideordnede bisætninger sættes komma naar der kan gjøres stans i læsningen. Eks.: *Han tænkte straks at nu har angeren slaat ham, men for saadan forfærdelig gjerning mod sin broder faar han ingen tilgivelse.* — Derimod: *En høstdag da alle Gunnars folk sysled med vaaraannen langt fra gaarden og han var ene hjemme, sendte Maard bud til de sammensvorne.*

Derimed helst ikke komma mellem bisætninger som hører saa nær sammen at der ikke kan gjøres nogen stans mellem dem: *Hvor jeg gaar og hvor jeg staar, saa tænker jeg paa dig.* — *Enten jeg er glad eller jeg er bedrøvet, er hende ligegyldigt.* — Helst sløifes ogsaa komma mellem sideordnede besætninger, naar den sidste af dem ellers kunde tages som sideordnet med hovedsætningen: *Han blev siddende, til den frosne jord tinte op under ham og han sad i bare sølen.*

§ 62. Udskillende komma.

I. Til at udskille en hovedsætning der indskydes i talen som en forklarende bemerkning, bruges komma, naar ikke tankestreger eller parentes anvendes (se § 69, 1 og § 70): *Det varte ikke længe, skal jeg tro, før han var ude igjen.* — *Ingen som søgte husly, han maatte være fornem eller ringe, kunde bortvises.* Navnlig indskydes paa denne maade sætninger som *sagde han, tænkte han, mente han*: *Siden den dag, sagde han, saa vi ikke mere til nissen over hos skipperen.* — *Han vil ikke at jeg skal sige noget, tænkte Anders.*

Anm. Om spørsmaalstegn og udraabstegn foran en saadan hovedsætning se § 68, anm. 1. Om anførselstegn ved de ord som anføres, se § 67.

II. En bisætning udskilles som oftest fra sin hovedsætning ved komma. Dog sløifer man ofte komma foran en bisætning, naar der ikke kan gjøres nogen stans i læsningen; dette er især ofte tilfældet naar bisætningen hører nødvendig med for at give et led i hovedsætningen mening. Derimod sættes komma naar bisætningen har en mere selvstændig stilling.

Altsaa:

a) Ved sammenslyngning af hoved- og bisætning (sml. Hofgaard, Norsk grammatik § 167, anm. 2) bruges

ikke komma: *Det syntes han farbror var før galt. — Hvem tror du han havde lært det af? — Det er der ingen andre gutter som kan.*

b) Naar hoved- og bisætning er en udvidet omskrivning af en enkelt sætning[1], bør helst ikke sættes komma: *Det er dig han skylder paa* (= han skylder paa dig). — *Kanske var det gaupen de skreg efter. — Her nede var det Sverre laa. — Det var to ganger jeg var ræddest. — Det var omtrent saa Anders Daniel tænkte. — Det var saa vidt han kunde gaa.*

Anm. Anderledes: *Det er jo klokken, som sammen ringer* (omtrent = Det er jo klokken jeg hører, som ringer sammen); *i dyrenes have var der mange mennesker, som drak kaffe og spiste kager* (= var der mange mennesker, og de drak kaffe og spiste kager).

c) 1. Ogsaa ellers ved nødvendige relativsætninger sættes helst ikke komma. Disse sætninger slutter sig mest til et paapegende eller fremhævende ord i hovedsætningen (*den*, *slig*, *samme*, *alle*, *nogen*, *ingen*, *der* o. fl.), eller et substantiv hvor et saadant ord kan tænkes til, eller til en superlativ[2]. (Regelen gjælder ogsaa adverbiale relativsætninger, altsaa tids- og stedssætninger, naar de er nødvendige for hovedsætningen.) (Eksempler: *Sæl den som kommer til godt folk. — En morgen budeien skulde i fjøset. — Den dagen jeg snakker om, skulde vi til naboen, en fjerdingsvei borte, — det var noget mor havde lovet os i lang tid. — Han blev liggende der han faldt. — Fisken søger tilbage did* (*til det sted*) *hvor han er født. — Manden som eiede huset, kom ud paa trappen* (= den mand som). — *De fineste damer jeg har set.*

---

[1] Det ord som særlig angiver bisætnings-forholdet (*som*, *at*, *da* o. s. v.) bliver i almindelighed udeladt, undtagen naar det er et relativt pronomen som subjekt.

[2] Ogsaa her kan relativet (*som*, *hvor*, *da* o. s. v.) udelades naar det ikke er subjekt.

Anm. **Ved slutningen af saadanne relativsætninger sættes helst komma, fordi man der pleier at stanse lidt:** ***Den tid han farfar var unggut, var han og en anden kar ude og grov engang. — De gaasungerne som var længst borte paa vandskorpen, laa lige stille.*** **Dersom sætningen er meget kort uden vegt, bliver der ofte saa liden stans at der ikke behøves komma, især hvis den del af hovedsætningen som kommer bagefter, ikke indeholder et fuldstændigt prædikat:** ***Første aar Anders var gift, blev den eneste ko han eide fundet død bortom den nordre stuevæg.***

c) 2. Ved de mere selvstændige relativsætninger sættes komma baade foran og efter; altsaa naar det led som relativsætningen slutter sig til, er tilstrækkelig bestemt i sig selv (f. eks. et egennavn), eller har sin bestemmelse andensteds end i relativsætningen. (Da kan relativet ikke udelades, selv om det ikke er subjekt.) Eksempler: *Storebror, som gik paa latinskolen. — I alle vinduerne var der fuldt af de fineste damer, som sad med blomster i hænderne.* (Sml. sidste eksempel i c, 1.)

Anm. **Undertiden kan man være i uvished om relativsætningen skal opfattes som selvstændig eller som en nødvendig bestemmelse til et led i hovedsætningen, især naar den slutter sig til et substantiv med ubestemt artikel; men lægger man nøie merke til sammenhængen, vil man nok skjønne hvad meningen er:** ***Paa veien mødte han en handelskar, som kom kjørende.*** **— Derimod:** ***En mand som kjører med fire hester, maa være rig*** **(= den mand som, en slig mand som).**

d) Regelen i c, 1 gjælder ogsaa om ubestemte relativsætninger og sammenligningssætninger med ***som (ligesom)*** og ***end,*** naar de slutter sig som et nødvendigt tillæg til et enkelt led af hovedsætningen: *Du kan spørge hvem du vil. — Jeg kan komme hvad tid det skal være. — Han gik saa langt han kunde. — Mads tog det nu mere som han selv vilde. — Man bæres mere end man gaar.* — (Derimod: *Ingen ænsed mig, hvor jeg gik eller hvad jeg gjorde. — Hun græd og bar sig, som det skulde staa om livet. — Heller vil jeg faa en braa død, end at der skal opstaa strid mellem dig og din bror for min skyld.*)

e) Foran afhængige udsagnsætninger og spørgesætninger kan der ofte gjøres en liden stans, og da sættes komma: *De folk vil nok vide, at Øistein har været konge i Norge.* — *Kongen fortalte nu, hvilken fare der trued dem alle.*

Undtagelser (helst ikke komma):

1. Naar der er en stans lige foran det led som sætningen hører til: *Hun græd dag og nat, og følte at hun havde gjort galt.* — *Gisle lukked efter sig i ro og mag, og lytted om nogen var vaagen.* — *En af de gutter som var med, kan bedst sige hvordan det gik.* — *Hun havde, jeg ved ikke i hvor mange aar, tjent hos provsten Hertzberg.* (Forkortet spørgesætning.)

2. Undertiden naar der henvises paa en «at-sætning» ved et *det* som foreløbigt subjekt, navnlig dersom *at* er udeladt: *Det var godt at vi fandt dig igjen den gangen.* — *Det var synd han ikke blev general.* — *Nu er det bedst jeg gaar.*

3. Ligeledes undertiden efter en præposition som har saa liden vegt at der ikke kan gjøres nogen stans efter den: *Er det takken for at jeg hjalp dig?* — *En lys maimorgen vaagned jeg ved at Bruse stod og smaagjødde.* — *De slap med at aflægge ed paa at de skulde forlade Norge.* Derimod altid komma naar præpositionen har vegt; egentlig er den da brugt som adverbium i uegte sammensætning med verber. Eksempler: *Se efter, hvem det er.* — *Se til, at du kan komme dig afsted.* (Om komma foran en præposition med at efter se ogsaa § 64, III og anm., s. 65.)

f) De adverbiale bisætninger udskilles ved komma (naar de ikke gaar ind under c, 1, eller d): *Torolv indbød endnu en gang kongen,* **for at** *denne,* **som** *han sagde, kunde se med egne øine, at ingen fare var paafærde.* — *Jeg kasted dig ned i ryggetag, naar jeg vilde.* Merk særlig følgesætninger: naar de indledes med saaledes at,

saa at eller bare saa, faar de gjerne komma foran[1]; naar saa er sat ind i hovedsætningen med henvisning til det følgende at, kan undertiden komma sløifes, dersom der bare kommer et eller et par ord imellem (sml. c, 1): *Han var* ***saa*** *fillet* ***at*** *den ene fille slog den anden i svime* (eller: *saa fillet, at* —).

III. I den enkelte sætning bruges komma til at udskille flere led af forskjellige slags, som ikke indordnes i sætnings-forbindelsen, eller som skal særlig fremhæves. Saadanne led er:

a) Udraabsord og svarord: *Hei, vil du gaa!* — *Nei, det er for galt.*

Anm. 1. Ved svarordene sløifes dog ofte komma: «**Nei** *far, jamænd er det haalke endnu da,*» sagde hun. — **Ja** *du har ret barn,*» sagde han. — Om udraabstegn ved udraabsord og svarord og ved det i b) omhandlede tiltale-ord se § 68, anm. 3.

Anm. 2. Undertiden sættes et adverbium paa samme maade udenfor sammenhængen som et særskilt udtryk for tanken: **Dog,** *det var ikke nok hermed.* — **Sandelig,** *nordmanden har paa havet store, tiltalende minder.* — **Nu,** *svarer du ikke presten?*

b) Tiltale-ordet og andre ord som nævnes udenfor sætnings-forbindelsen: *Mandig er dette talt, Eivind, og nær mit sind.* — *Rige Knut, du lover godt.* — *Ingeborg i Fagerlien, bedre terne saa du ei.*

Anm. Paa en lignende maade sættes komma, naar der først fortælles noget om flere, og derpaa de enkelte eller en enkelt nævnes: *De mødte hinanden ved forhøret,* **Baard i sine gode klæder, Anders i sine lappede.** — *Der kom meget folk ud,* **Anders imellem dem.** (sml. § 61, I, a, s. 54.)

c) En adjektivisk apposition: *Skolemesteren, en gammel, graahaaret mand, sad paa en krak nede ved*

---

[1] Dersom *saaledes* (eller *saa* med samme betydning som saaledes) er bestemmelse til verbet, sættes kommaet efter saaledes (saa): *Filip plaged maurerne saa, at de i fortvilelse gjorde opstand.*

gruen og stopped sin pibe. (Dog ikke naar appositionen indeholder en nødvendig bestemmelse til substantivet: *Man bar ind et f a d f u l d t a f k j ø d*).

Anm. 1. Saaledes kan ogsaa en kort opregning udskilles ved komma: *Vort storting har to afdelinger,* **odelsting og lagting.** Dersom opregningen tilknyttes ved et ord som *f. eks.*, *nemlig*, *saasom*, sættes komma foran dette ord: *Stortinget har to afdelinger,* **nemlig** *odelsting og lagting. — Jerven dræber ogsaa andet smaafæ,* **saasom** *lam og gjetekillinger.*

Om kolon foran apposition og opregning se § 66.

Anm. 2. En a d v e r b i a l apposition udskilles ved komma, dersom den tilføies bagefter med en stans foran: *Han stod en dag i prestens kontor, høi og alvorlig.* — Derimod: *Overvunden kom han om høsten hjem til sit fædreland.* — (Er den tilknyttet ved en konjunktion, kan den faa komma, ogsaa naar den staar foran; sml. § 64, anm. 3, s. 66).

Anm. 3. Et p r o n o m e n som apposition (der gjentager subjektet eller et andet led i sætningen) udskilles ofte ved komma. Dette bør dog helst ikke ske uden hvor det falder naturligt at gjøre en stans, eller hvor det kan behøves for at hindre misforstaaelse: *Du faar koge erterne du da, Gabriel. — Lige gode tror jeg nok de er, jeg ogsaa. — Jeg tror det var to ganger det.*

d) Et k o m p l e m e n t kan undertiden udskilles ved komma, naar det staar i et løsere, men mere selvstændigt forhold; ofte udhæves saadanne led ved adverbier som *især*, *navnlig*, *netop* o. l. (Om komma ved en præposition med bisætning efter, og ved præpositionerne *for*, *uden* o. fl. med infinitiv, se § 64, III og anm.) Eksempler: *Alle folkene samledes, uden at være tilkaldt, i stuen til andagt. — I aaret 79, under den romersre keiser Titus, kom udbruddet. — Længe efter, i vor tid, har man begyndt at udgrave byerne. — Bygningens form, navnlig i det øverste rum, er den samme som træffes i engelske og normanniske haller. — Vi flygted, ikke af frygt, men fordi fienden var mere end dobbelt saa talrig. — Saa stod han som en støtte, med fremlabberne i veiret. — Med et brag falder stammen, netop igjennem den*

gløtten han har valgt sig. — Egget faldt ned i redet, lige paa det andre. — Der var i den ene krogen af gaardsrummet, rundt om stokkebrønden, en nydelig grøn flek. — Han er ikke borte han, til ikke at være større kar.

§ 63. **Komma** (mellem sideordnede led) — **semikolon — punktum.** I mange tilfælde gjør det liden forskjel enten man sætter komma eller semikolon mellem sideordnede hovedsætninger: *Han hed Frik, og lidenvorren var han ogsaa, saa kaldte de ham Vesle-Frik. Hjemme var det lidet baade at bide og brække*; *saa gik far hans ud paa bygden og vilde fæste ham bort til gjæter eller visergut.* (Komma foran første *saa,* semikolon foran andet.)

I andre tilfælde gjør det liden forskjel enten man bruger semikolon eller punktum: *Siden lod jeg sætte merker paa høifjeldene*; *deraf nyder nu alle mænd indenlands godt. Jeg lod gjøre hallen i Bergen og Apostelkirken, og en trappegang imellem. De efterfølgende konger vil nok mindes mit navn.* (Semikolon efter «høifjeldene» og punktum efter «imellem» skiller mellem ensartede led.)

Valget mellem det svagere og det sterkere tegn beror i saadanne tilfælde paa et skjøn; almindelig tages herved hensyn til beskaffenheden af de led som skal skilles ad: hvis begge led er korte, vælges det svagere tegn; dersom begge led eller ialfald det ene af dem er af større længde og omfatter flere led, vælges det sterkere tegn. Saaledes kan semikolon bruges til at skille mellem flere sideordnede hovedsætninger som hver har en eller flere bisætninger, om de end efter meningen hører nær sammen: *Han foreslog de anstalter som blev gjort mod fienderne*; *han svarte dem kjækt, naar de opfordred byen til overgivelse*; *han lagde penge til, hvor det behøvedes*; *han underholdt for sin regning over 2000 mand, da magasinet var tomt*; *ja han voved ofte sit liv og stred som en helt.*

§ 64. **Om skilletegn ved bisætninger** maa fremdeles merkes:

1. Et led som enten selv bestemmes af en bisætning eller tjener til nærmere at bestemme en bisætning, gaar oftest sammen med denne, idet der enten sættes komma foran et saadant led eller ogsaa intet

komma — alt efter som der trænges en stans i læsningen eller ikke. (Eksempler paa det sidste se ovenfor § 62, II.) Eksempler paa komma foran:

a) Ved tids- og stedsbestemmelser: *Det var kveld, første gang jeg var der.* (Her kunde ogsaa komma udelades). — *En prest kom, dagen før han skulde henrettes, for at berede ham til døden.* — *Det var godt at vi fandt dig igjen, den gangen du ved.* — Ved stedsbestemmelser: *Han er ude i krigen han, der hvor de andre krigsfolkene er.*

b) Ved maades-, maals- og gradsbestemmelser: *Jeg digter hans vise, saa godt jeg kan, med trofast hu.* — *Kongen bukked for farmor, næsten ligesaa dybt som hun neied.* — *Det gik bedre, efter hvert som han fik mere øvelse.* — *Endelig kom han, meget snarere end vi havde ventet.* — *Nu havde Store Beate ansigtet over vandet, saa længe at hun fik skreget.*

Anm. Ofte sættes komma foran en maalsbestemmelse ved en bisætning med *efter at* (*efterat*) eller *førend: Han gik, straks efter at* (eller bare *straks*) *denne tale var holdt.* Ligesaa ved *straks før, umiddelbart førend* eller *efterat, helt siden, helt fra,* o. l. Eksempler: *Sokrates døde, flere aar førend Aristoteles blev født.* — *Manden blev borte* (= sank, drukned), *en stund efter at baaden var kantret*; men: *Manden blev borte en stund, efterat baaden var kantret* (men saa kom han op igjen og blev reddet).

c) Ved et udhævende eller negtende adverbium foran en bisætning. *Kongen kom til Sandnes, just som Torolv havde faat reise-ølet bragt ombord paa sit langskib. Vi flygted, ikke fordi vi tabte modet, men fordi fienden var mere end dobbelt saa talrig.* (Sml. § 62, III, d, s. 62.)

II. Der sættes ikke komma mellem to konjunktioner. Naar en konjunktions-bisætning sættes ind lige efter en konjunktion som hører til den overordnede sætning, sløifes komma foran bisætningen, baade naar

bisætningens konjunktion staar til, og naar den er udeladt: *Madro faar vi aldrig, for om vi er aldrig saa sultne, saa mister vi madhugen og kan ikke æde. — Men vil du lyde mig og flytte fjøset, saa skal du ikke mangle fór og grøde. — Bukken var saa medtaget, at skjønt den ved skuddet reiste sig og skrangled afsted, lagde den sig dog snart igjen.*

Anm. Naar bisætningen indskydes som en nærmere forklaring med konjunktionen *som*, beholdes ofte komma. Eksempel: *Han vilde bide ham, og,* **som** *nu let kan vides, en tømmersvend ei mer end du og jeg vil bides.*

III. Naar en substantivisk bisætning styres af en præposition og man vil udskille den ved komma (se § 62, II, e, 3, s. 60), er det sedvanligt at sætte dette efter præpositionen: *Speidere skulde give underretning om, hvor langt Olav var kommen.* — Ofte trækkes dog præpositionen ind i bisætningen og kommaet sættes foran den: *Torolv var nu altfor meget vant til at være herre selv, til at dette forslag skulde smage ham.* Især sker dette regelmæssig naar en præposition sammen med *at* faar betydning som en konjunktion; saaledes ved *uden at*, *for at* (eller i ett ord *forat*, se § 52, 7), *paa det at*, *efter at* (eller *efterat*), *mod at* (= paa det vilkaar at): *Alle skyder efter Balder, uden at det skader ham. — Kong Magnus havde givet ham finnefærden, mod at han skulde svare en aarlig afgift.*

Anm. Merk vel forskjellen mellem konjunktionerne *efterat* og *forat* paa den ene side og præpositionerne *efter* og *for* med følgende infinitivsmerke *at* paa den anden. Bisætninger med *forat* og *efterat* udskilles ved komma, et komplement bestaaende af *efter* eller *for* og en infinitiv i regelen ikke. Eksempler: *Efterat Balder var død, fik ondskaben overhaand. — Hun satte ud kaffe, forat hun kunde faa lidt varmt om morgenen.* — Men: *Efter at have sagt disse ord reiste han sig. — Vi spiser* **for at** *leve, men lever ikke* **for at** *spise.* — Dog kan det ofte ogsaa ved disse præpositioner (sml. § 63, III, d, s. 62) være tjenligt at udskille et saadant infinitivisk komplement ved komma, nemlig naar der er en naturlig stans i tanken: **Efter at** *have udspeidet alt, gik*

han uhindret bort. — Saa forsvandt de i bølgerne, **for** *ikke mere at komme op igjen. — Munkene hjembragte fra udlandet frugttrær, rødder, urter og blomster,* **for at** *forsøge dem i norks jordbund.* — NB. I udtrykket *have* (*faa*) *ord for* hører *for* sammen med det foregaaende; vil man udskille en følgende at-sætning ved komma (se § 62, II, e, 2), maa dette sættes efter for: *Islængingerne havde* **ord for**, **at** *de heller lod sig lede med det gode end tvinge med det onde.*

IV. En forkortet sammenlignings-sætning udskilles ikke ved komma, undtagen naar den er indskudt i hovedsætningen: *Det er værre for mig end for dig. — Det gik som en vind. — De blev ved, som før, at væve paa den tomme væv.*

Anm. 1. Ogsaa naar den forkortede sammenligningssætning er indskudt i hovedsætningen, sløifes undertiden kommaerne: *De hang* **som fluer** *paa tømmerstokkene.* Ved *som sedvanligt* kan saaledes komma baade sættes og udelades; ligesaa ved *som muligt*; ved de forkortede udtryk *snarest muligt, størst muligt* o. l. bruges ikke komma.

Anm. 2. Naar andet sammenligningsled er en bisætning som skal udskilles ved komma (sml. § 62, II, d), sættes kommaet foran sammenlignings-konjunktionen: *Dette er noget ganske andet,* **end hvad** *jeg før har hørt. — Okserne spruted ild ud af næse og mund,* **som naar** *et hus er i brand. — Kongen drog sverdet,* **som om** *han vilde dræbe gutten*; (hypotetisk sammenligningssætning; *om* kan ogsaa udelades).

Anm. 3. Andre forkortede bisætninger udskilles i almindelighed ved komma: **Skjønt blind,** *vandred hun uden leder omkring i egnen. — Han kom,* **om end** *sent. — Jeg skal,* **om** *muligt, indfinde mig til den bestemte tid. — Alt vel overveiet, vil jeg helst blive her.* — Dog ikke naar der er komma lige foran det styrende ord; se sidste eksempel i § 62, II, e, 1. (Men efter § 64, I: *Raad for uraad,* **om ei førend** *du skal ind ad kirkedøren*).

§ 65. Skilletegn foran **og** og **men**:

1. Ved enkelte sideordnede led: oftest intet tegn foran **og** (undtagelser se § 61, I, c), altid komma foran **men**: *Glad og let, men arm paa gods. — Æserne tog tre*

heller og satte dem paa kant, men slog hul gjennem hver af dem.

2. Ved sideordnede hovedsætninger: komma foran **og** (undtagelse § 61, II, slutn., s. 56), i regelen semikolon foran **men**: *Aa, jeg er fra Gamlebyen, og saa har jeg været hos fuldmægtigen paa Brekke med et brev fra lensmanden; men jeg er saa ræd for at gaa alene i mørke.*

Anm. Om komma foran *men* se § 59, anm. (s. 53). Om punktum baade ved *og* og men se § 61, II, anm. (s. 56).

3. Ved sideordnede bisætninger: komma foran baade **og** og **men.** Eksempler se § 61; III (s. 56).

§ **66.** **Kolon** bruges istedenfor komma naar man eftertrykkelig vil henlede opmerksomheden paa det som kommer efter: *Hun bar i sig et klart og varmende lys: sine barneaars sagn og sange og en urokkelig tro.* Saaledes ved opregning: *Loke havde tre børn: Fenris, Midgardsormen og Hel.*

Særlig merkes at kolon sættes foran den direkte tale (Hofgaard, Norsk grammatik § 150) naar den indledes paa forhaand ved ord som *han sagde, han svarte* o. l. Eksempler se § 67.

§ **67.** **Anførselstegn** bruges til at udskille den direkte tale; ved en sammenhængende direkte tale sættes anførselstegn foran første og efter sidste ord (altid efter andre tegn); hvis talen afbrydes med ord som *sagde han* o. l., udskilles paa samme maade hver del for sig: *Da sagde Gunnar til sin hustru Hallgerd: «Giv mig to lokker af dit haar, og sno deraf en buestreng til mig, du og min moder.» — «Er det dig saa meget om at gjøre?» spurgte hun. — «Det gjælder mit liv,» sagde han; «thi saalænge jeg kan bruge min bue, skal de ikke faa vinde over mig.»*

Anm. Ogsaa ved ord der enkeltvis anføres som brugt af andre, sættes anførselstegn: *Der var længe kun to hatte synlige, før de fik «altereret sig». — Af renjægere i disse tragter faar man ofte høre tale om jerven, «fjeldrasen», «filfrasen» eller*

«fillefransen», *som den ogsaa kaldes.* Fremdeles ved ord der bruges i en særegen mening som titel, navn o. l.: *Munchs hovedverk var: «Det norske folks historie».* — *Det staar* i *«Fædrelandet»* (nemlig bladet F.) — *Jeg reiste med «Kong Sverre»* (nemlig dampskibet K. S.) — Sml. § 6, 3, b, anm. 1.

§ 68. Spørsmaalstegn og **udraabstegn.** Spørsmaalstegn bruges ved ligefremme spørsmaal, hvor man i talen hæver tonen idet man venter svar. Udraabstegn bruges ved livlige udraab, hvor man almindelig holder tonen svævende: *Konen sagde i det samme til den overraskede Gustav: «Hvad staar du her og maaber for? Har du aldrig før set folk? Pak dig ud i laaven!»*

Anm. 1. Ved spørsmaalstegn og udraabstegn betegnes blot tonefaldet og ikke stansningen; disse tegn kan derfor baade staa med samme vegt som punktum, saa at der følger stor forbogstav efter, og med samme vegt som komma: *«Idag er der stor bjørnejagt,» raabte kapteinen, «følger du med, Ole?»* **Hvor** *meget faar jeg for at være med?»* **spurgte** *Ole, og trykked kuglen ned i løbet. «Død eller Danebrog,» sagde kapteinen, «rap dig, om du vil være med!»* **«Nu** *kommer jeg,» svarte skytten, og spændte skierne paa; «men her er veien for skiløbere, kaptein!»* **og** *med Ole i spidsen strøg kompaniet afsted.*

Anm. 2. Naar spørsmaalet bestaar af hovedsætning med en efterfølgende bisætning, sættes spørsmaalstegn efter bisætningens sidste ord, hvor ogsaa stemmen hæves: *Ser du ikke at bjørnen har klør?* Ligesaa ved udraabstegn: *Rap dig, om du vil være med?* — Bestaar et spørsmaal af to eller flere sideordnede sætninger, sættes komma mellem dem, og spørsmaalstegn bare efter den sidste. Eksempel s. 56, 1, l. 13—14.

Anm. 3. Ved udraabsord, svarord og tiltaleord kan bruges udraabstegn naar vedkommende led skal fremhæves som et livligt udraab; men komma er almindeligere: *De satte sig ved det lille træ og sagde: «Nei, hvor det er nydeligt!»* — *«Der har du trauget dit, styggen!» sagde hun.* — *«Det var hygge du fik af de karene, Guri Haugen!» raabte det.* Men: *«Du lyt taale det, Blessomen,»* sagde han.

§ 69. Tankestreg betegner en sterkere stansning og udskillelse end komma.

1. Ved tankestreg foran og efter et indskudt led ud-

skilles dette som en nærmere forklaring, der staar udenfor sætnings-forbindelsen: *Hans haar — saa kjendtes ved første gry — blev graat paa en eneste nat.* Sml. § 62, I (s. 57) og § 70.

2. Tankestreg bruges ogsaa for at betegne en sterkere stansning: *Kirken staar voksen og færdig for konfirmanden, — med oprakt finger, halvt truende, halvt vinkende for ynglingen som har gjort sit valg, bredskuldret og sterk over mandens sorg, — rummelig og mild over oldingen som er træt.* Saaledes ofte mellem tiltale og svar i direkte anførsel af en samtale, se eksemplerne i § 67. Fremdeles:

a) for at betegne den stansning som gjøres naar noget uventet eller vigtigt skal nævnes: *Endelig kom jeg til den øverste top, vendte mig om og saa — lutter taage*;

b) for at betegne stansning ved afbrydelse: «*Tvende guldkalve i Dan og Be* —,» *faldt taaben uanmodet ind.* — «*Havde jeg mødt dig før, saa* —.»

Undertiden bruges da flere tankestreger: *Ja jeg skal — —!*

Anm. En afbrydelse kan ogsaa betegnes ved et flere gange gjentaget punktum: «*For nu blir væra saa morosom saa . . . .*»

§ 70. En **parentes** udskiller hvad der tilføies som oplysning eller forklaring ganske udenfor sammenhængen: *Spaadommen lød, at Balder var feig (maatte snart vente døden).* Tildels ogsaa ligesom komma og tankestreg ved en indskudt sætning: *Efter mine ringe evner (jeg beskeden saa dem nævner) jeg ei rettere kan se* osv. Sml. § 62, I (s. 57) og § 69.

§ 71. Af andre tegn kan merkes: apostrof ('), som viser at en eller flere bogstaver af et ord er udeladt; bindetegn (mellem dele af samme ord, se § 54); forklaringstegn (ɔ:, «det er»; lighedstegn (=); gjentagelsestegn (:|:, bruges i vers foran og efter ord som ved afsyngelsen skal gjentages).

Ordliste.

Tallene henviser til paragrafer. Ved ord med stum d efter l eller n henvises til § 21, 1 eller § 22, 2, naar denne d er «egte», til § 21, 2 eller § 22, 2, naar den er «uegte». De fleste af eksemplerne i § 6 og af de i § 53 opførte ordforbindelser er ikke medtaget i ordlisten; se fortalen s. 5.

A.

aaben 9, a.
aadsel 9, b; 46, b.
aag 9, a.
aand 9, b; 22, 1 og 4.
aann (eller onn) 9, b; 38.
aasene, 33, anm.
abor 36.
addition 56, 3.
af 47.
aflægs 13.
afsted 52, 5.
age 5.
agn 44.
akcent 56, 1.
Akershus 48, a.
akkord 56, 13.
akkurat 56, 13.
alene 36, anm.
alkove 9, a.
aller 53.
allerede 36, anm.
alligevel 36, anm.; 50.
almenning 14, 7, b.
altfor 52, 5.
altid 52, 5.
alting 52, 1.
amen 56, 13.
and 22, 1.
anden 22, 2 og 4.
andensteds 52, 5.
andpusten 22, 1.
andægtig 13.
andøve 22, 4.
ane 31.
ankomne o. l. 22, 2.
anlæg 13.
annamme 56, 13.
ansjos 43, 2, b.
anæmi 14, 6.
apotek 14, 4, a.
appellere 56, 13.
appetit 56, 13.
artikel 56, 13.
assessor 56, 13.
assistent 56, 13.
Aten 56, 5.
atenæum 11, anm.
atmosfære 14, 8, a.
attraa 37.
audiens 56, 8.
auktion 32; 56, 3.

B.

baad 5.
baae 9, a; 24, anm. 3.
baand 9, b; 22, 1.
baaren 9, a.
bagage 55.
baglængs 13; 52, 5.
bagom 51.
ball, en 21, 2[1]; 38.
balance 56, 8.
ballet 56, 13.
ban 22, 3.
bande 22, 2.
barnebal o. l. 54[1].
basar 56, 12.
baug 16; 25, a.
baute 16.
bed 14, 2, a.
bede, bad 24 og anm. 1, a.
bedst 14, 2, a.
befries 7, anm.
begjære 14, 8, a.
begynde 22, 2.
beise 34.
bekræfte 13.

belg 14, 5, b.
belte 14, 5, b.
belje 14, 5, b.
bende 14, 7, b.
beraabe 9, a, anm.
berme 14, 8, b.
berserk 14, 8, b.
besk 18.
besked 43, 1.
beskjæftige 14, 3.
besnære 13.
best, et, 14, 9, a.
bete 5, anm., a.
betyde (-dede), 24, anm. 2.
betyde (-dde)7, anm.; 24, anm. 1, a.
besvære 13.
bever 11; 14, 10, a.
bevergjel 14, 5, b.
bevidst 18.
bevilgning 27, anm.
bevilling 27, anm.
bevæge 14, 4, a.
bibliotek 14, 4, a.
bidsel 18.
bidsk 18.
bilde, ind- 21, 1.
billet 56, 13.
billion 40, 1, anm.
bind(-e) 22, 1.
bindsel 19.
biskopen 56, 13.
biskoppelig 56, 13.
bjef(-fe) 14, 3.
bjelde 14, 5, b; 21, 2.
bjelke 14, 5, b.
bjerg (berg) 14, 8, b.
bjerge (berge, berje) 14, 8, b.
bjerk (=birk) 14,8,b.
blaa, blaat 9, a og b.
blaase 9, a, anm.
blande 22, 1.
blandt 22, 1.
bleg 11.
bleggraa, bleggul 36.
blegne 14, 4, b.
blemme 14, 7, b.
blende 14, 7, b; 22, 1.
blid 24.
blind(-e) 22, 1.
blive 24, anm. 1, b.
blod 24.
blot 9, b.
blund(-e) 22, e.
blunke 8.
blus(-se) 18.
blusel 18.
blæk 14, 4, b.
blære 14, 8, a.
blæse 9, a, anm.
blæst 13.
bløđ 5.
bløddyr 36.
bløde 24, anm. 1, a.
bo, bodde 7, anm.
bod 24, anm. 2.
bog, bøger, 9, a, anm.
bog (bov) 9, a, anm.
bogstav 50, anm.
bold, adj. 21, 1.
bolverk 21, 3.
bonde bønder, 22, 1 og 3.
bondegaard o. l. 54[1].
bopæl 14, 5, a.
bŏr 9, b.
bŏrd, et 23, 1.
bŏrd, en 23, 2.
bortenfor 51.
bortover 51.
botemiddel 5, anm., a.
bra eller brav 35.
braa 24, anm. 3.
braa, braat 9, a og b.
braak 5, anm., a.
braate 5, anm., a.
brakar 33, anm.
brand 22, 1.
braute 16.
bred 11; 24.
bredd 14, 2, b; 38.
bredde 14, 2, b; 36.
brede 38.
bregne 15,
brem 14, 6.
bremse 14, 6.
bresche 56, 2, b.
bret, bretter 14, 2, b.
brev 14, 10, a.
Brevik 48, a.
brod 9, b.
broder, bror 24, anm. 1, a.
broget 9, a; 46, anm.
bronce, 56, 8.
brosche 56, 2, b.
brott 9, b; 38, 2, b.
brudd 38.
brudefærd 23.
bruge 5.
bry, brydde 7, anm.
bryde 5, anm., d.
bryderi 24, anm. 2.
bryllup 8 og anm.
bryst 8, anm.
bræ, bræer 7, anm.; 11.
bræke 5, anm., c.
brække 13.

brænde 13; 20; 22, 2.
brændsel 19.
brød 24.
brøde 5, anm., d.
brønd 22, 2.
brøst 8, anm.
bud 24, anm. 2.
budeie 50, anm.
buk 8.
bukke 8.
bulder, buldre 21, 4.
bundt 22, 1.
bureau 55.
buskap 5, anm., a.
butiken 56, 13.
byde 24, anm. 2.
bygd 15, anm. 2.
bygsel 41, b.
byld 21, 1.
bylt 20.
byrd 23, 2.
bæger 14, 4, a.
bæk, bækken 14. 4, b.
bændel 13; 22, 4.
bændsel, bændsle 13; 19.
bænk 14, 7, b.
bære 13.
bæve 14, 10, a.
bævre 14, 10, b.
bødker 20[1].
bønner, bønder 22, 3.
bøtte 8, anm.

C.

c udtalt som **s** 55, 1.
c udtalt som **k** 56, 1, anm.
ch- 56, 2, a og b.
chef 55.
chokolade 56, 2.
cicerone 6, 4, c.
czar 56, 12.

D.

daab 5, anm., d.
daad 9, a; 24, anm. 2.
dadel 56, 13.
daddel 56, 13[1].
daner, Danebrog 36[2].
dannis, dannemand, 36[2].
dans(-e) 19.
datter, døtre 37.
de, De 10, anm. og 6, 2.
debatere 56, 13.
debatten 56, 13.
dedicere 56, 1[1].
deducere 56, 1[1].
degn 15.
deig 25.
dengang, den gang 52, 4.
der 14, 8, a.
derhen 51.
dernæst 5.
derud, -ind 51.
des 53.
desuagtet 52, 5.
deslige 52, 5.
desuden 52, 5.
desværre 52, 5.
dialog 9, a.
differens 56, 8.
dig 15.
digt 41, c.
diktere 41, c.
direktion 56, 3.
discipel 56, 1 og 13.
diskussion 56, 3.
diskutere 56, 13.
disputas 56, 9.
division 56, 3.
diæt 14, 2, a.
djerv 14, 8, b.
djævel 14, 10, a.
dog 9, a.
dorge 40, 2, a.
doven 9, a.
drage, drog 24, anm. 1, b.
dragt 41, c.
dreng 14, 7, b.
dress 38.
drev 14, 10, a.
drift 39, a.
drog, et 9, a.
drosche 56, 2, b.
dræbe 13.
dræg 14, 4, b.
drægtig 14, 4, b.
dræt 13.
drøi 15, anm. 2.
dug, dugg 38.
dum 8.
dumpe 8.
dunk 8.
dusch 56, 2, b.
dusin 56, 12.
dverg 14, 8, b.
dvæle 14, 5, a.
dynd 22, 2.
dyvelsdrek 14, 4, b.
dægge 14, 4, b.
dæk(-ke) 14, 4, b.
dæmme 13.
dæmon 14, 6.
dæmpe 13.
dæmre 14, 6.
dænge 14, 7, b.
dætte 13.

død 24 og anm. 2.
døgn 15.
dølge, dulgte 27.

E.

ebbe 14, 1, b.
ed 11; 24, anm. 2.
edder 14, 2, b.
eddike 14, 2, b.
efeu 16, anm. 2.
efterat og efter at 52, 7; 64, III, anm.
efterhaanden 52, c.
eftersom, efter som, efter hvert som 51.
Egersund 48, a.
egg 14, 4, b; 38.
egn 15.
egte 14, 4, b.
Eidsvold 21, 2.
eie 15.
ek 5, anm., c.
Ekeberg 48, a.
Eker 48, a.
ekkel, 14, 4, b.
eko 56, 13.
ekorn 36.
eksempel 56, 6.
elektrisere 56, 1.
elg 14, 5, b.
elgsdyr 27.
ellevte 39, a.
elling 14, 5. b.
elske 14, 5, b.
elte 14, 5, b.
elv 14, 5, b.
embede 14, 6.
emne 14, 6.
en, et (én, ett) 7.
end, 22, 2.
endda 22, 2.
ende 14, 7, b; 22, 1.
endelig 22, 4.
endnu 22, 2.
endog, enddog 22, 4.
endskjønt 20; 52, 7.
engang, en gang 52, 5.
eng 14, 7, b.
engel 14, 7, b.
engelskmand 32.
enke 14, 7, b; 44.
enkelt 14, 7, b.
ensteds 52, 5.
entre, at 14, 7, b.
entré 44.
eple 14, 1, a[1].
erende 14, 8, a; 22, 1.
erkebiskop 14, 8, b.
erklære 14, 8, a.
erle, lin- 14, 8, b.
-erne (i gutterne o. l.) 33, anm.
ert 24, 8, b.
erte 14, 8, b.
es 14, 9, b.
esle 14. 9, b.
esse 14, 9, b.
etage 55.
etse 14, 2, b.
europæer 11, anm.
eventyr 14, 10, a.
evig, -hed 26.
evje 14, 10, b.
evne 14, 10, b.
examen (eks-) 56, 6.
excellence 56, 6 og 8.
expedition o. l. 56, 6.
explicere 56, 1.
extrakt 56, 6.
extra- 56, 6.

F.

faafængt 13.
faat 7, anm.
façade 55.
façon 44.
fader, far 24, anm. 1, a.
fadervor 52, 1.
falbyde 21, 3.
fald(-e) 21, 2.
faldt, jeg 20.
fallit 56, 13.
familie 40, 1, anm.
fandt, jeg; en fant 20.
farmaceut 16, anm. 2.
farvel 52, 7.
fed 11.
fedt 20.
fegte 14, 4, b; 41, c.
feld 21, 1.
felge, hjul- 14, 5, b.
felt 14, 5, a; 20.
fem 14, 6.
ferm 14, 8, b.
fernis 14, 8, b.
fersk 14, 8, b.
fersken 14, 8, b.
fest 14, 9, b.
fiende 22, 4.
fiendtlig 20.
filosof 56, 4.
filosofer 56, 13.
filt 20.
finanser 56, 8.
finde 22, 2.
finn 38.
finne 22, 3.
finte 20.
fiol, fiolet, fiolin 55.
fjeld 14, 5, b; 21, 2.
fjerde 14, 8, a; 23.

fjern 14, 8, b.
fjerding 23.
fjetre 14, 2, b.
fjord 23.
fjæl 14, 5, a.
fjær 24, anm. 1.
fjære 14, 8, a.
fjæs 14, 9, a.
flaate 5, anm., c.
fladbrød 20[1].
flagg 38.
flagge 36.
flak 5, anm., 6.
flek 14, 4, b.
flekke 14, 4, b.
flenge 14, 7, b.
flesk 14, 9, b.
fleskesvor 23.
flest 14, 9, a.
flette 14, 2, b.
flittig 20.
flo 24, anm. 2.
flod 24, anm. 2.
flugt 41, c.
flyndre 22, 4.
flytte 8, anm.
fly, flyve 24, anm. 1, b.
flæbe 14, 1, a.
flække (af flaa) 13.
flø 24, anm. 2.
fløde 5.
fløte 5, anm., c.
foderal 24, anm. 1.
fold(-e) 21, 1.
fole 9, a.
folk 9, b.
fonn 38.
fontæne 14, 7, a.
forat og for at 52, 7; 64, III, anm.
fordoble 37.
fordærve 14, 8, b.
fór, at fore 24, anm. 1, a.
fore (-stille o. l.) 9, a.
forévige 26.
forfængelig 14, 7, b[2].
forfærde 14, 8, b.
forgjette 14, 2, b[2].
forgjæves 14, 10, a.
forglemmigei 52, c.
forgylde 21, 2.
forinden 51.
forjætte 14, 2, b.
forkjert 42, 2.
forklæ(-de) 24, anm. 1, a.
forkynde 22, 2; 42, 1.
forlade 5, anm., d.
forlegen 14, 4, a.
forlængs 13.
formæle 14, 5, a.
fornem 14, 6.
fornemme(-lig) 14, 6.
fornærme 14, 8, b.
forræder 13.
forsaavidt(som) 52,7.
forsegle 15.
forskjel (-lig) 14, 5, b[2].
forspilde 21, 2.
forstaaelig 7, anm.
fortaag (-aug) 16. anm. 1.
fortræd 14, 2, a.
foruden 51.
forvanske 19.
forældre 14, 5, b.
fos 9, b.
Foss 38.
fraade 24, anm. 2.
fraadse 9, b.
franskmand 32.
Fredrikstad 48, a.
fregne 15.
frelse 14, 5, b.
frem 14, 6.
fremmed 14, 6; 46, b.
fri, frie 7, anm.
frynse 19.
fræk 14, 4, b.
frænde 14, 7, b; 22, 4.
fræse 14, 9, a,
fugl 27.
fugtig 8.
fuld 21, 2.
fuldstændig 13.
fund 22, 1.
fundas 56, 9.
furu 36.
fyld(-e) 21, 2.
fylde, fyldig 21, 4.
fylding 21, 2.
fynd 22, 1.
fyrti, fyrretyve 8. anm.
fæ 11.
fædre 13.
fæl 14, 5, a.
fælde 13; 21, 2.
fælen 14, 5, a.
fælle 14, 5, b.
fælles 14, 5, b; 18.
fænge 13.
fængsel 13.
færd 13; 23.
færdig 14, 8, b.
færdsel 23.
færge 14, 4, b; 40, 2, a.
færre 13.
fæste, fæstning 13.

fætter 13.
fødder 46, b.
føde 24, anm. 2.
fødsel 46, b.
fødselsdag 54.
følge, fulgte 27.

G.

gaard 23.
gaat 7, anm.
galde 21, 2.
galge 40, 2, a.
galleri 56, 13.
galocher 56, 2, b.
galop 56, 13.
galt 20.
gammel 36; 37.
gap 5, anm., b.
gaupe 15, anm. 1.
gebærder 14, 8, b.
gemse 14, 6.
genere 56, 2, b.
geni 56, 2, b.
gentleman 55.
gevær 14, 8, a.
gide 36.
gift 40, 2, b.
gik 40, 2, b.
gild 21, 2; 40, 2, b.
gilde, et, 21, 4.
gips 45, b.
gissel 18; 40, 2, b.
gissen 40, 2.
gitter 40, 2.
give 24, anm. 1, b.
gjalde 21, 2; 40, 3.
gjedde 14, 2, b; 40, 3.
gjek 14, 4, b.
gjelle, en 14, 5, b.
gjemme 14, 6; 28, 1.
gjennem 14, 7, b.
gjepe 11.
gjerne 14, 8, b; 40, 3.
gjerning 14, 8, b.
gjerrig 14, 8, b.
gjespe 14, 9, b.
gjest 14, 9, b.
gjestgiver 34.
gjet 5, anm., c.
gjette 14, 2, b.
gjord(-e) 23; 28².
gjæld 21, 1; 40, 3.
gjælde 13; 21, 1.
gjænge 33.
gjængs 13.
gjær(-e) 23; 40, 3.
gjærde 14, 8, a; 23.
gjæs 13.
gjæte(r) 5, anm., a.
gjæv 14, 10, a.
gjødsel 18.
gjøk 5, anm., c.
gjøn, gjøne, 40, 3.
gjøre 40, 3.
glad 24.
glans 19.
glefse 39, b.
glemme 14, 6.
glente 14, 7, b.
glide, gled 24, anm. 1, a.
glinse 19.
glo, glør 24, anm. 3.
glød, gløde 24, anm. 2.
gløtt 38.
glubsk 45, b.
glæde 13; 24, anm. 2.
gnelde 14, 5, b; 21, 2.
gneldre 21, 2.
gnide, gned 24, anm. 1, a.
god, godt 20; 24.
godaften 52, 7.
goddag 52, 7.
goddædig 13.
gode, en 9, a.
gode, et 24, anm. 2.
godmorgen 52, 7.
godnat 52, 7.
gods 18.
gotte 20.
graa, graat 9, a og b.
graate 9, a, anm.
grammatiken 56, 13.
grand 22, 1.
grande 22, 2.
granske 19.
greb 14, 1, a.
grei 24, anm. 3.
gren 11.
grind 22, 1.
grisk 18.
groe, en 24, anm. 3.
grov, grovt 39, a.
grumse 8.
grund 22, 2.
græde 9, a, anm.; 13.
græmme 13.
grænd 14, 7, b.
grænse 14, 7, b; 19.
græs 14, 9, b.
græsselig 14, 9, b.
grætten 13; 20.
græv 13.
grævling 13.
grød 15, anm. 1.
grøde 24, anm. 2.
grøft 39, a.
guddom 36.
guld 21, 2.
gumme 8.

gylden 21, 4; 40, 2, a.
gymnastisere 56, 1.

H.

haalke 9, b.
haand, 9, b; 22, 1.
haandklæ(de) 24, anm. 1, a.
haandtere 20.
haard 9; 23.
haav, en 9, a.
hadsk 18.
hagl(-e) 27.
hai 15.
hake 5, anm., c.
hăl 7; 21, 3.
halv(-ére) 35.
halvveis 52, 5.
hanske 19.
haug 16; 25.
haugene 33, anm.
have, havde, havt, 24, anm. 1, b.
havsens 39, b.
hed 11.
hede 11[1].
hefte 14, 3.
heftig 14, 3.
heg 14, 4, b.
hegle 14, 4, b.
hegn 15.
hegte 14, 4, b.
heks 14, 4, b.
hel 11.
helbred 14, 5, b.
held(-ig) 21, 2 og 4.
helde 14, 5, b; 21, 2.
helg 40, 2, a.
helgen 14, 5, b.
helle 14, 5, b.
hellig 14, 5, b.
helse 14, 5, b.
helt 14, 5, b; 20.
helvede 14, 5, b.
hemme 14, 6.
hemmelig 14, 6.
hente 14, 7, b; 20.
her 14, 8, a.
herberge 14, 8, b.
herfra, -i, -til 51.
herhen 51.
herje 14, 8, b.
herk 14, 8, b.
herlig 14, 8, b.
herre 14, 8, b.
herred 14, 8, b.
herse 14, 8, b.
herskab 14, 8, b.
herske 14, 8, b.
hertug 14, 8, b.
hesje 14, 9, b; 43, 2, b.
hespe, hespel 14, 9, b.
hest 14, 9, b.
hestene 33, anm.
hevn(-e) 14, 10, b.
hidse, hidsig 18.
hidtil 51.
hildre, hildring 21, 4.
hind 22, 1.
hinde 22, 2.
hinder(-dre) 22, 4.
hjalte, et 28.
Hjartdal 28.
hjell 14, 5, b; 28; 38.
hjelm 14, 5, b; 28.
hjem(-lig, -me) 14, 6; 28.
hjemle(-mel) 14,6; 28.
hjerne 14, 8, b; 28.
hjerte 14, 8, b; 28.
hjord 23; 28.
hjort 28.
hjul 28.
hjælp(-e) 13; 28.
hjørne 28.
hob 9, a, anm.
hold (huld) 8; 21, 1.
holde, holdt 20; 21, 1.
holk 9, b.
holoi 15.
holt, et 20.
hoppe 9, b.
horngjæl 14, 5.
hov, et 9, a.
hoved 24, anm. 1, b.
hovedkulds 21, 2.
hoven 9, a.
hu, hug 25.
hugg 38.
huk(-e) 5, anm., c.
huld, adj. 21, 2.
hulder 21, 4.
humle 8.
hummer 8.
humpe 8.
humre 8.
humør 8.
hund 22, 1.
hundrede 22, 1[4].
hundse 19.
hundsk 19.
huske (huse) 25[1].
hus-tru 49, c.
hvad 29.
hval 29.
hvalp 29.
hvas 29.
hvede 11; 29.
hvem 14, 6; 29.

hvem som helst 52, 4.
hveps 29; 45, b.
hver, hverdag 14, 8, b; 29.
hverken 14, 8, b; 29.
hverv, hverve 29.
hvi 29.
hvid, adj. 29.
hvid, en 29.
hvidt, hvidte 20; 29.
hvil(-e) 29.
hvilken 29.
hvin(-e) 29.
hvirvel 29.
hvis 29.
hviske 18; 29.
hvisle 29.
hvitting 20; 29.
hvitveis 5, anm., c.
hvo, hvor osv. 29.
hvorfor, -i osv. 51.
hvorhen 51.
hvælv(-e) 11, 5, b; 29.
hvæse 14, 9, a; 29.
hvæsse 13; 29.
hyld, -etræ 21, 2,
hylde, en 21, 2.
hylde, at 21, 4.
hynde 22, 1.
hyæne 14, 7, a.
hæder 10, anm.
hæk 14, 4, b.
hække 14, 4, b.
hæl 14, 5, a.
hæler 14, 5, a.
hænde 14, 7, b; 22, 1.
hænder 13.
hændig 13; 22, 4.
hænge, hængsel 13.
hær 14, 8, a.
hærde 13.
hæs 14, 9, a.
hæslig 14, 9, a.
hætte 13.
hævd(-e) 14, 10, b.
hæve 14, 10, a.
hævert 14, 10, a.
høi, adj. 15.
høi, hø 15, anm. 1.
høie, at 15, anm. 1.

I.

iagttage 37.
ialfald 52, 5.
i alle fald 53.
idag 52, c.
idet 52, 7.
idræt 14, 2, b.
ifjor 23; 52, 5.
ifleng 14, 7, b; 51, c.
iforgaars 52, 5.
ifærd 52, 5.
ifølge 52, 6.
igaar 52, 5.
igjerde 14, 8, a; 52, 5.
igjen 40, 3.
ihjel 28; 52, 5.
ihærdig 13.
ild 21, 1.
ilde 21, 2.
imorgen 52, 5.
inat 52, 5.
ind 22, 2.
indbilde 21, 1.
inddrage 37.
inde, inden 22, 2.
indenfor 51.
inderst 22, 2.
inderlig 22, 4.
indkalde 22, 3.
indsigt o. l. 22, 3.
indtægt 14, 4, b.
influenza 56, 12.
ingenlunde, -steds 52, 5.
ingenting 52, 1.
insekt o. l. 22, 3.
inspektør 55.
installere 22, 3.
instrument 22, 3.
intelligens 56, 8.
interessant 22, 3.
interessent 22, 3[1].
iovermorgen 52, 5.
islæt 14, 2, b[4].
istad 52, b.
isteden 52, 5.
istedenfor 52, 6.
især 14, 8, a; 52, b.
itu 52, 5.

J.

jaloux 55.
jaske 18.
jeg 15.
jente 14, 7, b; 20.
jer 14, 8, b.
jern 14, 8, a; 40, 1.
jerpe 14, 8, b.
jertegn 14, 8, a.
jerv 14, 8, b.
jette 14, 2, b.
jevn(-e) 14, 10, b.
jonsok 40, 1.
jord 23; 28[2]; 40, 3.
jorddrot 37.
jorde 23.
jordmor 23.
jordisk 23.
journal 56, 2, b.
jul 28[3]; 40, 1.
jury 55.

justis 56, 9.
jyde 40, 2, b.
jydsk 18.
jæger 13.
jæksel 14, 4, b.

K.

kafé, kaffe 56, 13.
kagg 38.
kalde 21, 2.
kalesche 56, 2, b.
kamel 14, 5, a.
kamerat 56, 13.
kamæleon 14, 5, a.
kande 22, 2.
kanalje 40, 1, anm.
kanel 14, 5, a.
kan hænde 52.
kanske 43, 1; 52.
kansler 19.
kant 20.
kapellet 56, 13.
kapellan 56, 13.
kapitel 56, 13.
kapitæl, 14, 5, a.
kaptein 55.
karakter 56, 2, a.
kăr, karl 33, anm.
karde 23.
kare 23.
karikere 56, 13.
karjol 40, 1, anm.
karl, kăr 33, anm.
karslig, 33, anm.
karuds 18.
kasserer 55, 13.
kastanje 40, 1.
kateder 14, 2, a.
kegle 15; 42, 1.
keiser 15, anm. 2.
keitet 42, 1.
kemi, 56, 2, a.
kerub, 42, 1.
kikke 42, 1.
kile 15.
kind, et 22, 2.
Kinn 38.
kirurg 56, 2, a.
kit, kitte 20.
kjake 42, 2.
kjed 24.
kjede 14, 2, a.
kjedel 14, 2, a.
kjegle (kjekle) 14, 4, b (14, 10, b).
kjelder 14, 5, b; 21, 2.
kjeltring 14, 5, b.
kjende 22, 2; 42, 2.
kjep 14, 1, b.
kjerne 14, 8, b.
kjerte 14, 8, b.
kjertel 14, 8, b.
kjetter 14, 2, a.
kjetting 14, 2, b; 20.
kjevhændt 14, 10, a.
kjevl, kjevle 14, 10, b.
kjevle en 14, 10, b.
kjæft 14, 3.
kjæk 14, 4, b.
kjæle 14, 5, a.
kjælke 14, 5, b.
kjæmme 13.
kjæmpe 13.
kjær, -lig 14, 8, a og b.
kjæremaal 14, 8, a.
kjærr 14, 8, b; 38; 42, 3.
kjærre 14, 8, b.
kjærring 13.
kjæse 14, 9, a.
kjætte 13.
kjæve 14, 10, a.
kjøbe 45, b.
kjød 5, anm., e.
kjør 7, anm.
kjørel 21, 1.
klad, kladdebog 20.
klander (-re) 22, 4.
klask (-e) 18.
klassificere 56, 1[1].
klat 20.
kleg 14, 4, b.
klem (-me) 14, 6.
klemte 14, 6.
Klepp 38.
klerk 14, 8, b.
klev 14, 10, a.
klid 24.
klint 20.
klods 18.
klog 9, a, anm.
klos 18[2].
klunger 8.
klæbe 14, 1, a.
klæde, klæ 24, anm. 1, a.
klække 14, 7, b.
klænge 14, 7, b.
klæsbørste 24, anm. 1, a.
klør 7, anm.
knade, kna 24, anm. 1, a.
knald 21, 2.
knas, i 18.
knegge 14, 4, b.
knegt 14, 4, b.
knips 45, b.
knæ, knær 7, anm.; 11.
knæk (-ke) 13.

kof, koffardi 8.
koge 9, a, anm.
kold 21, 1.
komedie 40, 1, anm.
komité 56, 1.
kommando 56, 13.
kommission 56, 13.
kommode 56, 13.
kommune 56, 13.
kommunicere 56, 1[1].
kompasset 56, 13.
kompletere 56, 13.
kompliment 55.
koncert 56, 1.
konditor 56, 13.
konference, konferens 56, 8.
konkurrence 56, 1 og 8.
konkurrent 56, 13.
konsortium 56, 3.
konsekvens 56, 8.
kontor 55.
kontrolere 56, 13.
konvention 56, 13.
kor 56, 2, a.
korrekt 56, 13.
kostbar 34.
kraake 5, anm., c.
kradse 13; 46, b.
krafse 39, b.
krans 19.
krebs 14, 1, b; 45.
kreditere 56, 13.
kreds 46, b.
krid (kridt) 20.
krigstid 41, b.
Kristiania 56, 2, a, anm.
Kristiansand 48, a.
Kristiansund 48, a.
Kristus (kristelig o. s. v.) 56, 2, a, anm.
kritik, kritisere 56, 1.
kritiker 56, 13.
krog 9, a, anm.
krok 5, anm., b.
krud (krudt) 20.
krum 8.
krydder(-i) 37.
krydre 37.
kryds(-e) 18.
kryp 5, anm., b.
krystaller 56, 13.
kræ 11, 3.
kræft 14, 3.
kræfter 13.
kræke 14, 4, a.
krækling 14, 4, b.
krænge 14, 7, b.
krænke 14, 7, b.
kræsen 14, 9, a.
kræve 13.
kræmmer 13.
kuffert 8.
kufte 8.
(kugle), kule 27.
kul 8.
kuld, kuldseile 21, 2.
kulde 21, 1.
kulør 8.
kum 8.
kundgjøre, -skab 12, 2.
kunne, kunde 22, 3.
kunst 8.
kusk 18.
kvae 24, anm. 3.
kvadrat 56, 10.
kvapset 45, b.
kveke 14, 4, a.
kveld 14, 5, b: 21, 1.
kvern 14, 8, a.
kvie sig 24, anm. 3.
kviksølv, -ler 5, anm.
kvinde 22, 2.
kvit 20.
kvotient 56, 3.
kvæde 13; 41, anm.
kvæg 14, 4, a.
kvæge 14, 4, a.
kvæker 14, 4, a.
kvække 14, 4, b.
kvæle 13.
kvæn 14, 7, a.
kvæste 14, 9, b.
kyndig 22, 4; 42, 1.
kynisk 56, 1, anm.
kyras 42, 1.
kys 42, 1.
kysk 18.
kyst 42, 1.
kyte 5, anm.
kæmner 14, 6.

L.

la, ladde 7, anm.
la, lagde 24, anm. 1, b.
laag 9, a og b.
laave, en 9, a.
lade, en, et 24.
lade, lod 5, anm., d; 24, anm. 1, a.
lag, laug 16.
land 22, 1.
langfredag 50, anm.
lanse 19.
Larvik 48, a.
lass 38.
le, at 11; lĕd 7, anm.
lede, at 11.

lee (paa sig), 24, anm. 3.
lefle 14, 3.
lefse 14, 3; 39, b.
legg 14, 4 b; 38.
lēg, lege 5; 11.
lei (led) 15, anm. 1; 24, anm. 2 og 3.
leie 15, anm. 1.
leir (-e) 15.
leke 5, anm., b.
lekse 55; 56, 6.
lem 14, 6.
lemlæste 14, 9, b.
lempe 14, 6.
lemæn 14, 7, b.
len 14, 7, a.
lend 14, 7, b; 22.
lendermand 14, 7, b.
lens, lense 14,7, b; 19.
lensmand 14,7, b; 19.
ler, lere 10, anm.
lerke 14, 8, b.
lerred 14, 8, b; 46, b.
lespe 14, 9, b.
let 14, 2, b.
lete (paa) 5, anm., a.
letvindt 20.
lev 14, 10, a.
leve 11; 14, 10, a.
lever 14, 10, b; 36.
levne 14, 10, b.
levnet 14, 10, b.
li 24, anm. 3.
lide, lidt 20.
lidelse 24, anm. 2.
lier (lider) 24, anm. 3.
-lig, -ligt 34.
ligefrem 52, 2.
lige overfor 51².
ligesaa 52, 5.
ligfærd 23.
like 5, anm.
lind, en 22, 1.
lind, adj. 22, 2.
linjal 40, 1, anm.
linje 40, 1.
linned 46, b.
linse 19.
lisse 18.
lit (-en) 5, anm., a.
litteratur 56, 13.
livgjord 28²; 40, 3.
livsens 39, b.
ljaa, lja 7, anm. 33.
Ljan 33.
ljore 33.
lod 9, b.
lodden 9, b.
lods(-e) 18.
logi 55.
lomme 8.
lōs 18.
love 9, a.
lugt 8.
lummer 8.
lumpen 8.
lumsk 8.
lund 22, 1.
lunge 8.
lunken 8.
lunte 20.
lu, luv 35.
lybsk 8, anm.; 45.
lyd 24, anm. 2.
lye 24, anm. 3.
lykke 8, anm.
lykkets 34.
lyst 8, anm.
læ 11.
læbe 14, 1, a¹.
læddik 14, 2, b.
læg, adj. 14, 4, a.
læg, et 13.
lægd 14, 4, b.
læge 14, 4, a.
læger (fæ-) 13.
lægge 13; lagde 24, anm. 1.
lægte, lægter 14, 4,b.
læk, lække 14, 4, b.
lækker 14, 4, b.
lænder (eng- o. l.).
læne 14, 7, b.
længe, -es, -sel 13.
længs, bag-, frem- 13.
lænke 14, 7, b.
lær 24, anm. 1, a.
lærd 23.
lærdom 37³.
lære 14, 8, a.
læse 14, 9, a.
læsion 56, 3.
læske 14, 9, b; 18.
læsse 13.
læst 14, 9, b.
løbsk 8, anm.; 45.
løfte 39, a.
løgn 15.
løgt (lygte) 41, c.
løitnant 55.
løk 5, anm., c.
løkke 8, anm.

M.

maake 9, a.
maaske 43, 1; 52.
mad 5.
magasin 56, 12.
mage 5, anm., e.
magnet 14, 2, a.
magnetisere 56, 1.
magt 41, c.

majestæt 14, 2, a.
makrel 49, b.
malt 20.
mān 22, 3.
mand 22, 2.
manddom, -drab 37.
mandig 22, 4.
maner 14, 8, a.
manet 14, 2, a.
manschet 56, 2, b.
mars maaned 56, 9.
marsch 56, 2, b.
marschal, marskalk 56, 2, b.
mask 18.
maske 18.
maur 15, anm. 1.
med 24.
medmindre 52, 7.
mei 15, anm. 1.
mel 14, 5, a.
melde 14, 5, b; 21, 1.
melk 14, 5, b.
men 14, 7, b.
menneske 14, 7, b; menneskene 33, anm.
mens 14, 7, b.
mer 11.
meriter 56, 13.
merke 14, 8, b.
meslinger 14, 9, b.
messe 14, 9, b.
messing 14, 9, b.
mest 14, 9, a.
mester 14, 9, b.
midt, midte 20.
mig 15.
mild 21, 1.
militær 14, 8, a.
million 40, 1, anm.
minde 22, 2.
mindske 19.
mindst 19.
minuter 56, 13.
misdæder 13.
mjød 40, 1.
modbydelig 24, anm. 2.
moder, mor 24, anm. 1, a.
monarki 42, 1.
morads 18; 46, b.
moralisere 56, 1.
mord 23.
morgen 27.
moro 36.
morskab 5, anm.
Moss 38.
muffe 8.
muld 21, 1.
mulkt 32.
multer (molter) 8.
multiplikation 56, 3.
mund 22, 2.
mundskold 21, 1.
musicere 56, 1.
musiken 56, 13.
museum 11, anm.
mylder, myldre 21,2.
mægle 14, 3, b.
mægtig 13; 26.
mækre 14, 4, a; 49, b.
mæle 13.
mænd 13.
mænge 14, 7, b.
mængde 14, 7, b.
mær 14, 8, b.
mærker (flertal af mark) 13.
mæske 18.
mæt 14, 2, b.

N.

naa, naadde 7, anm.
naar 9, b.
nadverd 23.
nation 56, 3.
naut 15, anm. 1.
neb 14, 1, b.
nedenfor 51.
neg 14, 4, a.
neger 14, 4, a.
negl 15.
negte 14, 4, b.
nelde 14, 5, b; 21, 2.
nellik 14, 5, b.
nem 14, 6.
nemlig 14, 6; 26; 34.
nemme 14, 6.
nenne 14, 7, b.
neppe 14, 1, b.
nerve 14, 8, b.
nes 14, 9, b.
nesle 14, 9, b.
neste, at 14, 9, b.
net 14, 2, b.
nethændt 20.
netop 14, 2, b.
neutrum, neutral 16, anm. 2.
niding 36.
nidsk 18.
nische 56, 2, b.
nogen 9, a, anm.
nogenlunde 22, 1.
nogensinde 22, 2; 52, 5.
nogensteds 52, 5.
noksaa 55, 5.
nord (-en, -isk) 23.
nordenfra o. l. 51.
nordmand 22, 1.
nordpaa 51.

not, nøter 5, anm.
note 5, anm., d.
notis 56, 9.
nuance 56, 8.
nummer 8; 56, 13.
nuomstunder 52, 5.
nyaar, nytaar 51.
nye 7, anm.
nysgjerrig 43, 2, b.
næ 11.
næpe 5, anm.; 14, 1, a.
nær 14, 8, a.
nærme (-re) 14, 8, b.
næse 14, 9, a.
næst (-e, -en) 14, 9, b.
nætter 13.
næve 14, 10, a.
næver 14, 10, a.
nævne 13.
nøde, nødde 7, anm.
nøgel, nøkkel 15.
nøktern 44, c.
nøt 15, anm. 1.
nøtt (-er) 5, anm., c.

O.

officer 56, 1 og anm. 1.
ofre 36.
ofte 9, b.
okse 41, anm.
old 21, 1.
oldefader 21, 4.
oldenborre 21, 4.
olding 21, 4.
olje 40, 1.
ombord 52, 5.
omendskjønt 52, 7.
omgjorde 23; 40.
omkuld 21, 2; 52, 5.
omsider 52, 5.
omstændighed 13.
omtrent 14, 7, b.
ond 22, 1.
onn (el. aann) 9, b; 38.
opraab 9, a, anm.
oprigtig 34.
ord 23.
orden, ordne 23.
orfugl 9, a.
orke 9, b.
ortodox 56, 6.
oter 5, anm., c.
otte 9, b.
ovenfor 51.
ovenikjøbet 52, 5.
ovenpaa 51.
over 9, a.
overalt 52, 5.
overfor 51.
overhovedet 52, 5.
overmaade 52, 5.
overvættes 52, 5.
oxyd 56, 6.

P.

paafærde 23, 2; 52, 5.
paany 52, 5.
paastaaelig 7, anm.
page 55.
pakt 41, c.
pande 22, 2.
panser 19.
parallele 56, 13.
paraply 55.
partisk 34.
pause 15, anm. 2.
pels 14, 5, b.
pēn 14, 7, a.
pĕn 14, 7, b.
penge 14, 7, b.
pense 14, 7, b.
pensel 14, 7, b.
pepper 14, 1, b; 36.
perle 14, 8, b.
perm 14, 8, b.
perse 14, 8, b.
persille 14, 8, b.
pest 14, 9, b.
pibe 5.
pietet 14, 2, a.
pinde 22, 2.
pinse 19.
pisk 18.
pjusket 18.
plads 18.
plaske 18.
plog 9, a, anm.
plomme 45, anm.
pludselig 46, b.
plæd 14, 2, b.
plæn 14, 2, a.
poet 14, 2, a.
pokkenholt 8.
politiker 56, 13.
politisk 56, 13.
pomp 8.
porcellæn 14, 7, a.
portemonnæ 56, 13.
potet 14, 2, a.
prelle 14, 5, b.
pren 14, 7, a.
prente 14, 7, b.
present 55.
presse 14, 9, b.
prest 14, 9, b.
prestegjeld 14, 5, b.
Preussen 16, anm. 2.
prins 19; 56, 8.
problem 14, 6.
profos 56, 13.
provins 19; 56, 8.

provst 35.
(prygl) pryl 27.
prædike 24, anm. 1, a.
præg 14, 4, a.
prægtig 13.
præke 24, anm. 1, a.
præmie 14, 6.
ps- 56, 7.
publicere 56, 1[1].
pudding 45, anm.
puds (-e), (-ig) 18.
pumpe 8.
pund 22, 1.
punkt 41, c.
punktum 44.
punch 56, 2, b.
pynt 20.
pæl 14, 5, a; 27.
pære 14, 8, a.

R.

raab (-e) 9, a, anm.
raad(-e) 24, anm. 1, a.
raadden 9, b; 46, b.
radd 38.
ragg 38.
rand 22, 1.
ransage 22, 3.
ransel 19.
reb (rep) 11.
red, reder 31.
rede, et 14, 2, a.
redde 14, 2, b.
reddik 14, 2, b.
redebon 22, 3.
reflexion 56, 3.
refse 14, 3; 39, b.
regel 14, 4, a.
regjere 14, 8, a.
regle 15.
regn (-e) 15.
rekonvalescent 56, 1.
rekrutere 56, 13.
relativ 56, 15.
religion 40, 1, anm.
religiøs 55.
rem 14, 6.
remse 14, 6.
ren 11.
rende 14, 7, b; 22, 2.
rensdyr 14, 7, b.
rense, renske 14, 7, b.
rente 14, 7, b.
reptilie 14, 1, anm.
republiken 56, 13.
rest 14, 9, b.
restauration 56, 3.
ret, rette 14, 2, b.
revision 56, 3.
revolution 56, 3.
ribs 45.
ride 24, anm. 1, a.
ridt 20.
rids (-e) 18.
rige 5, anm.; 48, a.
rigsdag 41, b.
rigtignok 50.
rinde 22, 2.
Ringerike 48, a.
ritmester 20.
rope 9, a, anm.
rug 25.
rum 8.
rumle 8.
rumstere 8.
rund 22, 1.
rute 56, 13.
ryge 5.
rype 5, anm., c.
ræd, ræddes 14, 2, b.
rædsel 46, b.
ræke, en, at, 14, 4, a.
række 13.
rækling 14, 4, b.
ræling 14, 4, a.
rænke 14, 7, b.
rær 7, anm.; 13.
ræsonnement 55.
ræv 14, 10, a.
rød, rødt 20; 24.
rødder 46, b.
rødgrød 52, a.
røge 5.
røi 15, anm. 1.
Røros 48, a.

S.

sa (sagde) 24, anm. 1, b.
saa at 62, 3, f.
saa, saadde 7, anm.
saaes 7, anm.
saagodtsom 52, 7.
saakaldt 52, 2.
saald 9, b; 21, 1.
saamænd 14, 7, b.
saape 14, 1, a[1].
saasnart 52, 7.
saa snart 53.
saasom 51.
saate 5, anm., a.
saavelsom 52, 7.
saavidt 52, 7.
sadel, sadle eller sal, sale 24, anm. 1, a.
sadelfast 24, anm. 1, b.
sagte 41, c.
salmager 24, anm. 1, a[4].
salme 56, 7.

sand, en, 22, 1.
sand, adj. 22, 2.
sanddru 22, 2.
sandmel 14, 5, a.
Sandviken 48, a.
sans (-e) 19.
sau 15, anm 1; 24, anm. 3; sauene 33, anm.
sauce (saus) 15, anm. 2.
scene 56, 1.
schak 56, 2, b.
scheik 56, 2, b.
scherzo 56, 12.
sed, seder 11.
seddel 14, 2, b.
sedvanlig 34.
sees 7, anm.
segl 15.
segne 15.
sei, en, seig 25.
seil (-e) 15.
seilas 18.
seier, seire 15.
sekretær 14, 8, a.
seksten 15.
sekt 14, 4, b.
Sell 38.
selot 56, 12.
selskab 14, 5, b.
selv 35.
sende 14, 7, b; 22, 1.
seng 14, 7, b.
sennep 14, 7, b.
serk 14, 8, b.
set 7, anm.
sfinks 47.
sfære 47.
sid 24.
sidde 46, b.
siden 24, anm. 2.
sidst 18.
siffer 56, '12.
sig 15.
sige 24, anm. 1, b.
sild 21, 1.
silde (-ig) 21, 4.
sildre 21, 2.
silje 40, 1.
sind 22, 2.
sindssyg 19.
sink 56, 12.
sinne 22, 2[7].
sint 20.
sirat 56, 12.
siris 18.
sirup 8.
sjal 55.
sjelden 14, 5, b ;21, 1.
sjette 14, 2, b.
sjofel 43, 2, b.
sjæl 14, 5, a.
Sjælland 43, 2, b.
sjø, sjøer 7, anm.
skaate 9, a.
skabb 38.
skabelse 5, anm., d.
skade 24, anm. 1, a.
skagler 27.
skald 21, 4.
skaldet 21, 2.
skallene og skallerne 33, anm.
skalte 20.
skanse 19.
skar 23.
ske 43, 1.
skele 43, 1.
skelet 43, 1.
skei, skeie 43, 1.
skevand 24, anm. 1, a.
ski 43, 1.
skidden, skidt 20.
skik 36.
skildre 21, 4.
skille, skilt 21, 3.
skilt, et 20.
skin(-død) 22, 3.
skinsyg 22, 3.
skind 22, 2.
skisse 18.
skjakre 43, 2, a.
skjangle 43, 2, a.
skjeg 14, 4, b.
skjegte 14, 4, b.
skjel (-lig, -ne) 14, 5, b[2].
skjelde 14, 5, b; 21, 2.
skjelm (skjelme) 14, 5, b.
skjelm, skjelmsk 14, 5, b.
skjemt 14, 6.
skjende (-ig) 22, 2.
skjendsel 14, 7, b; 19.
skjeppe 14, 1, b; 43, 2.
skjerf 14, 8, b.
skjerm 14, 8, b.
skjerv 14, 8, b.
skjold 21, 1.
skjorte 43, 2, a.
skjule 43, 2, a.
skjæbne 14, 1, a[1].
skjæfte 13.
skjæker 13.
skjæl 13; 43, 2, a.
skjælve 13.
skjæmme 13.
skjænke 14, 7, b.

skjær 13.
skjære, at 13.
skjære, en 14, 8, a; 43, 2, a.
skjærpe 13.
skjærtorsdag50,anm.
skjæv 14, 10, a.
skjøn 43, 2, a.
skjønt 20.
skodde 9, b.
skog 9, a, anm.
skolde 21, 1.
skomager 50, anm.
skov 9, a, anm.
skral (-le) 21, 3.
skrald (-e) 21, 2.
skrante 20.
skrent 14, 7, b.
skreppe 14, 1, b.
skride 24; anm. 2.
skridt (-e) 20.
skrift 39, a.
skrog 9, a.
skrott 9, b; 38.
skryte 5, anm., c.
skrædder 14, 2, b.
skræk 14, 4, b.
skrælle(-ing) 14, 5, b.
skræmme 14, 6.
skræv(-e) 14, 10, a.
skrævs 39, b.
skudaar (-dag) 38.
skudsmaal 18.
skulder 21, 4.
skulle, skulde 21, 3.
skum 8.
skummel 8.
skusle 18.
skvæt (-te) 13.
skyde 43, 1.
skyds (-e) 18.
skyl (-regn), -le 21, 3.
skyld (-e) 21, 1; 43, 1.
skynde 22, 1.
skytte 20.
skøi, skøier 43, 1.
skøite, 43, 1.
slaa, slog 24, anm. 1.
slaas, slos 7, anm.; 24, anm. 1, b.
slaat, en 9, b; 38.
slagg 38.
slags 41, b.
slegt 14, 4, b.
slem 14, 6.
slentre 14, 7, b.
slesk 18.
slet 14, 2, b.
sliten 5, anm., c.
slot, et 9, b.
slump 8.
sluppet 8.
slusk 18.
slæb (-e) 14, 1, a.
slæde 14, 2, a; 24.
slægge 13.
slænge 13.
slæt 14, 2, b.
smaapiger 50, anm.
smag 5, anm., e.
smal 36.
smed 24.
smede 24, anm. 1, a.
smegte 14, 4, b.
smekke 14, 4, b.
smekker 14, 4, b.
smelde 14, 5, b; 21, 2.
smelte 14, 5, b.
smerte 14, 8, b.
smidje (smie) 24.
smie, at 24, anm. 1, a.
smiske 18.
smok 8.
smuds (-ig) 16; 46, b.
smugle 27.
smukt 41, c.
smuldre 21, 2.
smæde 14, 2, a.
smække 14, 4, b.
smør, smørret 36.
smøre (-lse) 36.
smørrebrød 36; 52, 1.
sne 11.
snedker (snekker), snekre 20[1].
snegl 14, 4, b; 15.
snekke 14, 4, b.
snelde 14, 5, b; 21, 1.
snerpe 14, 8, b.
snert (-e) 14, 8, b.
snev 14, 10, a.
snild 21, 1 og 2.
snu, snudde 7, anm.
snæver 14, 10, a.
sold (=løn) 21, 1.
sold (melke-) 21, 3.
soldat 21, 4.
solgte 27, 1.
solhverv 29[6].
somle 8.
Son 48, a.
sondre 22, 4.
sone, en 56, 12.
sort 8.
sove 9, a.
spade 34, anm. 1, a.
spadsere 18.
spand 22, 2.
spas 18.
speke- 5, anm., c; 14, 4, a[1].
speilglas 51.
sperre 14, 8, b.

spet 14, 2, b.
spids 18.
spiker 5, anm., c.
spilde (tid) 21, 2.
spil, spille 21, 3.
spinde 22, 2.
spindel (-væv) 22, 4.
splint 20.
spjeld 14, 5, b; 21, 1.
spjelke 14, 5, b.
spotsk 46, b.
sprake 5, anm., c.
sprelle 14, 5, b.
sprid (-stage) 24.
sprog 9, a.
spræk, 14, 4, a.
sprækk 38, 1.
sprænge 13.
sprætte 13.
sprød 24.
spuns, 8; 19.
spytte, 8, anm.
spæd 14, 2, a; 24.
spæge (-lse) 14, 4, a.
spæk (-ke) 14, 4, b.
spænde 14, 7, b; 22, 2.
spændstig 14, 7, b.
spænding 22, 4.
spørge, spur(g)te 27.
spør(g)smaal 27.
sta 24, anm. 3.
stod 24.
staak 5, anm.
staal 9, a.
staal 7, anm.
stabbur 20.
stad 24, anm. 2.
stakk 38, 2.
stakkar 33, anm.
stalbroder 21, 3.
stald 21, 2.
stand 22, 1.
stanse 19.
stas 18.
staurene 33, anm.
staut 16.
sted, steder 14, 2, a².
stedse, 14, 2, b.
steg 14, 4, a.
stegg 14, 4, b; 38.
stel (-le) 14, 5, b.
stemme 14, 6.
stempel 14, 6.
stenrøs 15, anm. 1.
steppe 14, 4, b.
sterk 14, 8, b.
stige, stigbøile 25.
stige, at 24, anm. 1, b.
stillas 18.
stiv, stivt 39, a.
stjerne 14, 8, b.
stjert 14, 8, b.
stjæle 13.
stokkene 33, anm. 2.
stolene 33, anm. 2.
stor 8.
storkar 33, anm. 1.
strabas 18.
straks 41, anm.
strand 22, 1.
streng 14, 7, b.
stri, strid 24².
strid (-e) 24, anm. 1, a og anm. 2.
struds 46, b.
stræbe 14, 1, a¹.
stryk 5, anm., a.
strype 5, anm., a.
stræbe 14, 2, a.
strække 13.
stræv (-e) 14, 1, a¹.
student 14, 7, b.
studs (-e) 18.
stue, stuing 35.
stump 8.
stund (-e) 22, 1.
stup 5, anm., a.
stut 5, anm., c.
stykke 8, anm.
stæder 13; 14, a².
stædig 14, 2, a.
stække 14, 4, b.
stænder 13.
stænge 13.
stængel 13.
stænger(-ne) 13; 33, anm. 2.
stængsel 13.
stænke 14, 7, b.
stær 14, 8, b.
stæt 14, 2, b.
stætte 14, 2, b.
stævne 13.
stø, støe 7, anm.; 24, anm. 3.
subjekt 41, c.
subtraktion 56, 3.
sujet 55.
sukcessiv 56, 13.
sukker 8.
sund, subst. 22, 1; adj. 22, 2.
surr 38.
svans 19.
sved, svedt 10, anm.
sveise 34.
svelle 14, 5, b.
svelg 14, 5, b.
svelge 40, 2, a.
svelte 14, 5, b.
svend 14, 7, b; 22, 2.
svepe 11.

sverd 14, 8, b; 23.
sverge 14, 8, b.
Sverige 36[2], 40, 2, a.
svide, sved 24.
svinde 22, 1.
svinse 19.
svint 20.
sviske 18.
svække 13.
svær 13.
sværm 14, 8, b.
sværte 13.
svæve 14, 10, a.
svøbe 11.
sy, sydde 7, anm.
syde 24, anm. 2.
syte 5, anm.
syg 5.
sylte 20.
synd (-e, -er) 22, 1 og 4.
system, 14, 6.
sytten, sytti 8, anm.
sæbe 14, 1, a[1].
sæd (af saa) 14, 2, a.
sæde 23.
sæk 14, 4, b.
sæl, adj. og subst. 14, 5, a.
sælde 13.
sæle 13.
sælge 14, 5, b; 27.
sælhund 14, 5, a.
sælsom 14, 5, b.
sænke 13.
sær 14, 8, a.
særdeles 14, 8, b.
særskilt 21, 3.
sæter 5, anm., a; 14, 2, a.
sætervold 21, 2.
sætte (-r) 13.
sævje 14, 10, b.
søge 5.
søile 15, anm. 2.
sølv 35.
sønden- 22, 1.
sønderrive 22, 2.
søskende 18; 22, 2.

T.

taage 9, a.
tabe 5.
tage, tog 24, anm. 1, b.
tagg 38.
taknemmelig 14, 6.
tallerken 56, 13.
tand 22, 3.
tande 22, 1.
tanke 44.
tant 20.
tante 20.
taug 16; 25.
teater 56, 5.
tegl 15.
tegn (-e) 15.
tekst 14, 4, b; 56, 6.
telegrammer 56, 13.
telje 14, 5, b.
telt 14, 5, b; 20.
tema 14, 6.
temmelig 14, 6.
tempel 14, 6.
tendens 56, 8.
tender, en 14, 7, b.
teolog 9, a; 56, 5.
teppe 14, 1, b.
terne 14, 8, b.
terrasse 56, 13.
terske (treske) 14, 8, b.
terskel 14, 8, b.
terte 14, 8, b.
thi 30 og anm.
ti 30, anm.
tid 24, anm. 2.
tidsel 46 a.
tiere, tiest 24, anm. 3.
tilbage 52, 5.
tildels 52, 5.
tilfals 21, 3; 52, 5.
tilfods 52, 5.
tilforn 52, 5.
tilfreds 46, b; 52, 2.
tilfælde 13; 21, 2.
tilgavns 52, 5.
tilje 40, 1.
tillands 52, 5.
tilligemed 52, 6.
tilsammen 52, 5.
tilsidst 52, 5.
tilsjøs 52, 5.
tilstede 52, 5.
tind (-e) 22, 1.
tinding 22, 2.
tindre 22, 4.
ting, stor-, lag- 30, anm.
tit 24, anm. 3.
titel 56, 13.
tiur 24, anm. 3.
tjald 21, 1; 42, 3.
tjeld 21, 1; 42, 3.
tjene 42, 3.
tjern 14, 8, b; 42, 3.
tjor (-e) 42, 3.
tjælde 13; 21, 1; 42, 3.
tjære 14, 8, a; 42, 3.
tjærebræde ell. -bræ 14, 2, a.
tobakken 56, 13.

tog, et 9, a.
togt 41, c.
told 21, 2.
tolder 21, 4.
toll 38.
tolv, tolvte 35.
tom 8.
tomset 8.
top 36.
Tor 33, anm.; 48 b.
torden (-dne) 23.
torsdag 9, a.
torsk 9, b.
torv, en og et 9, b.
tosk 9, b.
traad 24.
traadte, traak 9, b.
traakle 9, b.
tragedie 40, 1, anm.
tragt (vulg. trægt), tragte 41, c.
trakt (= egn) 41, c.
traske 18.
traug 16.
tredivte 39, a.
tredje 40, 1.
tremenning 14, 7, b.
tresindstyve 19; 22, 2.
tretten 14, 2, b.
trevl 14, 10 b.
trind 22, 2.
trinse 19.
trisse 18.
tro, tros-sag 7, anm.
tro, grisetro 15, anm. 2[1].
tro, trodde 7, anm.
trods (-ig), 46, b.
troes 7, anm.
trofæ 11, anm.
trokæ 11, anm.
trold, 21, 2.
troldom 37[3].
trolig 7, anm.
tromle 8.
trompet 8.
Trondhjem 30, anm.
trone 56, 5.
tros, trosse 18.
trumf 8.
trusel 18.
trykke 8, anm.
træ, trær 9, anm.; 11.
træde 24, anm. 2.
træffe 13.
træg 14, 4, a.
trække 13.
træl 14, 5, b.
træn 14, 7, a.
træsk 18.
træt 14, 2, b.
trætte 14, 2, b.
trønder 22, 4.
tungvindt 20.
tur 55.
tusch 56, 2, b.
tusend 22, 1.
tusse 18.
tver, tvers 14, 8, b.
tvil (-e) 35.
tvinde 22, 2.
tvætte 14, 2, b.
tyde 24, anm. 2.
tylvt 35.
tynd 22, 2.
type 56, 13.
tysk 18.
tyttebær 36.
tæft 14, 3.
tæge 14, 4, a.
tække (-s, -lig) 13.
tæle 14, 5, a.
tælle 13.
tæmme 13.
tænde 14, 7, b; 22, 1.
tænder 13.
tænke 13; 44.
tær 7, anm.; 13.
tære 14, 8, a.
tæt 14, 2, b.
tønde 22, 2.
tønder 22, 4.
tør hænde 52.

U.

ubrødelig 5, anm., d.
ubændig 13.
uddrive 37.
uddø 36.
udenfor 51.
udenpaa 51.
udmerke (-t) 14, 8, b.
udover 51.
udpaa 51.
udrive 37.
udtilbens 53.
udtyde 24, anm. 2.
udviske 18.
ukrud 20.
uld, ulden 21, 2.
ulænde 13.
umaadelig 5, anm., d.
unda 22, 1.
unddrage 22, 1.
unde 22, 2.
under, subst. 22, 4.
under, præp. 22, 1.
underhaanden 52, 5.
underveis 52, 5.
undgaa 22, 1.
undre 22, 4.
undse (sig) 19.
undselig 7, anm.

unge 8.
universitet 14, 2, a.
unoter 5, anm., d.
unse 19.
ur, en 23; ur, et 31.
ussel 36.
utyske 18.
uundgaaelig 7, anm.
uvøren 28, anm.

V.

vaag 9, a.
vaage 9, a.
vaagen 9, a.
vaagne 9, b.
vaand 9, b; 22, 1.
vaande 9, b; 22, 4.
vad 24.
vade 24, anm. 1.
vadsæk 18.
valplads 29[1].
vals 19.
valse 19.
valte 20.
vand (-e) 22, 2.
vandel 22, 4.
vandstand 22, 3.
vanmagt 22, 3.
vanskelig 19.
vant, subst. og adj. 20.
vante 20.
vantro 22, 3.
varde 23.
vasdrag 18.
vask, vaske 18.
ved 24.
vedde 14, 2, b.
vegne 15.
vegt (-ig) 14, 4, b.
vei 15.
veir 14, 8, a; 15.
vek 5, anm., a.
veksel 14, 4, b.
vekst 14, 4, b.
vel 14, 5, b.
veldædig 13.
velkommen 52, 7.
velling 14, 5, b.
velte 14, 5, b; 20.
velten, i 14, 5 b.
ven 14, 7, b.
vende 14, 7, b; 22, 1.
venstre 14, 7, b.
vente 14, 7, b; 20.
verden 14, 8, b; 23.
verdslig 23.
verft 14, 8, b.
verge 14, 8 b.
verk 14, 8, b.
verkenskjole 29[5].
vern (-e) 14, 8, b.
verpe 14, 8, b.
vers 14, 8, b.
vert 14, 8, b.
vertshus 34.
vesle 14, 9, b.
vest 14, 9, b.
vet 14, 2, b.
vever 14, 10, a.
vid (og bred) 24; 29[7].
vide 5, anm., d.
vidste, vidst 18.
viden (-skab) 5, anm. d.
vidje 24[1].
vig 48, a.
vige 5, anm., e.
vigtig 41, c.
vike 5, anm., e.
vild 21, 2.
vildelse 21, 4.
vilje 40, 1.
ville, vilde 21, 3.
vilter 20.
vin, vindrue 29[8].
vind 22, 1.
vind (lægge vind paa) 22, 2.
vinde (garn) 22, 1.
vinde (= seire) 22, 2.
vindflage 5, anm., c.
vindig 22, 4.
vinding 22, 4.
vindskibelig 22, 2.
vindu 22, 4.
violoncel 55.
viss 38.
viske, ud 18; 29[10].
vissen, visne 37.
vistnok 50.
vittig 20.
vog 9, a.
vogn 44.
vold (-som) 21, 1.
vold, Eids osv. 21, 2[3].
volde 20; 21, 1.
volte 20.
vond 22, 1.
vor, pronom. 9, a.
vorde 23.
Voss 38.
vott 9, b; 38.
vove, en, at 9, a.
vralte 20.
vride, vred 24, anm. 1, a.
vræle 14, 5, a.
vrænge 13.
væbne 13; 14, 1, a[1].
væde 13.
væder 24, anm. 1, a.
vædske 13; 18.

væg 14, 4, b.
væge 14, 4, a.
vægelsindet 14, 4, a.
vægre 14, 4, a.
vægter 13.
væk 14, 4, b.
vække 13.
væld 14, 5, b.
vælde, vældig 14, 5, b; 21, 4.
vælge 13; 27.
vælig 14, 5, a.
væmmes (-elig) 13.
væn 14, 7, a.
vænne 13.
vær 14, 8, a.
værd 14, 8, b; 23.
værdig 14, 8, b; 23.
være 13.
værelse 13.
værfar 14, 8, a.
værre, værst 14, 8, b.
væsel 14, 9, a.
væsen 14, 9, a.
væske 14, 9, b; 18.
vætte 14, 2, b.
væv (-e) 14, 10, a.
vøre (vyrde) 23, anm.

W.

56, 11.

X.

56, 6.

Y.

ydre, yderst (ytre, ytterst) 5, anm., e.
ynde 22, 4.
ytre, at 37.

Æ.

æble 14, 1, a[1].
æde 5, anm., c; 13.
ædel 14, 2, a.
ædru 14, 2, a.
Ægypten 40, 2, b, anm.
ælde 13; 21, 4.
ældre 13; 21, 4.
ældst 18.
ænder 13.
ændre 13; 22, 4.
ængste 13.
ænse 14, 7, b; 19.
ære 14, 8, a.
ærfugl 14, 8, a.
ærgjerrig 14, 8, b.
ærgre 13.
ærme 13.
æse (= gjære) 14, 9, a.
æsel 14, 9, a.
æsing 14, 9, a.
æske 14, 9, b.
æt 14, 2, b.
æter 14, 2, a.

Ø.

ø, øer 7, anm.
ødsel, ødsle 46, b.
øgle 27.
øie 15.
øl (-et) 36.
øllebrød 52, 1.
ørret 36.

Tillæg.

bugsere, 41, b.
dot 9, b.
gard, skigard 23, 1.
kort, visitkort osv. 9, b; (men kart, landkart).
kjæks 14, 4, b.
led (le) et, 24 og anm. 3.
led, seilled, 24, anm. 3.
ledd, et, 38, 1.
rŏk, en 9, b.
raak 5, anm., b.
rosse (ell. raase) 9, b.

89092527175
b89092527175a

